

VERBA THEOLOGICA

FACULTATIS THEOLOGICAE
UNIVERSITATIS CATHOLICAE

Ioannes Paulus pp. II

A. Čečková, C. Hišem, J. Jurko, Š. A. Kuruc, M. Mičevićová,
P. Sedlák, M. Uháľ, M. Weis, P. Zubko, T. Žigová

Cassoviae / Košice

VT 9 / ročník IV (2005), číslo 2

OBSAH

Téma čísla: *Ioannes Paulus pp. II*

In memoriam Ján Pavol II. (Editoriál) / Jozef M. Rydlo.....	(3)
Ján Pavol II. tretiemu tisícročiu: Strata citlivosti na hriech – dôvod oslabenia transcendencie ľudského života / Martin Uhál'.....	(8)
Rezonancie sociálneho učenia Jána Pavla II. / Jozef Jurko.....	(14)
Náboženská sloboda a ekumenizmus pohľadom Jána Pavla II. / Anna Čečková.....	(21)
Ekumenické výroky v encyklikách Jána Pavla II. / Terézia Žigová.....	(27)
Vlastenectvo a Cirkev a Ján Pavol II. / Peter Zubko.....	(35)
Ján Pavol II. – muž modlitby a utrpenia / Mária Milčevičová.....	(44)
Utrpenie a staroba vo finále života Jána Pavla II. / Jozef Jurko.....	(52)
Krakovskí arcibiskupi a Slováci na tzv. poľskom Spiši / Štefan A. Kuruc.....	(58)
Ján Pavol II. a jeho milované Slovensko / Cyril Hišem.....	(66)

Iné príspevky:

Ján Stojkovič, jeho ekumenizmus a ekleziológia / Peter Sedlák.....	(71)
Těžká jednání. Sonda do diplomacie Svatého stolce / Martin Weis.....	(78)

Recenzie:

Kollár, P.: *Karol Anton Medvecký (1875 – 1937)*. Ružomberok 2005 / Marián Čižmár (83); Koníček, J.: *Modus vivendi v historii vztahů Svatého stolce a Československa*. Olomouc 2004 / Marián Čižmár (84); Hrehová, H.: *Etika, spoločenské vzťahy, spoločnosť*. Bratislava 2005 / Anna Klimeková (85); Ján Pavol II.: *Pamät' a identita*. Trnava 2005 / Peter Zubko (87); Turowski, G.: *Jan Paweł II. dzień po dniu. Ilustrowane Kalendarium Wielkiego Pontyfikatu 1978 – 2005. Tom I – 2*. Sosnowska, J. (red.). Kraków 2005 / Peter Zubko (89).

Documenta:

1 - Obitus, depositio et tumulatio Ioannis Pauli pp. II.....	(90)
2 - Oratio ad Ioannem Paulum II.....	(92)

Academica:

Absolventi katolíckej teológie a témy diplomových prác (2004/2005).....	(94)
Noví docenti v odbore katolícka teológia.....	(94)
Zmeny v Akademickom senáte Teologickej fakulty.....	(95)

In memoriam Ján Pavol II. (Editoriál)

Jozef M. RYDLO*

Ján Pavol II. stál na čele Katolíckej cirkvi vyše štvrt' storočia. Jeho myšlienky a konanie sa neraz stali terčom kritiky. V sociálnej oblasti často zaujímal pokrokové a dokonca aj revolučné postoje. Čo sa týka dogiem, prejavoval sa ako konzervatívec. Vo všetkom, čo robil, a to až do „posledného dychu“, verne zastával svoje dušpastierske poslanie. Jeho farnosťou bol celý svet.

„Nebojte sa!“ Týmito slovami sa predstavil Karol Wojtyła toho pamätného večera v pondelok 16. októbra 1978, keď sa po prvýkrát objavil pred očami verejnosti na balkóne Chrámu sv. Petra ako nový pápež Ján Pavol II. Jeho hlas bol pevný. Jeho zvolenie všetkých prekvapilo. V tom čase len málo ľudí poznalo krakovského arcibiskupa, päťdesiatosemročného Poliaka, ktorý sa stal 264. pápežom v dejinách Katolíckej cirkvi, prvým pápežom netalianskej národnosti od roku 1522 a prvým slovanským pápežom.

Od onoho dňa jeho podmanivá osobnosť začala silne ovplyvňovať život cirkvi a čiastočne aj celosvetové dianie. V rámci svojho pôsobenia vo svete sa definoval ako urputný obranca ľudských práv, dôstojnosti ľudskej bytosti, zmierenia a mieru. V rámci cirkvi konal ako reštaurátor novej evanjelizácie a nešetril ani námahu, ani kilometre, aby posilnil náboženské presvedčenie veriacich, vniesol súdržnosť do ich radov a pomohol im nájsť jednotu. To všetko pod záštitou Panny Márie.

Apoštolské cesty už od začiatku jeho pontifikátu predstavovali významnú súčasť spôsobu, akým Ján Pavol II. vykonával svoje poslanie. Taliansko opustil viac ako stokrát a navštívil stotridsať krajín. Spomedzi navštívených krajín možno vybadať náklonnosť pre Afriku a, prirodzene, pre Poľsko. Čierny kontinent navštívil ako pápež desaťkrát a deväťkrát navštívil rodnú krajinu. Slovensko navštívil štyrikrát: v roku 1981 symbolicky, keď navštívil Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme, potom v roku 1990 a 1995 a napokon v roku 2003, pričom Slovensko je azda jediná krajina na svete, kde hlava Katolíckej cirkvi navštívila všetky jej biskupstvá.

„Pápež cestuje preto, aby ohlasoval Evanjelium, aby utvrdil bratov vo viere, aby upevnil jednotu cirkvi a stretol sa s ľuďmi.“ Toto vysvetlenie podal pápež jedného dňa rímskej kúrii, ktorá na začiatku pontifikátu vyjadrila s ohľadom na jeho neprítomnosti isté výhrady. Dokonca viackrát zdôraznil, že Petrov nástupca musí byť aj nasledovník Pavla – pútnika.

Stretnutia s mladými a s predstaviteľmi iných cirkví a náboženstiev boli vrcholnými bodmi každej pápežovej návštevy. Ján Pavol II. vtedy vydával zo seba to najlepšie. Jeho modlitba pri jeruzalemskom Múre nárekov v marci roku 2000, stretnutie s vodcami Gréckej ortodoxnej cirkvi v Aténach a návšteva veľkej mešity Umajovcov v Damašku v apríli 2001 boli podmanivými obrazmi, ktoré poukazujú na jeho ekumenické úsilie o dialóg medzi náboženstvami. Je podivuhodné, aký mocný vplyv mal na široké masy mladých, ako napríklad počas Svetových dní mládeže v Ríme v roku 2000 alebo v Toronte v roku 2002.

Medzi krajinami, ktoré by pápež bol rád navštívil, sa bezpochyby nachádzalo Rusko a Čína. Ján Pavol II. dúfal, že sa mu podarí urobiť krátku zastávku v Rusku pri príležitosti

* Prof. PhDr. Jozef M. Rydlo, Univerzitná knižnica v Bratislave, Klariská 5, 814 17 Bratislava

plánovanej návštevy Mongolska v auguste roku 2003, no cesta bola zrušená. Vodcom Ruskej pravoslávnej cirkvi sa nepáčil jeho návrh, aby sa na svoje pôvodné miesto vrátila povestná Kazanská ikona – túto slávnu ikonu bolševici predali na Západ a jedna jej kópia sa dostala do Vatikánu. Pápežovým úmyslom bolo odovzdať ju na pôvodné miesto pri svojej návšteve Ruska. Vzťahy Vatikánu a Číny sú napäté dodnes, najmä po tom, čo pápež 1. októbra roku 2000 blahorečil 120 čínskych mučeníkov.

Kým 2. vatikánsky koncil (1962 – 1965) prízvukoval, že Katolícka cirkev má byť Božím ľudom, v rámci ktorého má každý svoju zodpovednosť a kde všetci nesú zodpovednosť za všetkých a sú partnermi, osobnosť Jána Pavla II. neprestajne k životu povolával obraz cirkvi, ktorú z Ríma riadi silný a sebaistý vodca – ktorý ako vodca sa pokladá za znak zovretej jednoty a neznesie (alebo len vo veľmi malej miere), keď ju niekto kritizuje. Napriek niekoľko rokov trvajúcim zdravotným problémom sa Ján Pavol II. stále správal ako hlava Katolíckej cirkvi a s námahou vykonával svoje poslanie.

Strážca viery a Cirkvi

Rímska kúria s radosťou prijala jeho tendenciu držať liace pevne v rukách. Tento posilnený centralizmus sa prejavil markantným spôsobom pri výbere nových biskupov. Rím bral do úvahy návrhy alebo potreby miestnych cirkví len v ojedinelých prípadoch alebo ich do úvahy vôbec nebral. Okrem toho (a práve preto) sa našlo dost' kandidátov na funkciu biskupa, ktorí sa nazdávali, že oddanosť centrálnej autorite je dôležitejšia ako relatívna samostatnosť spoločenstva, ktoré je im zverené. V Holandsku, Belgicku, Rakúsku a tiež vo Švajčiarsku tieto zásahy zhora vyvolali rastúcu nespokojnosť medzi radovými členmi cirkvi.

Ján Pavol II. napísal také množstvo dokumentov a vydal také množstvo smerníc, ako nevydal žiaden iný pápež. Okrem štrnástich encyklik napísal stovky listov a predniesol niekoľko tisíc prejavov a kázni. Čistota viery v jeho posolstvách, doktrína Katolíckej cirkvi, ako aj kázanie evanjelia predstavovali preňho prvoradú vec.

V oblasti doktríny nenechával príliš veľa voľného priestoru na diskusiu. Priam všadeprítomná Kongregácia pre učenie viery (niekdajšie Sväté Oficiu) pod vedením nemeckého kardinála Josefa Ratzingera dozerala vždy na to, aby sa udržiavali a presne interpretovali tradičné morálne a dogmatické pozície Katolíckej cirkvi. Latinsko-americkí teológovia oslobodenia boli umlčaní. Severoamerické a európske univerzity boli obmedzené vo svojich výskumoch a ich „voľnomyšlienkárski“ teológovia sa museli zriecť svojho učenia.

Ján Pavol II. vyzval Katolícku cirkev k „novej evanjelizácii“ (túto výzvu po prvýkrát vyslovil počas návštevy Belgickaého kráľovstva v máji roku 1985). Výzva bola chápaná ako generálna mobilizácia, ktorá mala dať Katolíckej cirkvi v sekularizovanom svete viditeľnú identitu. O rovnakú vec šlo aj počas veľkých zhromaždení veriacich napríklad počas Jubilejného roka 2000.

Od konca roku 1992 má *Katechizmus Katolíckej cirkvi* napomáhať tomu, aby sa vylúčila akákoľvek odchýlka od oficiálneho učenia. Obnovený *Kódex kánonického práva* nahradil v roku 1983 staré vydanie z roku 1917. Ján Pavol II. viackrát potvrdil, že o názorovej pozícii jeho predchodcu Pavla VI. vyjadrenej v encyklike *Humanae vitae* sa diskutovať nebude. V októbri 1993 zhrnul tradičné učenie v encyklike *Splendor veritatis*. Najkontroverznejší dokument (proti ktorému vznikli protesty aj v samotnej Katolíckej cirkvi) bol vydaný v máji roku 1994. Apoštolský list *Ordinatio sacerdotalis* autoritatívne a definitívne ukončil všetky diskusie týkajúce sa možnej kňazskej vysviacky žien.

Všetky spomínané úsilia o zjednotenie radov katolíkov neprešli vypuknutiu integristického rozkolu. Nezabránili ani tomu, že nové hnutia si nakoniec vydobyli právo na existenciu a na štatút, ktorý im poskytuje nevídanú nezávislosť. Nezmohli nič proti tomu, že v niektorých oblastiach a vo viacerých doménach sa kontakt medzi hierarchiou a radovými členmi

úplne prerušil. Mnoho nových cirkví v Latinskej Amerike, v Afrike a v Ázii čoraz viac nahloďáva mocenský monopol cirkví zo starej Európy – tieto mladé cirkvi rezolútne získavajú prevažiu.

Ekumenizmus a dialóg medzi náboženstvami napriek tomu predstavujú oblasti, ktoré stále ponúkajú otvorené cesty. V Nemecku si Ján Pavol II. vymenil názory s luteránskymi biskupmi, v Anglicku sa modlil spolu s anglikánskym arcibiskupom z Canterbury, ďalej navštívil židovskú synagógu v Ríme a neprestajne si robil starosti o napäté vzťahy medzi pravoslávnyimi veriacimi a katolíkmí. Počas svojich ciest sa sčasti obracal k širokým masám moslimov.

Podľa názorov niektorých teológov a kritických pozorovateľov vatikánskej scény deklarácia *Dominus Jesus* o jednotnom charaktere spásy Katolíckej cirkvi, ktorú pápež neočakávané vydal v septembri roku 2000, však posunula ekumenické zblížovanie najmenej o desať rokov späť.

Apoštol mieru

Ján Pavol II. nemal radikálny postoj len vtedy, keď obhajoval dogmy a tradíciu, ale aj vtedy, keď zaujímal postoje v spoločenskej oblasti a keď sa angažoval v boji za ľudské práva a za mier. Za to bol oceňovaný a žal obdiv nielen v Katolíckej cirkvi, ale aj mimo nej.

V dokumentoch a vo verejných prejavoch, ako aj prostredníctvom diplomatických kanálov Svätej stolice zdôrazňoval tak ako žiaden jeho predchodca veľké ľudské témy mieru a spravodlivosti. Najzjavnejším spôsobom tak učinil v encyklike *Sollicitudo rei socialis*, ktorú zverejnil na jar roku 1988 a ktorá sa zamerala na starostlivosť Katolíckej cirkvi o sociálnu otázku. Encyklika o práci *Laborem exercens* už v septembri roku 1981 predznamenalala tento smer. Celé sociálne učenie zhrnula encyklika *Centesimus annus* uverejnená v roku 1991 pri príležitosti storočnice encykliky Leva XIII. *Rerum novarum*.

27. októbra 1986 sa mu v Assisi podarilo zhromaždiť sto tridsať vodcov z dvanástich svetových náboženstiev. Počas jedného dňa tu zotrvali v modlitbách a v svedčení za zmiernenie a pokoj vo svete. Túto iniciatívu pápež úspešne zopakoval 24. januára 2002. Nemožno pochybovať o tom, že Karol Wojtyła pochopil svoje zvolenie za pápeža ako poslanie od Prozreteľnosti (s poľsko-mesianistickým zafarbením). Podľa jeho chápania malo utužiť spojiťvo medzi komunistickou strednou a východnou Európou na jednej strane a kresťanstvom s Cirkvou na strane druhej. Prvým znakom bolo to, že encyklikou *Slavorum Apostoli* slovan-ských vierozvestov svätých Cyrila a Metoda vyhlásil popri svätom Benediktovi za „patrónov Európy, kontinentu, ktorý vytvára dve polovice jedného srdca“. Fakt, že 1. decembra 1989 privítal vo Vatikáne sovietsku hlavu štátu Michaila Gorbačova, potvrdil úspech jeho snáh o zblíženie a prispel k pádu komunizmu.

Množstvo pápežových intervencií, prostredníctvom ktorých sa snažil zastaviť násilné a krvavé konflikty vo svete, sa nedá spočítať. Ján Pavol II. mnohokrát nariadil svojim diplomatom, aby slúžili ako sprostredkovatelia, napríklad v konflikte medzi Argentínou a Chile, počas vojny v Kosove, v Libanone alebo naposledy v izraelsko-palestínskom konflikte. Po teroristických útokoch 11. septembra 2001 v New Yorku ako jeden z prvých pozdvihol svoj hlas proti pokusom o slepú pomstu a proti nepremysleným represáliám, ktoré by postihli nevinné obeť. Vystríhal tiež pred tým, aby sa nezamieňal terorizmus s islamom. A je všeobecne známe, že až do poslednej chvíle rezolútne protestoval proti vojne v Iraku.

Do posledného dychu

Počas dlhých rokov sa pápež Ján Pavol II. mohol chváliť železným zdravím. Po atentáte, ktorý naňho spáchal Turek Ali Agca 13. mája 1981 na Svätopeterskom námestí v Ríme, sa rýchlo zotavil a dostal sa do výbornej formy. V tejto súvislosti zostane pamätná návšteva Jána Pavla II. v Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme: bolo to pápežovo prvé verej-

né vystúpenie po zotavení sa z atentátu. Rád trávil prázdniny na lyžovačke alebo v horách. Zostarol a po dlhom zápase jeho ťažko skúšaný organizmus – povedané slovami sv. Františka z Assisi – zdolala „sestra smrť“. O pár dní by sa bol dožil 85 rokov. Sám priznával, že vôbec nemal v úmysle podať demisiu. „V Katolíckej cirkvi nie je možné byť pápežom na dôchodku,“ povedal raz jednému zo svojich lekárov. Pri „rozlúčkovej“ návšteve Poľska v auguste roku 2002 predniesol túto žiadosť: „Proste Boha, aby som si udržal telesnú a duševnú silu potrebnú na to, aby som dostál v mojom poslaní až do konca!“

Pápež – spojenec Slovákov

Slováci nemali v dejinách mnoho priateľov. Mohli sme sa spoliehať okrem svojich pracovitých rúk iba na Pána Boha. Boh našu vieru odmenil. Prežili sme milénárne úskalia nežičlivosti dejín. Doprial nám „od vekov udržať sa na životnom priestore nám určenom, kde s Božou pomocou, od ktorej pochádza všetka moc a právo, sme si zriadili slobodný slovenský štát“. Zachovali sme si „jazyka dar“, ktorý „zveril nám Boh. Boh náš hromovládny“.

Ak „vo svete veľkých“ sme my Slováci mali priateľov, neboli to mocní králi, zvrhlí diktatori či predajní spojenci, ktorí nám vnucovali svoje mocenské záujmy, boli to *len* rímski pápeži. Kto pozná slovenské dejiny, ten vie, čo pre ne znamenali kedysi mená Mikuláš I., Hadrián II., Ján IX., neskôr Lev XIII., Pius X., Benedikt XV., Pius XI., Pius XII., Ján XXIII. a v nedávnej súčasnosti Pavol VI. a Ján Pavol II.

O ich prínose pre Slovákov, pre Slovensko vieme dnes málo, lebo komunistická totalita čajsi pol storočia systematicky, brachiálnou mocou vykoreňovala z nášho vedomia všetko to, čo súviselo s kresťanstvom a s vierou v Boha. V podvedomí slovenského národa však zostali i zostávajú univerzálne, geneticky zakorenené kresťanské hodnoty, o ktoré sa stáročia opieral náš národ, hodnoty z ktorých vyrástla civilizácia Európy – aj Európska únia, ktorej krstnými otcami boli traja kresťania, praktickí katolíci Talian Alcide De Gasperi, Francúz Robert Schuman a Nemeck Konrád Adenauer.

Pápež Pius X. dal za pravdu Andrejovi Hlinkovi v jeho povestnom spore s biskupom Alexandrom Párvym. V roku 1921 pápež Benedikt XV. vymenoval prvých troch slovenských biskupov Mariána Blahu, Karola Kmeťku a Jána Vojtaššáka. Pius XI. upravil v 1928 vzťahy medzi Česko-Slovenskom a Svätou stolicou. Pius XII. nadviazal 25. marca 1939, desať dní po vyhlásení slovenskej štátnej samostatnosti, diplomatické vzťahy *de facto* et *de iure* s prvou Slovenskou republikou a jej prezidentovi, prvému slovenskému prezidentovi THDr. Jozefovi Tisovi adresoval dva vlastnoručne písané blahoprajné listy. Nebola to náhoda. Bol to iba dôsledný krok tejto najvyššej duchovnej a najlepšie informovanej mocnosti, ktorej predstavitelia poznali snaženia Slovákov a neraz ich aj v medziach možností nepriamo podporovali. Pius XII. prvý prehovoril po slovensky na vlnách Vatikánskeho rozhlasu. Keď sa v roku 1948 aj Slovenska zmocnil príznak komunizmu, kategoricky sa postavil proti tejto totalitnej ideológii a ujal sa aj slovenských utečencov, ktorých z vlasti vyhnal komunistický režim. Ján XXIII. posvätil základný kameň Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda, ktorý v Ríme v jubilejnom roku 1963 z halierov chudobnej vdovy postavili Slováci žijúci v slobodnom svete. Pavol VI. bulou *Qui divino* 30. decembra 1977 ustanovil samostatnú slovenskú cirkevnú provinciu, čím Slovensko cirkevneprávne osamostatnil. Keď komunistický štát neumožňoval pápežovu návštevu Slovenska, v roku 1981 Ján Pavol II. navštívil Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme –bola to jeho prvá, symbolická návšteva našej vlasti. Po páde železnej opony na jar roku 1990 navštívil Slovensko po prvý raz ako pápež. Po zániku česko-slovenského štátu Svätá stolica bola medzi prvými mocnosťami, ktoré opäť *de facto* et *de iure* uznali 2. Slovenskú republiku a pápež Ján Pavol II. ju poctil svojou prítomnosťou ešte dva razy, v roku 1995 a v roku 2003.

Dnešné Slovensko má mnoho podlžností, jednou z nich je náš mravný dlh voči kresťanskému Rímu, dlh, ktorý však musíme splatiť my Slováci sebe samým — zmapovať bilaterálne vzťahy medzi Slovenskom a Apoštolskou stolicou, zaznamenať všetko to, čo počas stáročí Rím dal Slovákom, systematicky bádať v nepreskúmaných fondoch Vatikánskeho tajného archívu, Vatikánskej apoštolskej knižnice i archívoch Rímskej kúrie a rehoľných spoločností a zaplňať biele miesta našej dávnej i menej dávnej i najnovšej histórie.

V Ríme som mal možnosť niekoľkokrát osobne stretnúť Jána Pavla II. Raz ako krakovského arcibiskupa, kardinála Karola Wojtyłu, potom ako pápeža Jána Pavla II. Utkveli mi v pamäti jeho oči: keď sa s človekom rozprával, díval sa mu priamo do očí, ba *hovoril z očí do očí*. Keď sa stal pápežom, jeho povestné slová „Nebojte sa! Dokorán otvorte dvere Kristovi“ sa stali programovým vyhlásením jeho pontifikátu, ktorý otriasol do základu bipolárnym svetom mocných. Ján Pavol II., ktorý vyzýval kresťanov a ľudí dobrej vôle, aby budovali civilizáciu lásky a nabádal mužov i ženy, aby boli slobodnými ľuďmi, sa stal nepohodlným tak centrálam liberalizmu ako aj centrálam komunizmu. Pamätám si jeho slová: „Už nejestvuje umlčaná Cirkev, lebo hovorí mojim hlasom“ — nimi povalil moloch komunizmu. Pápež — hovorca ľudských práv, ľudskej dôstojnosti a práv národov, „Boží politik“ a „posol mieru“, sa stal rešpektovanou mravnou autoritou súčasného sveta pre kresťanov, pre židov, mohamedánov, inovercov i neveriacich. Niet sa čo čudovať, že si podmanil mládež, ktorá sa stala prioritou jeho pontifikátu a ktorej ako „nádeji sveta“ na mobilizujúcich Svetových dňoch mládeže zveril do rúk budúcnosť ľudstva.

Keď som ako politický utečenec študoval v Ríme, tak som v knižnici básnika Ignáca Vesnina objavil „zvestník Krúžku slovenských priateľov Večného mesta“, exilový časopis *Rím*. Na jednej z jeho zožltnutých stránok som našiel prorocké vyznanie, čo pred viac ako polstoročím napísal „proletársky básnik“ Ján Okál, ktorého — ako tisíce iných Sloveniek a Slovákov z rodného Slovenska vyhnalo strašidlo komunizmu:

„Prišli sme, pokorení po najnižší kameň, na prašný prah vyhnanecských ciest, a keď sme z milosti Božej zachránení zastali na Svätopeterskom námestí, cítili sme živo, že i ten rímsky kameň má voči nám viac citu ako celé viedajšie Slovensko.

Nebolo nám určené zomrieť v Ríme. Bolo nám určené ožiť v ňom k novému životu vo viere, nepremožiteľnej zbraňami, ktoré majú proti nám bezbožníci. Ani Slovensko, pokrstené pred tisícročím, nezahynie. Aj slovenský život má rozmer tisícročí — ako rímske dejiny, dejiny kresťanské...

Vďaka ti, večný Rím! Kdekoľvek budeme, večne budeš v nás. V každom pohľade na človeka i na veci tohto sveta bude vyžarovať tvoja láska a naša vernosť. Vernosť tomu, čo dáva podstatu tvojmu trvaniu, čo spravilo z nás — bedárov a vyhnančov — rovnocenných dedičov kráľovstva Kristovho. Bol si vykúpením v našom zúfalstve.“

Pre Slovákov — aspoň katolíkov — pápež nie je mocnár, je Svätým Otcom, Námestníkom Krista, o ktorého sa mohli vždy oprieť. Áno, Rím, Apoštolská stolica, pápež je najlepším spojencom Slovákov, najlepším spojencom Slovenska, jediným spojencom, ktorý Slovákov nezradil, nezrádza a nezradí.

Ján Pavol II. tretiemu tisícročiu: Strata citlivosti na hriech – dôvod oslabenia transcendencie ľudského života

Martin UHÁČ

John Paul II. to the third millenium: Losing feeling of sin – dismiss transcendental features of the human life

The author is interested in the legacy of the late Pope John Paul II. who at the beginning of the new Millenium, frequently mentioned the most important aspects of the human being which cannot be forgotten because life has human dignity. One of the most important aspects of the life, of the human being is to have a sense of sin, in the understanding of sin in the theological sense, which does not accept God and His laws as forming the moral conscience of the person of the human being. The Pope is focussing on the negative factors and influences which dismiss or even destroy the feeling of the conscience of the person of sin which is the result of losing an awareness of God. Not accepting God, destroying the transcendental features of human life and losing supernatural goals in the life of the human being which seriously touch the substance of his humanity. These just reduce the person to the level of a biological being without any transcendence or hope for eternal happiness.

Keywords: God, sin, conscience, law, human act, ethics, morality, conversion, poenitentia, divine order, eternity, eternal life

Roky a dni sa ľudstvo pripravovalo na prelom tisícročia a s nádejou aj obavami sa pripravovalo na miléniového červa a kolaps počítačových technológií, ale aj na ďalší a intenzívnejší rozmach a rozvoj všetkých oblastí života človeka. Aj skutočnosť viery v Boha a z nej plynúcej nádeje večnej spásy prešla s človekom do nového milénia a stala sa jeho prijímanou aj odmietanou súputníčkou. Na prelome tohto tak dôležitého medzníka sa dnes už nebohý pápež Ján Pavol II. usiloval pripomenúť všetkým, ktorí boli ochotní počúvať jeho hlas, význam viery v Boha pre časnú aj večnú budúcnosť človeka.

Preto pápež Ján Pavol II. na prahu nového milénia vydal apoštolský list *Novo millennio ineunte* (Na začiatku nového tisícročia), kde sa venuje otázkam duchovných priorít človeka pre tretie tisícročie. V tomto dokumente pripomína dôležité aspekty duchovného rastu človeka. A jednou z nemálo akcentovaných skutočností je potreba pokánia a schopnosť aj potreba citlivosti človeka na hriech, alebo citlivosti pre hriech, alebo ako pápež hovorí mať „*zmysel pre hriech*“.⁹

Tento odkaz pre človeka nového milénia nie je ani jediný, ani prvý, ktorý nebohý pápež adresoval súčasnej vyspelej spoločnosti. Dokument sa veľmi výrazne odvoláva a systematicky nadväzuje na iný dokument, na posynodálnu exhortáciu o potrebe zmierenia a pokánia (*Reconciliatio et poenitentia*), ktorá sa veľmi podrobne venuje otázke straty citlivosti na hriech. Detailný pohľad na otázky morálky a hriechu venuje pápež v encyklike *Veritatis splendor* (Jas pravdy), ktorá podáva cirkevnú náuku o mravnosti aj v poslednom dokumente z tejto oblasti, v apoštolskom liste *Misericordia dei*, kde hovorí o niektorých aspektoch pokánia. Apoštolský list *Novo millennio ineunte* predpokladá všetky predchádzajúce listy a encykliky a akcentuje ich odkaz pre človeka nového tisícročia.

⁹ Ján Pavol II. *Novo millennio ineunte*, nr. 37.

Vo svetle tu spomenutých dokumentov vidíme, že otázka straty citlivosti na hriech sa objavuje pomerne dlhý čas v listoch najvyššieho učiteľa Cirkvi. Ako vnímavý pozorovateľ života človeka videl, že jedným z ohrození transcencie jeho túžob a cieľov je strata citlivosti na hriech, keď človek prestane rozlišovať, čo je a čo nie je hriešne, keď zásadné kritérium kvality ľudských činov bude iba pragmatizmus a utilitarizmus. Venoval tomuto fenoménu dost' pozornosti a snažil sa nájsť jeho príčiny a upozorniť na dopad tejto skutočnosti. Prvýkrát a najrozsiahlšie sa venoval problematike straty citlivosti na hriech v už spomenutej exhortácii *Reconciliatio et paenitentia* vydané ešte v roku 1984, aby zhrnul ovocie úvah biskupskej synody, ktorá sa zaoberala touto témou. Preto ak sa chceme strate citlivosti na hriech venovať dôsledne, aby sme videli faktory, ktoré pápež vníma ako rozhodujúce a spolupôsobiacie na tento fenomén, musíme sa špecifickejšie prizrieť práve tejto exhortácii, na ktorú sa nakoniec pápež priamo odvoláva a konštatuje, že hoci je od vydania exhortácie mnoho rokov, „*dôvody, ktoré stoja pri koreňoch straty citlivosti na hriech, nevymizli.*“⁰

Svedomie. Pri analýze straty citlivosti na hriech sa pápež najprv venuje teologickému odôvodneniu, čo to je svedomie a pripomína jeho podstatnú prirodzenú vlastnosť reagovať na zlo ako také, ale aj na hriech, teda na porušenie pozitívneho Božieho zákona.⁰ Pripomína skutočnosť, že okrem prirodzenej kvality svedomia, ktoré vždy hľadá dobro a odmieta zlo, sa citlivosť kresťanského svedomia na hriech budovala „*pôsobením evanjelia cez mnohé generácie ako jemný a prenikavý postreh pre zárodoky smrti, alebo kvas smrti*“⁰ obsiahnuté hriechom. Citlivosť svedomia chápe ako cit a schopnosť zistiť a postrehnúť tieto zárodoky večnej smrti v hriechu, v tisícich formách a podobách hriechu, ktoré hriech na seba berie v bežných okolnostiach života rôznych ľudí.⁰ „*Táto citlivosť má svoje korene v mravnom svedomí človeka a je akoby jeho meritkom. Viaže sa na vedomie Boha, na citlivosť pre Boha, pretože pochádza z vedomého vzťahu, ktorý má človek s Bohom ako so svojím Stvoriteľom, zákonodarcom, Pánom a Otcom.*“⁰ Pápež hovorí, že vedomie pre Boha, citlivosť na Boha, nikdy nemôže byť z človeka celkom odstránené a zničené, a tak nemôže byť zničené a potlačené ani vedomie pre hriech, citlivosť na hriech.⁰ Citlivosť na hriech sa nemôže celkom stratiť aj preto, lebo stojí na mravnom svedomí človeka, ktoré je mu vrodené, a teda patrí k jeho prirodzenosti. Neexistuje možnosť úplnej straty svedomia, lebo človek by stratil kus vlastnej prirodzenosti a z toho vyplýva aj nemožnosť úplnej necitlivosti na zlo a hriech.⁰

No predsa dejiny poukazujú na skutočnosť, že vo viac alebo menej dlhých obdobiach a pod vplyvom najrozmanitejších činiteľov mnohí ľudia majú mravné svedomie vážne zatemnené.⁰ Ich citlivosť na morálne zlo je otupená a vedomie hriechu je utlmené a nevšimané. Také svedomie potom chradne, deformuje sa, alebo otupuje sa jeho poznanie a postupne zne-citlivie.

A práve toto moderné obdobie príliš početnými znakmi ukazuje skutočnosť, „*že k tomuto zatemneniu svedomia aj teraz dochádza.*“⁰ Nutným dôsledkom zatemnenia svedomia človeka je potom skutočnosť, že sa zatemňuje aj jeho vedomie, alebo poznanie Boha, či lepšie, citlivosť pre Boha, ktorá je veľmi tesne zviazaná s mravným svedomím človeka, s hľadaním pravdy a s vôľou užívať svoju slobodu zodpovedne. Dôsledkom poklesu, či straty citlivosti

⁰ Tamtiež.

⁰ Porov. KKC 1776 – 1779.

⁰ Ján Pavol II. *Reconciliatio et paenitentia*, nr. 18.

⁰ Porov. tamtiež, nr. 18.

⁰ Tamtiež.

⁰ Porov. tamtiež, nr. 18.

⁰ Porov. tamtiež.

⁰ Porov. tamtiež.

⁰ Tamtiež.

na Boha je potom strata citlivosti na hriech. Stráca sa vedomie hriechu. Boh sa stáva človeku vzdialeným, iba zahmleným. Narušením vzťahu k Bohu sa narúša chápanie hriechu a stratou citlivosti na hriech sa ešte viac prehľbuje neochota poznávať Boha a rešpektovanie Boha a autority jeho zákona.

Ak človek stratí tento orientačný bod pre svoje svedomie, stráca sa aj orientácia v skutkoch a stráca sa citlivosť pre hriech. Veľmi vhodne tu potom pápež pripomenul slová jedného zo svojich predchodcov – Pia XII., ktorý povedal – „*Hriechom tohto veku je strata vedomia hriechu.*“⁰

Pápež sa v svojom pohľade na túto skutočnosť pokúsil aj o identifikáciu znakov a analýzu príčin tejto skutočnosti. Prečo sa tento zjav ukazuje v našej dobe? Pohľad na niektoré faktory vystupujúce z filozofie života súčasného človeka a súčasnej kultúry nám môže pomôcť pochopiť, že citlivosť pre hriech sa postupne znižuje práve v dôsledku vyššie zdôraznenej krízy svedomia a citlivosti pre Boha. Túto skutočnosť podmieňujú mnohé faktory, ktoré sa vyskytujú v našich časoch.

Sekularizmus. Je prvým faktorom ovplyvňujúcim stratu citlivosti na hriech. Pápež ho definuje ako hnutie myšlienok a postojov, ktoré bojuje za „humanizmus“ úplne vylučujúci Boha, pretože sa zameriava iba na „*kult práce a vytváranie hmotných dobier.*“⁰ Dáva sa unášať vášnivou túžbou po konzumizme a pôžitkoch nemysliac na záhubu duše, a tak nutne pôsobí na otupenie vedomia hriechu a stratu citlivosti, vnímavosti na hriech. Priamo na tento faktor nadväzuje druhá skutočnosť, ktorú pápež nazval nepravý humanizmus.

Nepravý humanizmus je trend, pod vplyvom ktorého sa človek aj spoločnosť vo všetkých rozmeroch svojho záujmu stále viac zameriavajú, ba výlučne sa zameriavajú iba na materiálne dobro človeka.⁰ Človek aj súčasná spoločnosť zabúda, že hoci humanizmus stojí na úcte a láske k človeku, tejto láske musí predchádzať láska k Bohu. Človek zabúda, že lásku k inému človeku, čo sa týka formy aj obsahu, určuje láska k Bohu.⁰ Tá dáva láske k blížnemu správne formálne aj kvalitatívne parametre. Odmietnutím lásky k Bohu sa človek pozbavuje motívu, aby vedel prečo a videl ako prejavovať lásku blížnemu. Tento motív a spôsob učí človeka skutočne pravému postojovi lásky k človeku, a ukazuje mu ako pestovať skutočne pravý postoj humanizmu, ktorý umožňuje človeku rozvíjať sa aj v parametri časnosti aj večnosti. Boh je ten skutočný dôvod aj cieľ, prečo by mal človek prijímať aj milovať iného človeka a prejavovať mu skutočné znaky humánnej žičlivosti. Preto človek nemôže odmietnuť Boha bez toho, aby to nezasiahlo jeho samého. „*Ak človek buduje svet bez Boha, svet sa nakoniec obráti proti nemu. (...) Je teda márne dúfať, že sa upevní vedomie hriechu, či citlivosť na hriechy konané proti človeku a ľudským hodnotám, ak chýba citlivosť pre urážku spáchanú proti Bohu*“⁰. t.j. skutočnú citlivosť pre hriech ako taký. Správnu formu kresťanského humanizmu ukazuje tzv. najdôležitejšie prikázanie, alebo ináč nazývaný „Príkaz lásky“. Tento príkaz má svoju formu. Najprv zaznieva – milovať Boha „nadovšetko“. To je prvá časť tohto prikázania. A až potom je druhá časť, „miluj blížneho ako seba samého“ (Mt 22,39.), hoci je rovnako dôležitá. Preto venovať sa človeku ignorujúc Boha a jeho zákon je snahou o falošný humanizmus, ktorý človeka viac poškodí ako mu prospeje.

⁰ Tamtiež.

⁰ Tamtiež.

⁰ Takýto postoj nazývame tiež nepravý humanizmus, lebo za základ svojej snahy berie definíciu človeka, ktorá neberie do ohľadu jeho nadprirodzený rozmer a cieľ. Neuvažuje o tom, že človek má aj dušu, má túžbu po večnom živote, ktorú mu Boh ponúka naplniť. A tak hľadá spôsoby ako prežiť život ľudsky a s pôžitkami, ale odporúčania sa priečia potrebám spásy a Božím zákonom (potrat, mravná neviazanosť, manželská nevernosť a manželská voľnosť a pod.).

⁰ Porov. Mt. 22.37 – 39.

⁰ Ján Pavol II. Reconciliatio et paenitentia, n.18.

Omyly humanitných vied. Je to ďalšia z príčin straty citlivosti človeka na hriech, ktorú pápež zvyrazňuje. Omyly niektorých „*humanitných vied*“⁰, ktoré sa usilovne snažia „odstrániť“ to, čo je pre človeka „zlo“, teda aj všetko, čo je mu nepríjemné. Preto sa usilujú odstrániť aj výčitky jeho svedomia pripomínajúc človeku prioritu jeho sociálneho rozmeru. Zvýrazňujú sociálny kontext človeka a determinujúci vplyv okolia a prostredia, že človek sa cíti akoby nezodpovedal za svoje konanie. Človeku vymedzujú možnosti jeho voľby a zvyrazňujú sociálno-spoločenskú zodpovednosť a tlak, že mu ostáva málo priestoru na slobodné rozhodnutie, a tiež aj málo priestoru konať slobodné ľudské činy, ktoré by neboli len vynútené intenzívnym tlakom prostredia. Neuznáva sa osobná zodpovednosť a možnosť zhrešiť.⁰

Relativizácia etických noriem je ďalšia príčina straty citlivosti človeka na hriech. Citlivosť pre hriech sa stráca aj nesprávnou interpretáciou vzniku a rozvoja etických a morálnych noriem a rozširovaním vplyvu „*historického relativizmu*“⁰, alebo lepšie historizujúceho relativizmu. Iba materialisticko-utilitaristický pohľad na dejinný vývoj a rozvoj ľudských kultúr a vznik ich etických noriem spôsobuje, že sa relativizuje záväznosť morálnych predpisov, popierajúc ich objektívnu a bezpodmienečnú hodnotu. V dôsledku toho sa potom tvrdí, že nemôžu jestvovať skutky nedovolené a zlé samy v sebe, ktoré sú v svojej podstate nedovolené a hriešne vždy, nezávisle od okolností, za ktorých k nim dochádza. Tu ide o skutočné „*prevrátenie a pád mravných hodnôt*“. Problém nie je natoľko „*v neznalosti kresťanskej etiky*“, ale skôr „*v nedostatku zmyslu, základov a kritérií mravného postoja*“⁰.

Nanucovanie a vplyv nesprávnych vzorov patrí tiež k spomenutým faktorom vplyvu straty citlivosti na hriech. Je to skutočnosť, že človek sa podrobuje mravným vzorom, ktoré mu nanucuje verejná mienka, „*dobové zvyky a správanie sa väčšiny, hoci jeho svedomie to odsudzuje*“⁰. Podobná relativizácia etických a morálnych noriem stojí na verejnej, alebo mediálnej dramatizácii spoločensko-hospodárskych pomerov, keď médiá podávajú skomolený a zmätený obraz a model spoločnosti a ukazujú ako bežné, ba človeku osožné odstrániť Boha z každodenného života a žiť tak, akoby Boh vôbec neexistoval.⁰

Zlá ekonomicko-hospodárska situácia. Je tiež jedným z dôvodov straty citlivosti na hriech, keď človek neustále namáhaný zlou hospodársko-spoločenskou situáciou je náchylný vnímať vinu aj za svoje osobné skutky iba v sociálnej oblasti a stave svojho položenía. A tak za svoje konkrétne zlé skutky viní štát, zlú legislatívu, obohacovanie sa iných na jeho úkor, alebo inými zovšeobecňovanými vyjadreniami, ktoré minimalizujú, alebo zahlušujú jeho svedomie.⁰

Nesprávne používanie pojmu hriech. Táto skutočnosť vedie k tomu, že sa pomaly otupuje citlivosť pre hriech, až sa nakoniec trať. Dochádza k tomu vtedy, ak sa pojem hriech vylučuje z ľudského slovníka, alebo sa naopak používa neustále a neprimerane na akékoľvek skutočnosti, ktoré človek vykonáva hoci len mechanicky, bez osobnej účasti, alebo len povrchné, bez kontextu k vyšším všeľudským hodnotám, alebo nadprirodzeným pravdám. Bežným príkladom je „hriech“ vegetariána, ktorý poruší stravovaciu disciplínu, alebo „hriech“ pre porušenie pravidiel diéty na módné schudnutie, alebo hriech proti dobrému vkusu v obliekaní a pod. Množia sa tak tzv. hriechy, ktoré v svojej podstate nemajú nijakú morálnu a etickú bázu, lebo nemajú konkrétny a priamy vzťah k nadprirodzeným pravdám o závislosti človeka na Božej láske. Takéto vplyvy a zjavy vnímame ako najškodlivejšie „*pri vyučovaní*

⁰ Tamtiež.

⁰ Tamtiež.

⁰ Tamtiež.

⁰ Tamtiež. n.18.

⁰ Tamtiež.

⁰ Porov. tamtiež.

⁰ Porov. tamtiež.

*mládeže, pri hromadných oznamovacích prostriedkoch, ba dokonca aj v rodinnej výchove, keď sa hriech mylne stotožňuje s chorobným pocitom viny pre rozličné aj jednoduché a mechanické prestupovanie nejakých pravidiel, právnych noriem a predpisov.*⁴⁰

Nedôslednosť v prijímaní učiteľského úradu Cirkvi je podľa pápeža Jána Pavla II. ďalším dôvodom spôsobujúcim dezorientáciu a stratu citlivosti človeka na hriech. V rámci myslenia a cirkevného života sú viditeľné snahy, ktoré prispievajú k úpadku citlivosti pre hriech. „Niektorí ľudia by radi nahradili prehnané stanoviská k hriechu a pokániu z minulosti inými, opačnými, ale tak isto prehnanými. Z postoja, ktorý všade videl hriech a človek žil v strachu, aby sa neprevinil, prechádzajú k opačnému postoju, ktorý nevidí hriech nikde.“⁴⁰ Namiesto príliš zdôrazňovaného strachu pred večným trestom, ktorý mal pôsobiť ako výstraha pred hriechom, hlásajú Božiu lásku, ktorá vylučuje akýkoľvek trest za hriech. Dochádzajú až k extrémnym názorom, odmietajú akúkoľvek zodpovednosť za hriechy a v svojom extrémnom pohľade na Božiu lásku v ojedinelých prípadoch odmietajú aj skutočnosť večného trestu a zatratenia. Prechádzajú od prílišnej prísnosti ako dôležitého rozmeru pre nápravu zblúdeného svedomia k prehnanej úcte a domnelému rešpektovaniu každého svedomia.

*„A prečo nedodat, že citlivosť svedomia na hriech znižuje, ba dokonca celkom zahlušuje aj zmätok spôsobený vo svedomí mnohých veriacich rozdielnosťou názorov a učenia v teológii, kázňach, v katechéze a v duchovnom vedení, týkajúcich sa závažných a chŕlostivých otázok kresťanskej morálky.“*⁴⁰

Nesprávne chápanie samotnej sviatosti zmierenia priamo vstupuje do oslabovania citlivosti svedomia súčasného človeka na hriech a hriešnosť. Pápež Ján Pavol II. upozorňuje na skutočnosť, že v samotnej praxi očisťovania a formácie svedomia prostredníctvom sviatosti zmierenia dochádza k závažným chybám. Takou chybou je tendencia zatieniť význam hriechu i obrátenia vo vzťahu k celej Cirkvi tým, že sa oboje redukuje na súkromnú záležitosť jednotlivca, alebo naopak tým, že sa popiera osobná hodnota dobra a zla a uznáva sa výlučne len ich spoločenský rozmer. Sem patrí aj nebezpečenstvo, ktoré nebolo nikdy nadobro odstránené, totiž robiť zo sviatosti zvykový obrad, a tým sa jej odníma plný význam očistenia od hriechov a formačno-výchovná účinnosť pri obrátení života.⁴¹

Všetky doteraz spomenuté príčiny, ktoré negatívne pôsobia na stratu citlivosti súčasného človeka na hriech, majú jedného prvotného, ale aj spoločného menovateľa – sekularizmus, vylúčenie Boha a jeho vplyvu na morálku a etiku ľudských skutkov. Pápež doslovne hovorí: „Strata citlivosti pre hriech je teda sama osebe formou, ale aj výsledkom popierania Boha, a to nielen vo forme ateizmu, ale aj sekularizmu. Ak hriech je prerušením synovského vzťahu k Bohu za tým cieľom, aby sa život človeka vymanol z jeho poslušnosti, zo závislosti na Bohu, vtečly hrešiť znamená nielen popierať Boha; ale hrešiť znamená aj žiť, ako keby Boh nejestvoval, vytrieť ho z každodenného života.“⁴² Je to tendencia odmystifikovať život konkrétneho človeka a ubrať mu dimenziu večnosti. Ak však poprieme Boha ako pôvodcu človeka a nadprirodzený princíp a odmietneme jeho zákon, potom sa stráca prvotný dôvod k tomu, aby sme dokázali vnímať zlo a hriech ako neprijateľný a škodlivý človeku v jeho sociálnom aj osobnostnom kontexte. Odmietnutie Boha spôsobuje stratu rovnakých a na ľudskom myslení nezávislých pravidiel, ktoré determinujú konanie človeka k všeobecne platným humánnym zásadám nepodliehajúcim ani kultúrnym ani ekonomickým vplyvom. Strata citlivosti na

⁴⁰ Porov. tamtiež.

⁴¹ Tamtiež.

⁴² Tamtiež.

⁴³ Porov. tamtiež.

⁴⁴ Tamtiež.

hriech spôsobuje rozpad hodnotového systému človeka ako takého a následne jej dopad na transcenciu životných hodnôt a cieľov človeka. Človek, ktorý stratil, alebo odmieta Boha ako nadprirodzeného zákonodarcu, stratil aj dôvod, motiváciu rešpektovať jeho zákon, ktorý stojí na správnom rozvrstvení a prejave lásky Bohu a potom bližnému. Stratil túžbu po večnej odmene, ktorú v sebe človek nosí ako prirodzenú túžbu uchrániť si život a žiť večne. Táto strata transcencie života človeka vedie k väčšiemu a vždy intenzívnejšiemu demaskovaniu sa jeho slabosti v ňom a nekrotenej žiadostivosti, ktorá vedie človeka k sebapoškodzovaniu vo vzťahu k večným hodnotám a k nerešpektovaniu potrieb blízkych, k obmedzovaniu ich slobody a práv. A tak strata citlivosti na Boha a následne strata citlivosti na hriech, vedie k tomu, že človek stráca svoju slobodu a stáva sa otrokom hriechu. Stráca svoju dôstojnosť najvyššej a na Boží obraz stvorenej bytosti s večnou perspektívou uloženou v túžbach jeho duše.

Preto pápež v svojom liste, ktorý je akoby napomenutím človeka pre nové tisícročie, dáva aj návod na prekonanie tejto krízy súčasného sveta. Jeho rada sa prepletá celým rozsahom jeho odkazu novému mileniu. Výslovne zaznieva tak v úvode ako aj v závere spomenutého dokumentu. „*Duc in altum.*“ – Zatiahni na hĺbinu. Je to výzva Krista Petrovi, aby chytil veľa rýb. Ale je to aj výzva, aby hľadal hlbšie dôvody a ciele svojej existencie. Je to výzva, aby sme aj my hľadali hlbšie dôvody na odôvodnenie morálneho a etického imperatívu pre súčasný svet, výzva bližšie a intímnejšie sa spájať s Kristom, ktorý je aj cestou, aj pravdou, aj životom, po ktorom túžbu nosíme v svojich dušiach.

Pramene a literatúra

Ján Pavol II.: *Novo millennio ineunte*, slov. prekl., SSV Trnava 2000.

Ján Pavol II.: *Reconciliatio et paenitentia*, čes. prekl., ZVON Praha 1996.

Ján Pavol II.: *Veritatis splendor*, slov. prekl., SSV Trnava 1994.

Ján Pavol II.: *Misericordia dei*, slov. prekl., SSV Trnava 2002.

Katechizmus katolíckej Cirkvi, slov. prekl., SSV Trnava 1998.

Adresa autora: **ThDr. Martin UháP, PhD.**

Myslavská 137, SK - 040 16 Košice

tel.: +421 (0)55 7896121, e-mail: martin.odf@stonline.sk

Rezonancie sociálneho učenia Jána Pavla II.

Jozef JURKO

The resonances of John Paul II.'s social teaching

John Paul II. used to explain the social teaching of the Church. The author of this article regards especially the encyclics *Redemptor hominis*, *Laborem exercens*, *Sollicitudo rei socialis* and *Centesimus annus*. In all encyclics the pope reflected the older church documents which had treated of social problems. John Paul II. has not only brushed up the issues raised long time ago but underlined, developed and enriched them with his actualizing view.

Keywords: John Paul II., social teaching of the Church, work, encyclics, *Redemptor hominis*, *Laborem exercens*, *Sollicitudo rei socialis*, *Centesimus annus*

Rezonancie sociálneho učenia Jána Pavla II. možno hľadať už v jeho prvej encyklike REDEMPTOR HOMINIS (1979), ktorá nesie rezonovanie postojov kardinála Wojtyły známeho ako vynikajúceho interpretátora Druhého vatikánskeho koncilu. Jeho vynikajúca erudovanosť v etických a personalistických odvetviach, ktorou sa prezentoval na vedeckých sympóziách a prednáškach nebola len čisto teoretickým vybrúseným verbálnym extraktom, ale zasahovala reálny život. Priama skúsenosť koncilového tvorenia dokumentov, ale aj mnohé osobné príspevky mu pomáhali vytvárať verifikáciu produktu, ktorý nebol len na ľudskej invencii a duchaplnosti, ale na **prejave toho Ducha Svätého**, ktorý všetko obnovuje. Približuje to kniha, ktorú kardinál Wojtyła napísal s názvom «Pri základoch obnovy» (Kraków 1972), kde hneď v úvode napísal, že ňou spláca ako biskup a účastník koncilu dlh voči Duchu Kristovmu, ktorý prehovoril k Cirkvi a v Cirkvi. Na podnety Ducha Svätého je potrebné odpovedať. Odpovedať má celá Cirkev a odpovedať v rezonancii podnetov, nápadov, inšpirácií, ktorú prinesú realizáciu koncilu k pravej duchovnej obnove. Kardinál Wojtyła napísal svoje odpovede, ako pokus o začiatok **uvádzať podnety Ducha** z koncilu do života viery.

Snaha o realizáciu ducha Koncilu

Po zvolení krakovského kardinála Wojtyły za pápeža Jána Pavla II. 16. októbra 1978 mohli sa tieto myšlienky a odpovede premietnuť k uskutočňovaniu koncilových zámerov **s novým zápalom**, ale aj **novými prostriedkami** v úlohe pastiera Katolíckej cirkvi. Mnohé z myšlienok, ktoré Ján Pavol II., autentický svedok a priamy účastník koncilu **poznal „naživo“** sa premietajú do jeho encyklik, apoštolských exhortácií, listov a príhovor.¹

Doznievanie, ozveny, rezonancie toho, čo Duch povedal Cirkvi na Druhom vatikánskom koncile pre toho, ktorý presiahol koncilovým duchom bolo nemožné nehovoriť o tom v celom svojom nasledovnom živote. Pápež Ján Pavol II. bol v časoch pôsobnosti arcibiskupa z Krakova Karola Wojtyły žiakom koncilového diania a učenia, aby sa stal nielen učiteľom koncilových idey, ale profesorom par excelans, ktorý nielen teóriu ovláda, **ale sa stáva realizátorom** koncilových zámerov a smerov. Silno tieto myšlienky prerážajú v jeho introdukčnej encyklike REDEMPTOR HOMINIS. Inauguráciou do pastierskej služby sa stáva iniciáciou koncilu do života a poslania Cirkvi v závere 20. storočia a vstupe do nového tisícročia. Celá koncilová koncepcia **aggiornamenta** – zosúčasnienia – zaktualizovania sa dostala Jánovi

¹ Porov. WOJTYŁA, K.: *Pri základoch obnovy*. Bratislava 2003.

Pavlovi do permanentnej optiky, aby v tejto dobe ukazoval na Krista. Vyznáva, že všetko vyviera z dedičstva, ktoré sa naplňa v tajomstve Krista, v ktorom vykúpený človek cez službu Cirkvi môže rozvíjať svoju úlohu a poslanie. Pápež Ján Pavol II. hovorí: „**Ježiš Kristus je hlavnou cestou Cirkvi**. On je našou cestou k Otcovi. A je aj cestou ku každému človekovi. Na tejto ceste, ktorá vedie od Krista k človekovi, na tejto ceste, na ktorej sa Kristus spája s každým človekom, nikto nemôže Cirkev zastaviť. Vyžaduje si to **časné i večné dobro človeka**...

Druhý vatikánsky koncil v rozličných statiach svojich dokumentov vyjadril túto základnú starostlivosť Cirkvi, aby život vo svete lepšie zodpovedal jedinečnej dôstojnosti človeka a to v každom ohľade, a **aby bol ľudskejší**... Ide tu o človeka v celej jeho pravde a v jeho celom rozmere. Nejde o dajakého abstraktného človeka, ale o skutočného, t. j. konkrétneho, historického človeka. Ide **o každého človeka**, lebo každý je zahrnutý do tajomstva vykúpenia a s každým sa Kristus navždy spojil vďaka tomuto tajomstvu.”²

Uprednostnenie etiky v sociálnej sfére

V týchto jasných formuláciách môžeme poznať ideový program pápeža a tiež retrospektívne analyzovať jeho pontifikát a v ňom realizovanie koncilu, najmä pastorálnou konštitúciou, na ktorej sa osobne aktívne zúčastňoval a ako pápež ju realizoval. Pápežova angažovanosť za **dôstojnosť človeka** stvoreného na Božiu podobu a vykúpeného Kristom a za obranu jeho práv a slobody majú nespornú zásluhu, že katolícke sociálne učenie prežíva v súčasnom období teologický rozkvet a prehlbenie hlavne v týchto oblastiach.

Sociálne učenie Cirkvi je integrálnou súčasťou kresťanskej životnej koncepcie. Cirkev hľadá na toto učenie spod zorného uhla spásy. Kristus tým, že vzal na seba ľudskú prirodzenosť a že sa narodil z Panny, vstúpil ako človek do histórie a spoločnosti. Cirkev sa v dôsledku Kristovho vtelenia stala životným princípom spoločnosti. **Človek stvorený na Boží obraz** a vykúpený Kristovou krvou má svoju ľudskú dôstojnosť a nachádza sa vo vzťahu k inému človekovi. **Spolužitie ľudí**, jeho realizácia v zmysle Kristovho evanjelia je vlastným predmetom kresťanskej sociálnej náuky. Učenie a šírenie sociálnej náuky Cirkvi tvorí súčasť evangelizačného posolania Cirkvi.

Pastorálna konštitúcia Druhého vatikánskeho koncilu konštatuje: „No nech je (Cirkvi) vždy a všade dovolené v naozajstnej slobode hlásať vieru, učiť **náuku o spoločnosti**, nehate ne plniť svoje poslanie medzi ľuďmi a vyniesť mravný úsudok o veciach týkajúcich sa politického poriadku.”³ A na inom mieste sa uvádza: „Isteže, vlastné poslanie, ktoré Kristus zveril Cirkvi, nie je politickej, hospodárskej, ani spoločenskej povahy, lebo cieľ, ktorý Kristus vytýčil, je náboženského rázu.”⁴

Sociálne otázky nemajú však iba čisto svetskú, čiže ekonomickú alebo technickú stránku, lež aj sociálno-etickú, mravnú. Cirkev je tu povinná viesť ľudí tak, aby **konali dobro**, ktoré je v súlade s prirodzeným a Božím zákonom. Katolícke sociálne učenie Cirkvi vychádza z **princípu ľudskej osoby**. Človek ako osoba má svoju nedotknuteľnú dôstojnosť, ktorú je potrebné rešpektovať. Už v prvej encyklike REDEMPTOR HOMINIS nájdeme mnoho styčných myšlienok s kresťanskou sociológiou, najmä keď uvažuje o dôstojnosti človeka a jeho právach. Ján Pavol II. ako usmerňovateľ mravného života spoločnosti neustále nabáda k úcte k ľudskému životu, k zodpovednému **plneniu povinnosti, ohľaduplnosť** voči iným, **solidár-**

² JÁN PAVOL II.: *Encyklika REDEMPTOR HOMINIS*. 1979, 13.

³ DRUHÝ Vatikánsky koncil: *Pastorálna konštitúcia GAUDIUM ET SPES*. 1965, 76.

⁴ DRUHÝ Vatikánsky koncil: *Pastorálna konštitúcia GAUDIUM ET SPES*. 1965, 42.

nemu cíteniu s potrebami iných, najmä k páľčivému **problému nezamestnanosti**, nabádal k **čestnosti, zodpovednosti** a ďalším **etickým a sociálnym čnostiam**.⁵

Pápežova osobitná starostlivosť sociálnemu učeniu

Pápež Ján Pavol II. preniknutý duchom koncilu, najmä pastorálnou konštitúciou, ktorá v ňom rezonovala nielen pri jeho prvej encyklike, ale vo všetkých dokumentov, ale hlavne v sociálnych encyklikách, ved' z desiatich encyklik venoval tri práve sociálnym otázkam, v ktorých citlivo vnímal problémy, ktoré je potrebné **podľa princípov Cirkvi** interpretovať. Pápežove cesty po celom svete neboli len mániou cestovateľa, ale skôr pozorovateľa, ktorý analyzuje a mapuje problémy sveta, aby situačne reagoval na dané podnety. Zmenené hospodárske, ekonomické a technologické problémy, stúpanie cien energie a priemyselných surovín, znečisťovanie prírody a fakt, že bohatstvo nerastných surovín sa vyčerpáva vyžadovali revíziu ekonómie a deľby práce. Ján Pavol II. nechcel riešiť vznikajúce problémy, ale chce pripomínať **dôstojnosť ľudskej osoby** a **práva pracujúcich**, aby sa dosiahol pokrok človeka a spoločnosti. Stredobodom sociálnej otázky v prvej encyklike venovanej tejto téme je **práca ako problém človeka**.⁶

Prvá sociálna encyklika o ľudskej práci

K 90. výročiu prvej sociálnej encykliky RERUM NOVARUM vydal pápež Ján Pavol II. v treťom roku svojho pontifikátu, 14. septembra 1981 encyklike LABOREM EXERCENS. Encyklika sa zaoberá ľudskou prácou a samostatným človekom ako subjektom, ktorý prácu vykonáva. Prácou sa tu označuje každá ľudská činnosť zameraná na pretváranie sveta, osobného charakteru s nasadením všetkých duchovných a telesných síl. Sväté Písmo nám hovorí, že človek je poverený podmaniť si zem... podmaňte si ju a pracujte... a tak je **človek od počiatku povolaný k práci**. Práca je tu odvtedy, odkedy je človek na zemi a je súčasťou ľudského života a učenia Cirkvi. Práca je kľúčom k celej sociálnej otázke, ak na ňu pozeráme ako na dobro človeka. Človek jedine prácou naplňa svoju existenciu na zemi.

Encyklika je venovaná všetkým ľuďom dobrej vôle a je odpoveďou na nespravodlivé systémy, ktoré dehonestovali prácu ako napr. narcizmus, komunizmus, kapitalizmus. Tieto systémy upierali človekovi jeho tvorivú účasť na práci, neuznávali hodnotu ľudskej práce a jeho základné požiadavky a už vôbec nie morálne a duchovné hodnoty práce. Pápež zdôrazňuje, že Cirkev verí človekovi, stará sa oň a pomáha mu vo svetle Božie Slova. Tým, že človek pracuje, odzrkadľuje činnosť samého Stvoriteľa a **prácou potvrdzuje svoju vládu nad zemou**. Človek si prácou podmaňuje zem, využíva jej bohatstvo, zúrodňuje ju, spracováva jej plody, ktoré si prispôsobuje pre svoje potreby. V dnešnej dobe využíva výkonné prístroje, ktorými si uľahčuje námahu a zvyšuje jej produkciu práce. Prácu, ktorú človek vykonáva na zemi treba hodnotiť mierou dôstojnosti osoby človeka, ktorý ju vykonáva.

Cirkev kritizuje politicko-spoločenské zriadenie, ktoré využíva človeka len ako nástroj na výrobu a vôbec nepozera na jeho práva. Pripomína vytvárať **hnutie solidárnosti, možnosť vzdelávania** a **starostlivosť o chudobných**. Cirkev pripomína, že rozmer ľudskej práce má viacero hodnôt. Prácou sa formuje **rodinný život**, ktorý je povolaním človeka a rodina potrebuje pre svoje realizovanie hmotné prostriedky, ktoré sa nadobúdajú prácou. Práve v rodinách sa má formovať **sociálno-etický poriadok** ľudskej práce. A ten sa prenáša z rodín na národ. Prácu tak možno chápať ako zveľaďovanie spoločného dobra všetkých národov.

⁵ Porov. VRAGAŠ, Š.: *Charakteristické črty katolíckeho sociálneho učenia*. In: Viera a život. roč. 1, č. 4, s. 242 – 249; porov. OCKENFELS, W.: *Katolícka sociálna nauka*. Zvon 1994.

⁶ Porov. VRAGAŠ, Š.: *Posolstvo sociálneho učenia Cirkvi v cirkevných dokumentoch pápežov o II. Vatikánskom koncile*. In: Duchovný pastier. 1996, roč. 77, č. 6, s. 266 – 272; porov. JURKO, J.: *Sociálna nauka Cirkvi pred i po Druhom vatikánskom koncile*. In: VERBA THEOLOGICA. Košice, 2005, roč. IV, s. 30 – 36.; porov. ZAPPALA, R.: *Komunizmus, kapitalizmus, spoločensví*. Praha 1993.

Pápež poukazuje na konflikt medzi svetom kapitálu a svetom práce. Ten sa premenil na triedny boj s metódami ideologickými i politickými. Celý spor, ktorý trvá dve storočia medzi kapitalizmom a marxizmom, zasiahol najmä pracujúceho človeka. Cirkev upozorňuje v sociálnej oblasti **na človeka**, ktorý pracuje, aby rozvíjal svoje človečenstvo a rozvíja spoločnosť. Správna pracovná aktivita musí vychádzať z etiky a má rešpektovať objektívne **práva pracujúceho človeka**.

Úlohou štátu je uskutočňovať spravodlivú sociálnu politiku a pretože štáty nie sú sebestačné výmenou tovarov a surovín, nemajú byť v medzinárodnom obchode vykorisťované chudobné štáty bohatšími. Vznikajú problémy **nezamestnanosti**, ktoré treba predísť **plánovaním a organizovaním práce** a hlavne hľadaním **sociálnej spravodlivosti**, aby dobrá príroda a dobrá práce slúžili pre **dobro rodín a spoločnosti**. Cirkev pripomína, že ak sa človek svoju prácou zúčastňuje na diele Stvoriteľa a svojimi schopnosťami si podmaňuje zem, aby mu slúžila, má sa formovať duchovnosť práce, ktorá všetkých ľudí priblíži k Bohu. Človek má námahu práce znášať zjednotene s ukrižovaným Kristom, a tak spolupracovať na vykúpení ľudstva.

Celá encyklika je prenikavou revíziou chápania ľudskej práce. Táto revízia sa má prejaviť nielen v rovnomernejšom prerozdelení materiálnych dohier, ale tiež v rozumnom usmernení samej práce, aby sa poskytlo zamestnanie všetkým ľuďom. Pápež vyzýva **k zodpovednosti za dobrú zeme, za umiernenosť v spotrebe, za solidaritu** a ochotu **priniesť obeť** potrebné na prekonávanie spoločenských kríz a problémov.⁷

Druhá encyklika – O sociálnej starostlivosti Cirkvi

Na 20. výročie encykliky Pavla VI. POPULORUM PROGRESIO vydal Ján Pavol II. 30. decembra 1987 encykliku SOLLICITUDO REI SOCIALIS, v ktorej sa vracia k problematike tretieho sveta. Na začiatku vzdáva hold spomínanému dokumentu Pavla VI. a zároveň potvrdzuje **kontinuitu sociálneho učenia Cirkvi** a jeho ustavičnú obnovu, ktoré sú poukazom neneiteľnosti a platnosti cirkevného učenia. Ján Pavol II. neskrýva svoj smútok nad tým, že cez všetku dobrú vôľu, s ktorou Pavol VI. vstupoval do svedomia národov sa svetová situácia v posledných časoch nezlepšila, ale ešte značne zhoršila.

V panoráme súčasného sveta rozoberá pápež úsilie OSN a niektorých krajín pomôcť rozvojovým krajinám, ale negatívne ukazovatele prevyšujú všetky pozitívne očakávania. Zväčšili sa rozdiely medzi bohatým a rozvinutým Severom a chudobným a rozvíjajúcim sa Juhom. Prílišný blahobyť a konzumizmus bohatého sveta a prehĺbenie biedy chudobných krajín a štátov tretieho sveta je v bytovej núdzi, nezamestnanosti a medzinárodnom zadlžení.

Spôsobujú to mimo iné faktory i rozpory dvoch proti sebe postavených blokov – západného **liberálneho kapitalizmu** a východného **marxistického kolektivismu**. Obidva bloky majú strach jeden z druhého a horúčkovitým zbrojením sa hospodársky vyčerpávajú, a tak nemôžu účinne pomáhať k rozvoju tretieho sveta. Zaostávanie tretieho sveta je v hriešnych štruktúrach priemyselných krajín, ktorým išlo hlavne o zisk a moc.

Pápež sa zamýšľa nad možnosťami praveho a zdravého rozvoja ľudstva. Analyzuje rozdiel medzi neobmedzeným pokrokom a zdravým rozvojom. Dôrazne pripomína, že oprávdivý rozvoj sa nemôže obmedzovať len na výrobu hmotných statkov a služieb, to znamená na veci, ktoré človek vlastní, ale že rozvoj má prispievať k plnosti človekovho bytia, teda **nielen mať, ale byť!** Týmto spôsobom sa ukazuje mravná povaha zdravého rozvoja ľudstva.

⁷ Porov. JÁN PAVOL II.: *LABOREM EXERCENS*. Rim, 1981.; porov. VRAGAŠ, Š.: *Posolstvo sociálneho učenia Cirkvi v cirkevných dokumentoch pápežov o II. Vatikánskom koncile*. In: Duchovný pastier. 1996, roč. 77, č. 6, s. 266 – 272; porov. JURKO, J.: *Sociálna náuka Cirkvi pred i po Druhom vatikánskom koncile*. In: VERBA THEOLOGICA. Košice, 2005, roč. IV, s. 30 – 36.

Na prekonanie stagnácie v rozvojových krajinách podľa Jána Pavla II. treba siahnuť po náboženských princípoch a kategóriách a je potrebné presadzovať **solidárne zmýšľanie**, ktoré sa zvyrazní aj v závažných rozhodnutiach a krokoch v prospech rozvojových krajín v **odpísaní zadlženosti**. Solidarita jednak zabráni vidieť v inom človekovi a národe prostriedok na vykorisťovanie a jednak napomôže hľadiť na ľudí ako **na rovnocenných partnerov, spolublížnych**. Tu zreteľne sa ukazuje, akú veľkú hodnotu má náboženské zmýšľanie.

V encyklike pápež zdôrazňuje, že sociálne učenie Cirkvi nie je nejakou treťou cestou medzi liberálnym kapitalizmom a marxistickým kolektivismom, že to nie je žiadna nová ideológia, ale **súčasť morálnych hodnôt Cirkvi**. Sociálna náuka skúma, či spoločenská a sociálna náuka sveta zodpovedá základným zásadám evanjelia a povzbudzuje veriacich a všetkých ľudí dobrej vôle k obetavej práci pre skutočné **blaho človeka i celého sveta**.⁸

Cirkev má dôveru aj v človeka a veľmi dobre vie, že v ľudskej osobe sú dostatočné hodnoty, kvality a energie, ako aj ľudská dobrota, i keď zároveň dobre pozná aj rôzne zvrátenosti, ktorých je človek schopný. V tejto súvislosti sa pápež obracia na synov a dcéry Cirkvi, ktorí majú byť v tomto sociálnom zameraní **príkladom a vodcami podľa Ježiša Krista**. Pápež vyzýva aj tých, ktorí krstom a vyznaním viery sú v nedokonalom spoločenstve s katolíckymi, obracia sa na Hebrejov a mohamedánov a na všetkých nasledovníkov veľkých náboženstiev, aby pomáhali **dobru človeka a ľudstva dnešného sveta**.

Posledná sociálna encyklika – CENTISIMUS ANNUS

Mimoriadnu pozornosť si zasluhuje tretia sociálna encyklika Jána Pavla II. CENTISIMUS ANNUS, ktorá vyšla v Ríme 1. mája 1991 v trinástom roku jeho pontifikátu. Vyšla na sté výročie encykliky RERUM NOVARUM pápeža Leva XIII..

Ján Pavol II. vyzdvihol veľký prínos encykliky Leva XII., ktorý na konci 19. storočia sa postavil na obranu bezprávneho najmä priemyselného robotníctva industrializácie. V tejto encyklike sa pápež Lev XIII. otvorene postavil proti socialistickým myšlienkam propagujúcim násilné odňatie súkromného vlastníctva. Pápež videl v **súkromnom vlastníctve** prirodzené právo človeka a základ usporiadanej spoločnosti. Po storočnom odstupe história dala za pravdu Levovi XIII. a jeho tézam, keď sa deštruktívny systém socializmu rozpadol.

Po pozitívnom zhodnotení postojov Leva XII. sa jubilejná encyklika CENTISIMUS ANNUS Jána Pavla II. sústreďuje na súčasnú svetovú situáciu. S pohľadom na nové veci súčasného sveta predkladá situáciu na základe krutých skúsenosti **dvoch svetových vojen**, ktoré vypukli v 20. storočí pre **mravné a hmotné zlo, nespravodlivosť** a **nerespektovanie duchovných hodnôt**. No ani v povojnových rokoch sa nedarilo, cez úsilie OSN odstrániť zlo a vleklé problémy, hoci sa prebudil živší zmysel pre **ľudské práva**. Nepodarilo sa nájsť a vypracovať účinné nástroje namiesto vojny na riešenie medzinárodných konfliktov. Prešlo sa na šíalené zbrojenie a vo viacerých krajinách zavládli totalitné režimy.

Pápež Ján Pavol II. sa v tejto encyklike osobitne zamýšľa nad rokom 1989, nad rokom „nežnej revolúcie“, rokom mimoriadnych udalostí najmä v strednej a východnej Európe, kde padli totalitné systémy. Pri odstraňovaní dedičstva minulosti, krívd, nespravodlivosti a pestovanej nenávisťi dlhých desaťročí Cirkev chce napomáhať sociálnym učením.

Pápež vyzýva k solidárnej spolupráci európskych krajín, ale neobchádza ani pomoc rozvojovým krajinám. Zdôrazňuje, že popri ekonomickom rozvoji je potrebné brať zreteľ aj na duchovný rast a upevnenie morálky, aby sa zabezpečil celkový rozvoj ľudskej osoby. Ján Pavol II. v tejto encyklike bráni závažné ľudské právo na **súkromné vlastníctvo** a opiera sa o formulácie Druhého vatikánskeho koncilu, ale aj svojich predchodcov.

⁸ Porov. JÁN PAVOL II.: *Sollicitudo rei Socialis*. Rím, 1987. porov. VRAGAŠ, Š.: *Posolstvo sociálneho učenia Cirkvi v cirkevných dokumentoch pápežov o II. Vatikánskom koncile*. In: Duchovný pastier. 1996. roč. 77. č. 6. s. 266 – 272.

Podľa Jána Pavla II. Cirkev rešpektuje demokratický systém vládnutia, no zároveň požaduje od štátu **garanciu ľudských práv**, ako sú **právo na život, vzdelanie, rodinu, náboženskú slobodu** a ďalšie. Žiaľ, ani v demokraciách sa vždy nerešpektujú všetky práva človeka. Najmä potrat, eutanázia sú chronickými chorobami našej doby. So sociálnym štátom súvisí aj veľká hodnota **národnej kultúry**. Podľa pápežových vyjadrení všetko ľudské konanie má svoje miesto v kultúre, a tak Cirkev chce prispieť svojim podielom pri zveľaďovaní pravej kultúry. V závere svojej encykliky pápež ešte raz obracia svoju pozornosť na človeka.

Cirkev preniknutá evanjeliovým posolstvom si je vedomá svojej zodpovednosti za človeka vykúpeného Kristom. Tento človek je pravou cestou Cirkvi. Pre Cirkev sa sociálne posolstvo evanjelia nesmie stať púhou teóriou, ale motiváciou k činu. **Láska k človeku najmä chudobnému**, v ktorom Cirkev vidí Krista, nadobúda v podpore spravodlivosti svoje konkrétne miesto.⁹

Ján Pavol II. v záverečnom odseku hovorí, že predkladaná encyklika je zameraná na budúcnosť, ako RERUM NOVARUM stojí rovnako na prahu nového tisícročia a chce sa jeho príchod pripraviť s Božou pomocou. To opravdivé a večné NOVÉ prichádza po všetky časy z nekonečnej moci Božej, ktorý hovorí: „Hľa, všetko robím nové” (Zjv 21,5).

Učenie Jána Pavla II. v sociálnej oblasti je postavené v týchto troch základných encyklikách, v ktorých doznieva duch Druhého vatikánskeho koncilu a jeho heroické nasadenie služby človeku a svetu. Rezonancia jeho sociálnych téz a vízií volajú k uplatneniu sociálneho učenia Cirkvi v reálnom živote s uplatnením sociálneho poriadku a princípov pre dobro človeka a ľudstva.

Citovaná a použitá literatúra

- Sväté Písmo Starého i Nového zákona*. Trnava : SSV, 1996.
Dokumenty II. Vatikánskeho koncilu I., II.. Rím : SÚSCM, 1968 – 1970.
 LEV XII.: *RERUM NOVARUM*. Rím 1891.
 PAVOL VI.: *POPULORUM PROGRESIO*. Rím 1976.
 JÁN PAVOL II.: *REDEMPTOR HOMINIS*. Rím 1979, 13.
 JÁN PAVOL II.: *LABOREM EXERCIIUS*. Rím 1981.
 JÁN PAVOL II.: *SOLLICITUDO REI SOCIALIS*. Rím 1987.
 JÁN PAVOL II.: *CENTRISIMUS ANNUS*. Bratislava 2003.
 OCKENFELS, W.: *Katolícka sociálna nauka*. Zvon 1994.
 VRAGAŠ, Š.: *Posolstvo sociálneho učenia Cirkvi v cirkevných dokumentoch pápežov o II. Vatikánskom koncile*. In: Duchovný pastier. 1996, roč. 77, č. 6, s. 266 – 272.
 VRAGAŠ, Š.: *Charakteristické črty katolíckeho sociálneho učenia*. In: Viera a život. roč. 1, č. 4, s. 242 – 249.
 JURKO, J.: *Sociálna nauka Cirkvi pred i po Druhom vatikánskom koncile*. In: VERBA THEOLOGICA. Košice, 2005, roč. IV, s. 30 – 36.
 ZAPPALA, R.: *Komunizmus, kapitalizmus, spoločensví*. Praha 1993.
 WOJTYLA, K.: *Pri základoch obnovy*. Bratislava 2003.

⁹ Porov. JÁN PAVOL II.: *CENTISIMUS ANNUS*. Rím, 1991.; porov. VRAGAŠ, Š.: *Posolstvo sociálneho učenia Cirkvi v cirkevných dokumentoch pápežov o II. Vatikánskom koncile*. In: Duchovný pastier. 1996, roč. 77, č. 6, s. 266 – 272; porov. JURKO, J.: *Sociálna nauka Cirkvi pred i po Druhom vatikánskom koncile*. In: VERBA THEOLOGICA. Košice, 2005, roč. IV, s. 30 – 36.

Adresa autora: **Doc. PhDr. PaedDr. ThDr. Jozef Jurko, PhD.**

Katedra dogmatickej teológie, Teologická fakulta KU, Hlavná 89, SK - 042 03 Košice I

tel.: +421 (0)55 6836 360, e-mail: jurko@ktfke.sk

Náboženská sloboda a ekumenizmus pohľadom Jána Pavla II.

Anna ČEČKOVÁ

Religious liberty and ecumenism by view of John Paul II.

The respect of freedom and conscience of man is very important in human life, especially in the area of religion. The man is a person beings contacted with his Creator, who desires for knowledge and truth, for realization and repletion, which consists merely in derected of the human thinking and activity on God. The paper pointed to, that a religious freedom, which belong to every person is inviolable, because touches inside of the human being. The religious freedom is significant part of ecumenical dialog. The paper introduces John Paul II. as ecumenical active, who accentuated to respect freedom of conscience, its aspect religious freedom and getting to know that, what join churches. The common research of truth, the mutual relations based on regard and love make a difference in effort on union.

Keywords: John Paul II., human dignity, freedom of conscience, religious freedom, ecumenical dialog, union, truth, love

Úvod

Človek je na základe svojej dôstojnosti, obdarený slobodou a povolaný k vytváraniu spoločenstva s Bohom, svojim Stvoriteľom. Túto nepopierateľnú skutočnosť vyzdvihoval pápež Ján Pavol II. svojím životným postojom, poukazoval na človeka ako na osobu so svojimi právami, na jeho existenciu, ktorá vyžaduje spoločenstvo s ostatnými, na bytosť, ktorá je centrom všetkého diania v spoločnosti a ktorá má svojím životom smerovať k Bohu a naplneniu svojho života.

Ján Pavol II. sa počas svojho pontifikátu neustále vyjadroval k prejavom slobody človeka a upozorňoval na zachovávaní základných ľudských práv. Za veľmi dôležité môžeme v tomto smere považovať podstatné skutočnosti v živote človeka, súvisiace so správnym prežívaním slobody, akými sú okrem slobody a svedomia, pravda, láska, odpustenie, dialóg, jednota, vzájomná úcta, tolerancia i solidarita. Bez týchto vnútorných princípov, ku ktorým Svätý Otec stále vyzýval, nie je možné správne uplatňovanie slobody.

Ľudská osoba – subjektom náboženskej slobody

Právo človeka na náboženskú slobodu si zasluhuje našu pozornosť, pretože znamená rešpektovanie slobody svedomia človeka v tak citlivej záležitosti, akou je náboženstvo. V náboženskej oblasti, kde človek hľadá a poznáva pravdu je sloboda svedomia nedotknuteľná. Ján Pavol II. podotýkal, že „dôstojnosť ľudskej osoby je transcendentnou hodnotou a uznávajú ju za takú všetci, ktorí úprimne hľadajú pravdu.“¹ To platí pre celé ľudské dejiny. „Úcta pred osobnou dôstojnosťou, ktorá zahŕňa obranu a podporovanie ľudských práv, si vyžaduje uznanie náboženskej dimenzie človeka.“² Táto požiadavka má svoj počiatok v realite samého človeka. Náš vzťah k Bohu je súčasťou nášho bytia a našej existencie. Tým, čo sú o tom presvedčení patrí právo na úctu voči ich viere a slobodným prejavom, tak v osobnom, ako aj spoločenskom živote. Uznanie práva na slobodu svedomia a náboženskú slobodu patrí k naj-

¹ *Posolstvo jeho svätosti Jána Pavla II. z príležitosti slávania svetového dňa pokoja 1. januára 1999*, č. 2.

² JÁN PAVOL II.: Apoštolská exhortácia *Christifideles laici*,... 1990, č. 39.

vyšším dobrám a zároveň k najťažším povinnostiam každého národa, ktorý má za cieľ budovanie skutočného dobra človeka i celej spoločnosti. Keďže táto sloboda tvorí základ všetkých ostatných práv, je nenahraditeľným faktorom spoločného dobra, a preto sloboda jednotlivcov a spoločností prejavovať svoje náboženstvo tvorí podstatnú súčasť medzinárodného spoluzitia.³ Nakoľko „náboženstvo vyjadruje najhlbšiu túžbu ľudskej osoby, ono určuje jej svetonázor a usmerňuje jej vzťah k iným; napokon poskytuje odpoveď na otázku o pravom zmysle života,“⁴ náboženská sloboda v tejto súvislosti tvorí samotné jadro ľudských práv.

Ján Pavol II. poukazoval na náboženskú slobodu vždy v spojitosti so slobodou svedomia človeka. Človek poznáva Božie zákony hlasom svojho svedomia, ktorý ho má sprevádzať na ceste k dosiahnutiu večnej blaženosti. „Preto sa nesmie nútiť konať proti svojmu svedomiu. Ale mu ani neslobodno prekážať konať podľa svojho svedomia, najmä v náboženskej oblasti. Náboženstvo je totiž takej povahy, že sa uplatňuje predovšetkým vnútornými dobrovoľnými a slobodnými úkonmi, ktorými sa človek obracia priamo na Boha.“⁵ Sloboda svedomia a náboženstva tu tvorí významnú skutočnosť v konaní a rozhodovaní človeka. Keďže sa náboženská sloboda dotýka samotného vnútra ľudského bytia je „plnším vyjadrením slobody svedomia.“⁶ Môžeme týmto potvrdiť existenciu úzkeho vzťahu medzi „slobodou svedomia a náboženskou slobodou.“⁷

Náboženská sloboda v spojitosti so slobodou svedomia tvorí primárne a neodňateľné právo ľudskej osoby. Má hlboké korene v každom jednotlivom človeku. V náboženskej rovine takáto sloboda môže byť dosahovaná len zodpovednou cestou, v súlade s etickými princípmi rovnosti, spravodlivosti a lásky, ktoré môžu silnieť cez vzájomný dialóg.⁸ Poukazuje sa tu na význam spoločnosti v náboženskom živote. Náboženská sloboda je vyjadrovaná nielen vnútornými a výlučne individuálnymi úkonmi. Ľudské bytosti obdarené rozumom a slobodnou vôľou majú konať a komunikovať vo vzťahu s inými. Ich náboženská viera je vyjadrovaná cez viditeľné úkony, či už individuálne alebo spoločenské, súkromné alebo verejné.⁹

Je známe, že otázke slobody náboženstva venuje svoju pozornosť *Všeobecná deklarácia ľudských práv* z roku 1948, v ktorej sa hovorí o slobode myslenia, svedomia a náboženstva. V súvislosti so slobodou v náboženskej oblasti, dokument deklaruje slobodné súkromné, či verejné prejavovanie náboženstva, ako i jeho zmenu. Ján Pavol II. pri odvolávaní sa na túto deklaráciu, dával tejto slobode hlbší zmysel. Nazýval ju náboženskou slobodou. Slobodou, ktorá pre neho nebola len ľudským právom, ale predovšetkým znamenala slobodné náboženské presvedčenie človeka o svojej viere, možnosť verejného prejavu náboženstva vo všetkých oblastiach spoločnosti a hlavne vyzdvihnutie morálneho aspektu hľadania pravdy v oblasti náboženstva.¹⁰ Ján Pavol II. týmto prehľbil samotnú dôstojnosť človeka, čím vyzdvihol jej nadprirodzený rozmer.

³ JÁN PAVOL II.: Apoštolská exhortácia *Christifideles laici*,... 1990, č. 39.

⁴ *Posolstvo jeho svätosti Jána Pavla II. z príležitosti slávenia svetového dňa pokoja 1. januára 1999*, č. 5.

⁵ DRUHÝ Vatikánsky koncil: Deklarácia *Dignitatis humanae*,... 1995, č. 3.

⁶ KÚTNY, I.: *Bytostná dimenzia svedomia človeka*,...2001, s. 133.

⁷ KÚTNY, I.: *Bytostná dimenzia svedomia človeka*,...2001, s. 134.

⁸ Porov. JOHN PAUL II.: *The freedom of conscience and of religion*, n.5. Dostupné na: <http://www.cin.org/jp2ency/freedom.html>.

⁹ Porov. JOHN PAUL II.: *The freedom of conscience and of religion*, n.2.

¹⁰ Porov. KÚTNY, I.: *Bytostná dimenzia svedomia človeka*,...2001, s. 131.

Prínosom kresťanstva pre dnešnú dobu je potvrdenie všeobecného práva prístupu k pravde, ktorým je dobro umožňujúce dostať sa k Bohu.¹¹ Podľa kresťanskej viery a učenia Cirkvi „iba sloboda podriadená pravde privádza ľudskú osobu k pravému dobru. Dobrom osoby je v pravde zotrvať a pravdu konať.“¹² Má sa na mysli skúmanie pravdy vo vzťahu k dobru v praktickom živote človeka, kedy sa svojim slobodným konaním má usilovať smerovať k dokonalosti. Túžba po pravde patrí k samotnej prirodzenosti človeka. Človek svojím úsilím poznať pravdu a jej absolútnu hodnotu hľadá zmysel existencie, najvyššie hodnoty sveta a skúma, čo je základom každej veci.¹³ Hľadanie pravdy patrí k ľudskej existencii. Všetci ľudia ako osoby sú vzhľadom na svoju dôstojnosť „od svojej prirodzenosti pobádaní a mravným zákonom viazaní hľadať pravdu, zvlášť, čo sa týka náboženstva. Taktiež sú povinní poznanú pravdu prijať a podľa jej požiadaviek usporiadať celý svoj život.“¹⁴

Kresťania sú pobádaní k tomu, aby hľadali to, čo ich spája „a to ešte prv, než sa uskutoční ich plná jednota.“¹⁵ Cirkev dnes kladie dôraz na závažnosť pravdy, ktorú zjavil Boh a svojim božským poslaním sa „stáva tým viac strážkyňou tej slobody, ktorá je podmienkou a základom pravej dôstojnosti ľudskej osoby.“¹⁶ Ježiš Kristus ide v ústrety človeku každej doby. V jeho slovách o pravde a slobode (porov. Jn 8,32) „sa skrýva základná požiadavka a zároveň výstraha: požiadavka čestného postoja k pravde ako podmienke pravej slobody a súčasne výstraha pred každou zdanlivou slobodou, pred slobodou chápanou povrchno a jednostranne, ktorá nevniká do celej pravdy o človekovi a o svete.“¹⁷ Skutočne Kristus je tým, ktorý neprestáva obhajovať človeka žijúceho „v Duchu a pravde“ (porov. Jn 4,23).

Ekumenický dialóg v kontexte slobody

V jubilejnom roku 2000, kedy sa pápež Ján Pavol II. vyslovil za potrebu ospravedlnenia, zdôraznil význam slobody jednotlivca i spoločenstva v Cirkvi. Upozornil na to, že „základná sloboda, ktorá existuje medzi Bohom a ľudstvom nemôže byť kompromitovaná žiadnou ľudskou činnosťou.“¹⁸ Pri znovubudovaní jednoty kresťanov poukázal na to, že je medzi nami „puto, ktoré nás zjednocuje v jedno mystické telo, a že všetci nesieme bremeno omylov a chýb tých, ktorí boli pred nami.“¹⁹ Vyslovil sa v tejto súvislosti za potrebu ospravedlnenia a odpustenia medzi rozdelenými kresťanmi, za násilie použité v službe za pravdu, za nedôveryhodné a nepriateľské stanoviská voči stúpencom ostatných náboženstiev. Svätý Otec Ján Pavol II. vyzval k väčšiemu uznaniu našej zodpovednosti ako kresťanov dnešnej doby. Poukázal tiež na to, že „človek je nielen bytosťou, ktorá tvorí spoločenstvo so svojim Stvoriteľom, ale tiež tým, ktorý sa od neho oddeľuje.“²⁰ Ľudskej osobe je prirodzená túžba po Bohu, Absolútnej pravde. K nemu má orientovať svoje konanie, aby dospela k naplneniu svojich túžob, poznania pravdy a zmyslu života. V tomto ohľade je potrebná zodpovedná sloboda,

¹¹ Porov. JÁN PAVOL II.: Encyklika *Fides et ratio*,... 1998, č. 38.

¹² JÁN PAVOL II.: Encyklika *Veritatis splendor*,... 1994, č. 84.

¹³ Porov. JÁN PAVOL II.: Encyklika *Fides et ratio*,... 1998, č. 27.

¹⁴ DRUHÝ Vatikánsky koncil: Deklarácia *Dignitatis humanae*,... 1995, č. 2.

¹⁵ JÁN PAVOL II.: Encyklika *Redemptor hominis*,... 1980, č. 12.

¹⁶ JÁN PAVOL II.: Encyklika *Redemptor hominis*,... 1980, č. 12.

¹⁷ JÁN PAVOL II.: Encyklika *Redemptor hominis*... 1980, č. 12.

¹⁸ JOHN PAUL II.: *Profit of freedom*. Dostupné na:

http://merecomments.typepad.com/merecomments/2005/04/john_paul_ii_an.html.

¹⁹ JOHN PAUL II.: *Profit of freedom*.

²⁰ JOHN PAUL II.: *Profit of freedom*.

ktorou človek prispieva k sebarozvíjaniu a taktiež napomáha rozvoju ľudskosti v živote spoločnosti.

Byť veriacim kresťanom začleneným do Cirkvi „znamená byť presvedčeným o pravde zjavenia a súčasne schopným na dialóg.“²¹ Predovšetkým je potrebné poukázať na to, že dialóg vyžaduje spolu s úctou k osobám a ich svedomiu aj osobne povedomý náboženský postoj, ktorý je založený na vzťahu k pravde. Postoj založený na láske k ľudským osobám rozdielneho presvedčenia o pravde, ktorých spája viera v Krista.²²

Vzájomný dialóg musí napredovať spolu s prekonávaním rozdelení, ktoré sú v značnej miere „dôsledkom presvedčenia o výlučnom vlastní právy.“²³ Rozdelenia v Cirkvi sú zaiste v protiklade s tým, čo ustanovil Kristus. Odlišné aspekty zdôrazňované vo výklade evanjelia, rozličné spôsoby chápania a praktizovania viery, nie je treba nevyhnutne pokladať za vzájomne nezlučiteľné. Ako podotýkal Ján Pavol II., je potrebná dobrá vôľa na konštatovanie, že tieto výklady viery a formy jej praktizovania sa vo svojej rôznosti môžu obsahovo dopĺňať.²⁴ „Pravá ekumenická činnosť znamená otvorenosť, zblíženie, ochotu k dialógu, spoločné hľadanie pravdy v jej plnom evanjeliovom a kresťanskom význame (...) a nemôže znamenať zrieknutie sa alebo narušenie Božej pravdy,“²⁵ ktorej učiteľkou bola a stále zostáva Kristova Cirkev. Táto Cirkev sa pomocou Ducha Svätého, ktorý uvádza do pravdy (porov. Jn 16,13), verne snaží o uskutočňovanie Božej pravdy v ľudskom živote a v duchu ekumenizmu o hľadanie spoločného, čo spája kresťanov.

Je evidentné, že sloboda otvára cestu k Božej pravde a vzájomná tolerancia medzi kresťanmi túto slobodu uchováva.

Cesta k ekumenickej jednote je procesom, v ktorom sa musia postupne prekonávať rozpor a prekážky, je vzájomným stretávaním sa, na ktorom je potrebné vynaložiť úsilie na zbavenie sa stereotypov a návykov a najmä objaviť jednotu, ktorá už v skutočnosti existuje.²⁶ Za hlavné skutočnosti v ekumenickom zblížení považoval Ján Pavol II. popri úcte k slobode svedomia a rešpektovania náboženskej slobody, modlitbu a vzájomnú lásku. Obrátenie srdca ako základný predpoklad každého vierohodného hľadania jednoty sa zakladá na modlitbe. Spolu s prejavom lásky, ktorá je naplnením spoločnej modlitby, ich možno považovať za dušu ekumenickej obnovy a túžby po jednote.²⁷ Primárne miesto, ktoré modlitbe v úsilí o jednotu patrí, sa spája s potrebou duchovnej obnovy a hlavne „hlbokého obrátenia, ktoré sa má realizovať prostredníctvom spoločnej modlitby a svorného úsilia o spravodlivosť, mier a budovanie kresťanskejšieho časného poriadku.“²⁸ Spoločnou modlitbou sa zároveň vyznáva viera kresťanov v Trojjediného Boha, ktorá je slobodnou odpoveďou na Božie slovo.

Základné vedomie podstaty kresťanstva pozostáva v slobode kresťana v Cirkvi, ktorej uskutočnenie nie je možné bez Božej iniciatívy a Krista, ktorý kresťanov zjednocuje. Kresťanská sloboda nesie so sebou službu, ktorá nespočíva vo vonkajšom prinútení, ale v účasti prameniacej z vnútra. Spolupráca na ekumenickej rovine má byť službou milosrdenstva a spravodlivosti, pretože to vyžaduje láska k blížnemu. Rešpektovanie slobody a úcta k svedomiu druhých je v tomto smere dôležitým predpokladom úspešnej spolupráce.

²¹ WOJTYLA, K.: *Pri základoch obnovy*,... 2003, s. 21.

²² Porov. WOJTYLA, K.: *Pri základoch obnovy*,... 2003, s. 22.

²³ JÁN PAVOL II.: *Prekročiť prah nádeje*,... 1995, s. 137.

²⁴ Porov. JÁN PAVOL II.: *Prekročiť prah nádeje*,... 1995, s. 137.

²⁵ JÁN PAVOL II.: Encyklika *Vykupiteľ človeka*,... 1980, č. 6.

²⁶ Porov. JÁN PAVOL II.: *Prekročiť prah nádeje*,... 1995, s. 138.

²⁷ Porov. JÁN PAVOL II.: Encyklika *Ut unum sint*, č. 21.

²⁸ JÁN PAVOL II.: *Prekročiť prah nádeje*,... 1995, s. 139.

Katolícka cirkev vyjadruje nádej v prijatie ekumenického úsilia „za svoje ako imperatív kresťanského svedomia, osvieteného vierou a vedeného láskou.“²⁹ Ved' predsa „Božia láska je rozliata v našich srdciach skrze Ducha Svätého“ (Rim 5,5). „Ak láska k človeku vyžaduje úctu k onej „zodpovednej slobode“ v náboženskej oblasti, tak súčasne musí hľadať cesty zblíženia, a dokonca skutočného zjednotenia predovšetkým medzi Kristovými vyznávateľmi.“³⁰

Dialóg medzi kresťanmi „je nevyhnutným prechodom na ceste k sebarealizácii človeka, či už ako jednotlivca, alebo v ľudskom spoločenstve.“³¹ Pre svoj poznávací a existenciálny aspekt nie je len vzájomnou názorovou výmenou, ale i „akousi“ výmenou darov.“³² Dialóg bezpochyby vyžaduje úctu pred osobným svedomím a „presvedčením každého, kto vyjadruje aspekt alebo učenie svojej vlastnej cirkvi a jej osobitný spôsob chápania Božieho zjavenia. Duch Svätý zostáva tým, ktorý rozhodne, kedy bude „proces jednoty dostatočne zrelý aj po ľudskej stránke.“³³

Záver

Postoje, príhovory a stretnutia Jána Pavla II. boli preniknuté duchom ekumenizmu. Prejavoval úctu k vyznaniám iných náboženstiev, dával podnety k zblížovaniu s kresťanmi iných cirkví. Vždy pritom kládol dôraz na náboženskú slobodu jednotlivca a jeho práva slobodne sa rozhodnúť pre niektorú cirkev. Hľadal vzájomné porozumenie a pochopenie medzi kresťanmi a podporoval úctu vo vzťahoch založených na slobode a láske. Oceňoval ekumenické snahy cirkví a sám vykonal gestá, ktoré svedčia o jeho činnosti v rovine ekumenizmu.

Ochrana práva na slobodu v náboženskej oblasti bola neodmysliteľnou súčasťou pontifikátu Jána Pavla II. Náboženská sloboda osôb a spoločenstiev je nielen právom, ktoré je treba rešpektovať, ale tiež darom Ducha k budovaniu Kristovho tela až k plnosti jeho rastu (porov. Ef 4,16).

Zoznam literatúry

- DRUHÝ Vatikánsky koncil: Deklarácia *Dignitatis humanae*. In: *Dokumenty Druhého Vatikánskeho koncilu*, Zvon, Praha, 1995.
- JÁN PAVOL II.: Encyklika *Redemptor hominis*, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, Rím, 1980.
- JÁN PAVOL II.: Exhortácia *Christifideles laici*, Lúč, Bratislava, 1990.
- JÁN PAVOL II.: Encyklika *Veritatis splendor*, Spolok sv. Vojtecha, Trnava, 1994.
- JÁN PAVOL II.: *Prekročiť prah nádeje*, Nové mesto, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, Bratislava, 1995.
- JÁN PAVOL II.: Encyklika *Ut unum sint* – o ekumenickom úsilí. Dostupné na: http://www.rcc.sk/dokumenty/dok_papezov/Jan_Pavol_II/uus1.html.
- JÁN PAVOL II.: Encyklika *Fides et ratio*, Don Bosco, Bratislava, 1998.
- JOHN PAUL II.: *Profit of freedom*. Dostupné na: http://merecomments.typepad.com/merecomments/2005/04/john_paul_ii_an.html.
- JOHN PAUL II.: *The freedom of conscience and of religion*. Dostupné na: <http://www.cin.org/jp2ency/freedom.html>.

²⁹ JÁN PAVOL II.: Encyklika *Ut unum sint*, č. 8.

³⁰ WOJTYLA, K.: *Pri základoch obnovy*,...2003, s. 151.

³¹ JÁN PAVOL II.: Encyklika *Ut unum sint*, č. 28.

³² JÁN PAVOL II.: Encyklika *Ut unum sint*, č. 28.

³³ JÁN PAVOL II.: *Prekročiť prah nádeje*,...1995, s. 139.

Posolstvo jeho svätosti Jána Pavla II. z príležitosti slávenia svetového dňa pokoja 1. januára 1999. Dostupné na:

http://www.rcc.sk/dokumenty/dok_papezov/Jan_Pavol_II/posolstva/p0198.html.

KÚTNY, I.: *Bytostná dimenzia svedomia človeka*, Slovenský ústav, Rím – Bratislava – Nitra, 2001.

WOJTYLA, K.: *Pri základoch obnovy*, TU, Bratislava, 2003.

Adresa autora: **ThLic. Anna Čečková**

Katedra morálnej teológie, Teologická fakulta KU, Hlavná 89, SK - 042 03 Košice 1

tel.: +421 (0)55 6836 111, e-mail: aceckova@post.sk

Ekumenické výroky v encyklikách Jána Pavla II.

Terézia ŽIGOVÁ

The ecumenical sentences in John Paul II.'s encyclics

During the pontificate of John Paul II. the Church opened for the ecumenism at a significant measure. At several occasions the pope encounters with the prominent representants of all churches, particularly with the Orthodox and Protestant Church. In some of his encyclics he mentions ecumenism, e.g. *Redemptor hominis*, *Slavorum apostoli*, *Ecclesia de Eucharistia*, *Redemptoris Mater* and especially in *Ut unum sint*. The relations to the „separated brothers“ led also to great excuse for the mistakes of the past, to humility and to new point of view how to see the other christian and religious communities. At the same time the „separated brothers“ began to be interested more in the Catholic church, too.

Keywords: John Paul II., ecumenism, *Ut unum sint*

Pápež Ján Pavol II. bol predovšetkým hlavou Katolíckej cirkvi, avšak jeho život nemal význam len pre Cirkev samotnú. Bol mimoriadnym človekom, významnou osobnosťou 20. storočia, ktorý dal svetu a ľuďom kus svojho života a srdca. Tak, ako každý človek má svoje poslanie, aj jemu bolo na zemi zverené poslanie od Boha. Dostal do vienka talenty, ktoré dokázal rozmnožiť a v plnej miere využiť pre dobro celého ľudského pokolenia. Ako naložil s tým, čo mu bolo zverené, dokáže skutočne zhodnotiť jedine Boh. Jedine Boh má právo a dokáže zhodnotiť život každého človeka.

Viacerí z nás sa ešte pamätajú na teplý októbrový večer, keď sa na hlavnom balkóne Baziliky sv. Petra v Ríme ukázala usmiata postava nového pápeža, ktorý „prišiel zďaleka“ a pri svojom nástupe do ťažkého poslania oslovil svet mladistvým vyzvaním: „*Nebojte sa, otvorte brány Kristovi!*“ Tým zvolaním naznačil celý program svojho pontifikátu, ktorý s nezlomnou vernosťou a obdivuhodným zápalom plnil viac ako dvadsaťšesť rokov. Dnes môže každý historik spokojne povedať, že Svätý Otec Ján Pavol II. ako veľká osobnosť už vstúpil do dejín Cirkvi, ba čo viac, hlboko poznačil aj všeobecnú históriu našej doby. Ako hlava Katolíckej cirkvi sa stal najvyššou mravnou autoritou pre celé ľudstvo. Jeho hlas s dôverou počúvali nielen státisíce veriacich na námestí sv. Petra v Ríme, ale aj reprezentanti Organizácie Spojených národov, veriaci i neveriaci v Európe, inoverci v Ázii, Afrike, Amerike a inde.

Tajomstvom osobnosti Jána Pavla II. a jeho plodnej činnosti bola jeho pevná viera v Boha, v Ježiša Krista a detinská dôvera v Pannu Máriu, Božiu Matku. Bez tejto dôvery ho nemožno vôbec pochopiť. Jeho pápežský znak, kríž a pod ním začiatkové písmeno mena Mária, sa vymykalo starým vzorom a heraldickým pravidlám, ale vyjadrovalo jeho osobnosť a program pontifikátu. Dnes tento symbol dostáva aj nový, plnší význam. Symbolom bol aj osobný kríž Jána Pavla II., ktorý sa zároveň stal účinným prostriedkom jeho učiteľského úradu. Jeho utrpenie sa spájalo s utrpením Ježiša Krista a jeho smrťou na kríži. O obrovskej duchovnej sile Jána Pavla II. svedčí jeho výrok: „*Ja som veselý, radujte sa aj vy!*“¹, ktorý vyhlásil, aj napriek tomu, že bolo jeho telo vystavené veľkému telesnému utrpeniu a bolesti. Mladým, ktorí sa prišli modliť za neho na námestí sv. Petra, keď už bolo zjavné, že dlho ne-

¹ JÁN PAVOL II., *1 wy bądzcie radošni*, Kraków 2005, s. 139.

poбудne na tejto zemi, adresoval výrok: „*Dlho som vás hľadal, a teraz ste prišli ku mne. Ďakujem vám*“.²

Počas celého svojho pôsobenia v úlohe Petra – Skaly, Ján Pavol II. ako prvý pápež v histórii zdôrazňoval a aktívne podporoval myšlienku ekumenizmu medzi jednotlivými časťami Kristovej Cirkvi. Vyzýval všetkých ľudí, všetky cirkvi a cirkevné spoločenstvá k hľadaniu cesty k zmiereniu a k Bohu, V roku 1986 pozval k spoločnej modlitbe za mier predstaviteľov svetových náboženstiev. Stal sa prvým pápežom, ktorý vstúpil do hlavnej rímskej synagógy, kde sa modlil spolu s rabinom. Ako prvý pápež sa modlil pri Múre nárekov a vložil doň papierik s modlitbou. Počas návštevy Izraela vyjadril ľútosť nad holokaustom a antisemitizmom. Vytrvalo sa usiloval o dialóg s pravoslávnu cirkvou. V dialógu s protestantmi sa podarilo dosiahnuť konsenzus v otázke o ospravednení. V roku 1994 podpísal spoločnú deklaráciu s asýrskou cirkvou východného obradu, v ktorej vyhlásili, že z viacerých nedorozumení vznikli dlhotrvajúce rozpory, a že kontroverzie minulosti viedli k nenávisti. V roku 1996 spolu s Karekinom I., predstaviteľom arménskej ortodoxnej cirkvi, podpísal vyhlásenie, v ktorom konštatovali, že mnohé faktory, a to aj politické a kultúrne, prispeli k teologickým nezhodám, ktoré sa potom prejavili aj v doktrínálnej terminológii. Roku 1999 sa stretol aj s dalajlámom. Významné boli aj ústretové gestá a návštevy s patriarchom Bartolomejom, ktoré však vyvolali nevôľu značnej časti ortodoxných cirkvi.

Myšlienku ekumenizmu a medzináboženského dialógu zdôrazňoval takmer v každej svojej encyklike. Jeho encykliky neboli len učením najvyššieho pastiera, ale boli zároveň analýzou rôznych dobových situácií. Prinášali ponuku riešení problémov a otázok, boli túžbou pápeža po hľadaní pravdy a jej plnohodnotnom prežívaní.

V prvej svojej encyklike *Redemptor hominis* (Vykupiteľ človeka) sa pápež Ján Pavol II. zaoberal otázkami ekumenizmu, tajomstvom vykúpenia, poslaním Cirkvi v súčasnom svete a ďalšími otázkami, ktoré neskôr rozvinul v ďalších svojich encyklikách.. Vyzdvihol postoj pápeža Jána XXIII., ktorý nastolil otázku zjednotenia kresťanov v zmysle modlitby Ježiša Krista „*aby všetci jedno boli*“ (Jn 17, 21). Na túto požiadavku odpovedal Druhý vatikánsky koncil dekrétom o ekumenizme *Unitatis redintegratio*. Ján Pavol II. zdôraznil, že jedinou možnosťou, ako plniť poslanie Cirkvi na ekumenickom poli, je „*úprimne, vytrvalo, ponížene a pritom odvážne hľadať cesty k zblíženiu a jednote*“³. Pritom je potrebné skúmať podstatu do hĺbky, skúmanie sústreďovať na človeka, pretože „*Cirkev musí byť pevne spojená s každým človekom*“⁴. Uvedomuje si, že nový človek sa môže zrodiť len zo spojenia ľudského a božského, človeka a Krista. Len takéto nové ľudstvo dokáže plniť náročnú a zodpovednú úlohu, ktorú mu zveril Boh: „*...zjavovať svetu Krista, pomáhať každému človekovi, aby v ňom našiel seba, pomáhať súčasnej generácii našich bratov a sestier, národom, štátom, ľudstvu, krajinám rozvojovým i bohatým, skrátka pomáhať všetkým poznávať Kristovo nevyspytateľné bohatstvo, pretože ono je určené pre každého človeka a je vlastníctvom každého človeka*“.⁵

Ján Pavol II. ako prvý Slovan na pápežskom stolci venoval jednu zo svojich prvých encyklik slovanským vierozvestom sv. Cyrilovi a sv. Metodovi. V encyklike *Slavorum apostoli* (Apoštoli Slovanov) zdôrazňoval dôležitosť evanjelizácie Veľkej Moravy, ktorá sa zásluhou solúnskych bratov stala duchovným mostom medzi východnou a západnou tradíciou. Solúnski bratia sú „*vzory a zároveň aj patróni v ekumenickom úsilí sesterských cirkvi, západnej i východnej. Ony sa usilujú dialógom a modlitbou znovu nájsť viditeľnú jednotu v dokonalom*

² JÁN PAVOL II., *I wy bądźcie radošni*, Kraków 2005, s. 140.

³ JÁN PAVOL II., encyklika *Redemptoris hominis* 6, Trnava 1997.

⁴ JÁN PAVOL II., encyklika *Redemptoris hominis* 18.

⁵ JÁN PAVOL II., encyklika *Redemptoris hominis* 11.

a plnom spoločenstve“⁶. Sv. Cyril a sv. Metod boli svojím dielom osobnosťami, ktoré prispeli k budovaniu Európy nielen ako kresťanského spoločenstva, ale aj ako spoločenstva občianskej a kultúrnej jednoty. Jednou zo základných túžob dnešného ľudstva je snaha znova nájsť jednotu a spoločenstvo pre dôstojný život všetkých ľudí na celej našej planéte. Cirkev si je vedomá, že je znamením a všeobecnou sviatosťou spásy a jednoty ľudského pokolenia; preto vyhlasuje, že je ochotná plniť túto svoju povinnosť, „ktorá sa stáva v súčasných pomeroch oveľa naliehavejšou, pretože treba, aby všetci ľudia, ktorí sú dnes navzájom úzko spojení rôznymi spoločenskými, technickými a kultúrnymi zväzkami, dosiahli aj v Kristovi plnú jednotu“⁷. V tejto súvislosti je pre nás dôležité, ako Ján Pavol II. pochopil význam sv. Cyrila a sv. Metoda pre dejiny nášho národa, pre slovanské národy i pre celú Európu a Cirkev. Už vtedy mal jasný obraz o Európe založenej na dvoch kresťanských tradíciách, východnej a západnej, ako jedného organizmu s dvomi stranami plŕúc.

Ekumenickým snahám je venovaná aj encyklika Jána Pavla II. Ut unum sint (Aby jedno boli). Ježiš sám sa v hodine svojho utrpenia modlil, aby „všetci boli jedno“ (Jn 17,21). Táto jednota, ktorú „Pán daroval svojej Cirkvi, a v ktorej chce objasniť všetkých, nie je ničím vedľajším, ale samotným stredobodom jeho činnosti“⁸. Boh chce Cirkev, pretože chce jednotu a v jednote sa plne prejavuje hĺbka jeho agapé.

Koncil vyhlasuje: „Kristus nabáda putujúcu cirkev do tejto ustavičnej reformy, ktorú ako ľudská a pozemská ustanovizeň neprestajne potrebuje, aby sa vo vhodnom čase dala riadne a náležite do poriadku to, čo sa azda vzhľadom na pomery a časové okolnosti nie dost verne zachovávalo ...“⁹ Žiadne kresťanské spoločenstvo sa nemôže vyhnúť tejto výzve. Ekumenizmus „nie je príveskom k ďalším ďalším činnostiam Cirkvi, je organickou súčasťou jej života a pôsobenia“¹⁰

Je zrejmé, že rozdelenie kresťanov je v rozpore s pravdou, ktorú sú poverení šíriť, a preto veľmi zaťažuje ich svedectvo. Evanjelizácia je spojená so svedectvom, ktoré Cirkev vydáva o svojej jednote. Znamenie jednoty kresťanov je cestou a prostriedkom evanjelizácie. Rozdelenie kresťanov je takou závažnou okolnosťou, že zaťažuje aj samotné Kristovo dielo. Ako teda môžeme hlásať evanjelium zmierenia bez toho, aby sme sa zároveň nezasadili za zmierenie kresťanov? „Keď je pravda, že cirkev, ktorú podnecuje Duch Svätý, má prísľub nepominuteľnosti, evanjelium hlásala a hlása všetkým národom, tak je rovnako pravda, že sa musí vyrovnáť s ťažkosťami, ktoré pochádzajú z rozkolov. Prijmí neveriaci pravdivé posolstvo, keď sa stretnú s misionármi, ktorí sú navzájom rozvedení, hoci sa všetci rovnako odvolávajú na Krista: Nebudú si myslieť, že práve evanjelium je príčinou rozkolu, i keď je všetkými hlásané ako základný zákon lásky?“¹¹

Azda najviditeľnejším prejavom pápežovej činnosti vo svete boli jeho zahraničné, misijné cesty. Ján Pavol II. začal nový štýl vykonávania svojho úradu ako hlavy celosvetovej Katolíckej cirkvi tým, že nečakal, kým variaci prídu k nemu do Ríma, ale sám išiel medzi veriacich i inovercov ako brat, učiteľ, Boží muž, obhajca chudobných, utláčaných a slabých.

Ján Pavol II. robil ozajstnú misionársku prácu a používal rôzne misionárske metódy. Neohrozene ohlasoval inovercom veľkú novinu, že v Ježišovi Kristovi sa Boh stal človekom, jedným z nás, aby nás oslobodil od hriechu a priniesol spásu všetkým ľuďom. Svätý Otec ohlasoval Ježiša Krista aj na mnohých iných miestach tým, čo neveria v božstvo nášho Pána a

⁶ JÁN PAVOL II., *Slavorum apostoli* 27, Rím 1988.

⁷ JÁN PAVOL II., *Slavorum apostoli* 27; por. DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánskeho koncilu, I. zväzok, dogmatická konštitúcia *Lumen gentium* 1, Trnava 1993.

⁸ JÁN PAVOL II., encyklika *Ut unum sint* 9, Praha 1995.

⁹ por. DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánskeho koncilu, II. zväzok, dekrét *Unitatis redintegratio* 6, Trnava 1993; por. JÁN PAVOL II., encyklika *Ut unum sint* 16.

¹⁰ JÁN PAVOL II., encyklika *Ut unum sint* 20.

¹¹ JÁN PAVOL II., encyklika *Ut unum sint* 98; por. JÁN PAVOL II., *1 wy bądźcie radošni*, s. 83.

s veľkou úctou ho prijali aj reprezentanti iných náboženstiev na medzináboženských dialógoch. Pri slávnostných bohoslužbách Ján Pavol II. rád prijímal aj domáce kultúrne prvky, ako napr. dôstojné tance, sprievod s evanjeliárom, prinášanie obetných darov a podobne. Posilňoval mladé spoločenstvo veriacich, aby svetlom viery prenikli mravy, kultúru a spoločenské zvyky.

Okrem samotnej misijnej činnosti pápež sledoval a iný cieľ – službu človekovi, ktorá je vlastným poslaním Cirkvi. Človek ako Božie stvorenie je ústrednou postavou celej činnosti Jána Pavla II., ktorý obohatil sociálnu náuku kresťanským ponímaním ľudskej osoby, základných ľudských práv, rodiny, ako aj celej ľudskej spoločnosti. Odtiaľ pramenia jeho vystúpenia na medzinárodnom poli, snahy o mier vo svete, verejné zákroky na ochranu ľudskej dôstojnosti a slobody. Tým spôsobom sa Ján Pavol II. stal akoby svedomím ľudstva a najviac počúvanou mravnou autoritou.

Ján Pavol II. s prívlastkom „*lietajúceho pútnika*“ venoval misionárskemu poslaniu Cirkvi encykliku *Redemptoris missio* (Vykupiteľovo poslanie). Encyklika bola vydaná pri príležitosti 25. výročia zverejnenia dekrétu Druhého vatikánskeho koncilu *Ad gentes* (K národom), taktiež venovanému misijnej činnosti Cirkvi. Celá encyklika je vlastne pokračovaním výzvy, ktorou Svätý Otec začal svoj pontifikát, keď hneď v úvode píše: „*Všetky národy, otvorte brány Kristovi!*“¹²

Zvláštnu pozornosť je potrebné venovať najnovšej encyklike, ktorou je *Ecclesia de Eucharistia* (Cirkev žije z Eucharistie). Už sám názov hovorí za všetko. Pápež Ján Pavol II. sa v nej viackrát zmieňuje o Eucharistii ako o Ježišovom dare. Eucharistia je sviatosťou par excellence, stáva sa stredobodom cirkevného života¹³. Pápež zdôrazňuje, že „*Eucharistia je skutočne brána, ktorou sa nad zemou otvára nebo*“¹⁴. Zámerom encykliky *Ecclesia de Eucharistia* bolo zamerať pozornosť na obdiv k Eucharistii v kontinuite s dedičstvom Jubilejného roka. S touto skutočnosťou úzko súvisia ďalšie dva dokumenty a to apoštolský list *Novo millennio ineunte* a apoštolský list *Rosarium Virginis Mariae*. Ján Pavol II. požadoval, aby sa v programe Jubilejného roka venovala zvláštna pozornosť ekumenickému rozmeru. Spoločné slávenie Kristovho narodenia bolo najvhodnejšou príležitosťou pre povzbudenie na cestu k plnému spoločenstvu. Z ekumenického hľadiska bolo významným, že Svätú bránu otvoril Petrov nástupca spolu s anglikánskym primasom a metropolitom konštantinopolského ekumenického patriarchátu, za prítomnosti predstaviteľov cirkví a cirkevných spoločenstiev z celého sveta. „*Ekumenická cesta ostane ešte azda dlho namáhavou, ale oživuje v nás nádej, že nás vedie prítomnosť Vzkrieseného a nevyčerpatelná sila jeho Ducha, schopná vždy nových prevzapaní*“¹⁵.

Ježišova modlitba vo Večeradle, „*aby všetci boli jedno, ako ty, Otče, vo mne a ja v tebe, aby aj oni boli v nás*“ (Jn 17,21), je zároveň zjavením i prosbou. Zjavuje jednotu Krista s Otcom, ako prameň jednoty Cirkvi a večný dar, ktorý ona v ňom bude tajomne prijímať až do konca čias. „*Modlitba Ježiša Krista nám pripomína, že tento dar sa má prijať a vždy hlbšie rozvíjať. Prosba "aby boli jedno", je zároveň aj príkazom, ktorý nás zaväzuje, silou, ktorá nás podopiera, spásanosným napomenutím pre našu lenivosť a úzkoprsosť. Dôvera, že budeme môcť aj v dejinách dosiahnuť plné a viditeľné spoločenstvo všetkých kresťanov, sa opiera nie o naše schopnosti, ale o Ježišovu modlitbu*“¹⁶

¹² JÁN PAVOL II., encyklika *Redemptoris missio* 3, Trnava 1997.

¹³ JÁN PAVOL II., encyklika *Redemptoris missio* 3.

¹⁴ JÁN PAVOL II., encyklika *Ecclesia de Eucharistia* 19, Trnava 2003.

¹⁵ JÁN PAVOL II., *Novo millennio ineunte* 12, Trnava 2001.

¹⁶ JÁN PAVOL II., *Novo millennio ineunte* 48.

Ján Pavol II. je často označovaný za „proroka novej Európy“. Nikdy neskrýval svoju zanietenosť za náš kontinent: viac než 700 prejavov venoval úplne alebo čiastočne tejto téme. O význame témy rozprávali jeho symbolické gestá, jeho prítomnosť, jeho stretnutia a rozhodnutia. Pápež zvolal aj dve mimoriadne zhromaždenia biskupskej synody venované Európe a jej novodobým problémom, a to v rokoch 1991 a 1999. Prorocký projekt pápeža berie do úvahy dejiny starobylého kontinentu a jeho neustály rozvoj, no zároveň podotýka, že je tu prítomný Boh, ktorý stále účinkuje. Európa Jána Pavla II. má niektoré osobitné charakteristiky. Predovšetkým je to kontinent oživovaný kresťanstvom. „*Európa bola pokrstená kresťanstvom a európske národy vo svojej rôznosti vytvorili základ kresťanskej existencie,*” povedal pápež na V. sympóziu európskych biskupov 5. októbra 1982. Európa mala základnú úlohu aj pri evanjelizácii iných kontinentov. Dielo evanjelizácie sa však musí obnoviť aj na našom kontinente. Zodpovednosť opäť jej darovať evanjelium je zakotvená v skutočnosti, že Európa už má kresťanské korene. „*Mojou najväčšou starosťou je, aby si Európa uchovala a urobila plodným svoje kresťanské dedičstvo,*” povedal pápež 23. februára 2002. Druhou črtou je, že Európa bola dejiskom tragédií, ktoré sa nesmú viac opakovať. V homílii pri otvorení druhého mimoriadneho zhromaždenia biskupskej synody o Európe 1. októbra 1999 pápež vyhlásil: „*Emanuel, Boh s nami, bol ukrižovaný v lágroch a gulagoch, zakúsil utrpenie počas bombardovaní, v streľbe guľometov, trpel všade tam, kde človek, každá ľudská bytosť, bol ponižovaný, utláčaný a znásilňovaný vo svojej nepopierateľnej dôstojnosti. Kristus podstúpil utrpenie v toľkých nevinných obetiach vojen a konfliktoch, ktoré zakrvavili oblasti Európy.*” Pretože Európa zažila na svojom území a medzi svojimi národmi rozdelenia vojnou, pretože vedela búrať múry totalitárizmov, ktoré ju delili, dnes je povolaná, aby sa stala nositeľkou pokoja a nádeje pre tie krajiny, kde mier nie je. Politicky zjednotená Európa, dýchajúca oboma časťami pľúc, bude môcť vo svetovom poriadku účinne zohrať úlohu obrancu mieru a globalizácie solidarity. Z Európy, kde sa zrodili rozdelenia medzi kresťanmi, musí vyjsť aj cesta k plnej jednote Cirkvi. „*Vari môžeme v Európe na ceste k politickej jednote pripustiť, aby bola práve Kristova Cirkev faktorom nejednoty a rozdelenia? Nebol by to jeden z najväčších škandálov našich čias?*” uvažoval pápež na ekumenickom slávení počas prvého mimoriadneho zhromaždenia biskupskej synody o Európe v roku 1991.

„*Človek nemôže žiť bez nádeje: jeho život by bol odsúdený na bezvýznamnosť a stal by sa neznesiteľný*“¹⁷. V snahe o nádej sa mnohí pokúšajú nájsť uspokojenie v krátkodobých a krehkých skutočnostiach. A tak sa nádej zúžená na priestor pozemského života, nedostupný transcencii, stotožňuje napríklad s rajom, ktorý sľubuje veda a technika, s rozličnými formami mesianizmu, so šťastím hedonistickej povahy sprostredkovaným konzumizmom, s imaginárnym, drogami umelo vyvolaným pocitom šťastia, s mnohými formami chiliaizmu, s očarením východnými filozofiami, s hľadaním foriem ezoterickej duchovnosti a s rozličnými prúdmi new age.¹⁸

Ďakujeme Pánovi za veľké a povzbudivé znamenia nádeje vďaka pokroku, ktorý sme mohli dosiahnuť na ekumenickej ceste smerom k pravde, láske a zmiereniu. Ide o jeden z najväčších darov Ducha Svätého pre taký kontinent, ako je Európa, z ktorej v druhom tisícročí vzišli hlboké rozdelenia medzi kresťanmi a ktorá ešte stále trpí ich následkami¹⁹.

Evanjelium nádeje má význam ako sila a volanie po obrátení v ekumenickom oblasti.

„*Jednota kresťanov zodpovedá príkazu Pána, „aby boli jedno ako my“ (Jn 17,11) a dnes sa ukazuje ako nevyhnutný predpoklad väčšej dôveryhodnosti pri evanjelizácii i ako prís-*

¹⁷ JÁN PAVOL II., postsynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Europa 10*, Trnava 2004.

¹⁸ Por. JÁN PAVOL II., postsynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Europa 10*; por. *Propositio 5a*; Pápežská rada pre kultúru a Pápežská rada pre medzináboženský dialóg, Ježiš Kristus, nositeľ živej vody. Kresťanská reflexia o New Age, Vatikán 2003.

¹⁹ Por. JÁN PAVOL II., postsynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Europa 17*.

pevok k zjednoteniu Európe²⁰. Na uskutočnenie tohoto cieľa je potrebné vytrvalé úsilie proniknúť nádenku a trpezlivým realizmom. Snaha o jednotu musí obsahovať hľadanie pravdy a prekonávanie nezhôd, ktoré ešte kresťanov rozdeľujú.

Takýto dialóg predstavuje jednu z hlavných úloh Cirkvi - najmä v Európe, ktorá v minulých storočiach zažila príliš veľa rozkolov medzi kresťanmi, a ktorá sa dnes nachádza na ceste k svojej väčšej jednote. Na tejto ceste nesmieme zaostať ani sa z nej nesmieme vrátiť.

„Napriek nevyhnutným ťažkostiam pozývam všetkých v láske a v bratskom porozumení uznať a využiť prínos, ktorým môžu východné katolícke cirkvi svojou existenciou, bohatstvom tradície, svedectvom „jednoty v rozličnosti“, inkulturáciou pri ohlasovaní evanjelia a pestrosťou rítov prispieť k reálnejšiemu budovaniu jednoty. Zároveň by som chcel biskupov a bratov i sestry z ortodoxných cirkví znova uistiť, že pri zachovaní povinnosti rešpektovať pravdu, slobodu a dôstojnosť každého človeka novú evanjelizáciu v nijakom prípade nemožno zamieňať za prozelytizmus“²¹. Je nevyhnutné začať aj medzináboženský dialóg, najmä dialóg s judaizmom a islamom. „Ak sa tento dialóg bude chápať ako prostriedok vzájomného poznania a obohacovania, nebude stáť v protiklade k misii ad gentes, ale bude sa v mnohom spájať s ňou, dokonca bude jej výrazom“²². Pri osvojovaní si tohto dialógu nepôjde o to, dať sa zajať „mentalitou ľahostajnosti, ktorá je, žiaľ, aj medzi kresťanmi veľmi rozšírená a ktorá má korene často v nesprávnych teologických predstavách a je poznačená náboženským relativizmom, vedúcim k domnienke, že, jedno náboženstvo má takú istú cestu ako druhé“²³.

Je potrebné uvedomiť si vzťah, ktorý spája Cirkev so židovským národom, a jedinečnú úlohu Izraela v dejinách spásy. Treba uznať spoločné korene medzi kresťanstvom a židovským národom, ktorý Boh povolal neodvolateľnou zmluvou (porov. *Rim* 11,29), ktorá v Kristovi dosiahla konečné naplnenie. „Dialóg s judaizmom preto treba napomáhať s vedomím jeho základného významu pre kresťanské sebavedomie a na prekonávanie rozdelení medzi cirkvami a tak ho rozvíjať, aby rozkvitla nová jar vo vzájomných vzťahoch. V tom je obsiahnutá aj požiadavka, aby každá cirkevná obec, pokiaľ to okolnosti dovoľujú, viedla dialóg a spolupracovala s veriacimi židovského náboženstva...“²⁴ Takýto dialóg takisto zahŕňa to, že „nezabudneme, akou mierou mohli mať synovia Cirkvi podiel na vzniku a šírení antisemitických postojov v dejinách, a budeme prosiť Boha o odpustenie a podporovať všetky stretnutia zamerané na zmierenie a priateľstvo so synmi a s dcérami Izraela.“²⁵

Dôležité je aj lepšie spoznávať ostatné náboženstvá, aby bolo možné nadviazať bratský rozhovor s ľuďmi, ktorí k nim patria a žijú v dnešnej Európe. Osobitne dôležitý je korektný vzťah k islamu...²⁶

Ohlasovanie Ježiša Krista a jeho evanjelia, ktoré by sa obmedzilo iba na európsky priestor, by mohlo byť prejavom nedostatku nádeje. Dielo evanjelizácie sa otvára univerzálnym obzorom, ktoré volajú ponúknuť všetkým zadarmo to, čo sme sami prijali ako dar. „Takto sa stávajú misie ad gentes výrazom Cirkvi formovanej evanjeliom nádeje, ktorá sa ustavične obnovuje a mladne. Veď takto vošla Cirkev cez stáročia do povedomia v Európe: nespočítateľ-

²⁰ JÁN PAVOL II., postsynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Europa* 30.

²¹ JÁN PAVOL II., postsynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Europa* 32.

²² JÁN PAVOL II., postsynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Europa* 55; JÁN PAVOL II., encyklika *Redemptoris missio* 36.

²³ JÁN PAVOL II., postsynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Europa* 55; JÁN PAVOL II., encyklika *Redemptoris missio* 36.

²⁴ JÁN PAVOL II., postsynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Europa* 56.

²⁵ JÁN PAVOL II., postsynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Europa* 56.

²⁶ Por. JÁN PAVOL II., postsynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Europa* 57.

né zástupy misionárov a misionárok išli k iným národom a do iných kultúr a ohlasovali národom celého sveta evanjelium Ježiša Krista²⁷.

Každá encyklika pápeža Jána Pavla II. končí kapitolou, venovanou nebeskej Matke Panne Márii, ktorá je Matkou Vykupiteľa. Redemptoris Mater (Matka Vykupiteľa) je aj názov jedinej mariánskej encykliky tohto pápeža. Aj táto encyklika je preniknutá ekumenickým duchom, pretože Panna Mária je Matkou všetkých. Kresťania vedia, že svoju jednotu skutočne znova nájdu len vtedy, keď bude spočívať na jednote ich viery. „*Zatiaľ radostným znamením je, že tieto cirkvi a cirkevné spoločenstvá sa zhodujú s Katolíckou cirkvou v základných bodoch kresťanskej viery, aj čo sa týka Panny Márie. Uznávajú ju totiž za Matku Pána a sú presvedčení, že to patrí k našej viere v Krista, pravého Boha a pravého človeka. Pozerajú na ňu, ako pod krížom prijíma za syna Kristovho milovaného učeníka a ktorý zasa ju prijíma za matku. Prečo by sme nemali na ňu všetci spoločne pozeráť ako na našu spoločnú Matku, ktorá sa prihovára za jednotu Božej rodiny a ktorá "kráča" na čele dlhého sprievodu svedkov viery v jediného Pána, Božieho Syna, ktorý sa počal v jej panenskom lone pôsobením Duchu Svätého?*“²⁸

Rozjímanie o Božej Matke pomáha hlbšie pochopiť tajomstvo vtelenia. To isté platí aj o tajomstve Cirkvi a Máriinej úlohe v diele spásy. Panna Mária stále slúži ako príklad na „cestu viery“ a má priviesť aj k jednote, ako si ju želal Ježiš Kristus, a po ktorej toľko túžia tí, ktorí pozorne načúvajú všetkému, čo dnes „*Duch hovorí cirkvám*“ (Zjv 2,7.11.17)²⁹.

Ján Pavol II. bol neodškriepiteľnou morálnou autoritou, obdarenou neobyčajnou prítazlivou silou. Jeho slová vždy smerovali k celému ľudstvu, jeho reč bola univerzálna, obracal sa rovnako na katolíkov, moslimov, židov i neveriacich. V Jubilejnom roku 2000 dokázal s veľkou pokorou prosiť o odpustenie za minulé chyby a omyly Katolíckej cirkvi. Spolupracovníci charakterizovali Jána Pavla II. jako človeka, ktorý si je istý v tom, čo robí; človeka, ktorý dokáže viesť dialóg so zástupmi ľudí, muža hlbokkej viery v Boha a úcty k Bohorodičke, cez ktorú dostáva dar prezieravosti týkajúcej sa nielen Cirkvi, ale i celého ľudstva.

Panna Mária je Matkou nádeje, Matkou Cirkvi, ktorá nám dáva rásť v cnosti nádeje. Na ňu, Matku nádeje a útechy, sa plní dôvery obraciame so svojimi prosbami. Zverme jej budúcnosť Cirkvi v Európe a budúcnosť všetkých žien i mužov tohto kontinentu.

“*Mária, Matka nádeje,
kráčaj s nami!
Nauč nás oslavovať živého Boha;
pomáhaj nám svedčiť o Ježišovi, jedinom Spasiteľovi;
sprav nás ochotných pomáhať bližným;
pohostinných k tým, ktorí sú v núdzi;
urob nás nositeľmi spravodlivosti;
sprav z nás zanietých staviteľov
spravodlivejšieho sveta;
prihováraj sa za nás, ktorí žijeme a konáme v dejinách
s istotou, že Otcov plán
sa naplní.
Ranná zora nového sveta,
ukáž, že si Matkou nádeje,
a bedli nad nami!
Bedli nad Cirkvou v Európe:*

²⁷ JÁN PAVOL II., postsynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Europa* 64.

²⁸ JÁN PAVOL II., encyklika *Redemptoris Mater* 30, Trnava 1999.

²⁹ Por. JÁN PAVOL II., encyklika *Redemptoris Mater* 30.

celú ju prežiar evanjeliom;
nech je skutočným miestom spoločenstva;
nech žije svojim poslaním
ohlasovať a sláviť evanjelium nádeje a slúžiť mu
v záujme pokoja a radosti všetkých.
Kráľovná pokoja,
ochraňuj ľudstvo tretieho tisícročia.
Bedli nad všetkými kresťanmi;
nech kráčajú bezpečne
po ceste jednoty
ako kvas zmiernenia pre tento kontinent.
Bedli nad mladými ľuďmi,
nádejou do budúcnosti
nech veľkodušne odpovedajú
na Ježišovo volanie.
Bedli nad zodpovednými predstaviteľmi národov;
nech sa ujmú výstavby
spoločného domu,
v ktorom sa bude číť dôstojnosť a práva
každého človeka.
Mária, daruj nám Ježiša!
Daj, aby sme ho nasledovali a milovali!
On je nádejou Cirkvi,
Európy i ľudstva.
On žije pri nás, medzi nami,
vo svojej Cirkvi.
Spolu s tebou hovoríme: „Prid', Pane Ježišu!“ (Zjv 22,20).

Kiež nádej na slávu,
ktorú on vlieva do našich srdc,
prinesie ovocie spravodlivosti
a pokoja!³⁰

Adresa autorky: ThDr. Ing. Terézia Žigová, PhD.
Turgenevova 6, SK - 040 01 Košice 1
tel.: +421 (0)55 6784850, e-mail: tezi@centrum.sk

³⁰ JÁN PAVOL II., postsynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Europa* 125.

Vlastenectvo a Cirkev (a Ján Pavol II.)¹

Peter ZUBKO

Patriotism and Church (and John Paul II.)

John Paul II. enriched a teaching of the Church with a complex view on patriotism which has been shown as a viable moving force and a great benefit for someone who stays on the constructive biblical field and does not pass over to the destructive nationalism and chauvinism. His last book „Memory and Identity“ (2005) sheds light on a significance of a healthy patriotism through an explication of the expressions like motherland, patriotism, nation, history and culture. John Paul II. had a peculiar relationship to Slovaks and visited Slovakia three times. During the last visit he encouraged them for the patriotism based on the faith and so to enrich the Europe.

Keywords: the pope John Paul II., Memory and Identity, Slovakia, Poland, John Paul II. and Slovakia, patriotism, motherland, nation, history, culture

V dejinách Katolíckej cirkvi sa stretávame s príslušníkmi mnohých národov. Národ ako taký však v teológii nikdy nebol dogmatizovaným princípom, aj keď by sa dalo rozprávať o národných vplyvoch na cirkevné dianie, na voľby pápežov, na teologické smerovania. Cirkev stojí na oveľa vyššom a vznešenejšom princípe univerzalizmu, ktorý prekračuje hranice krajín a národov: jedna viera, jeden krst, jeden Pán, jedna spása² – to sú biblické korene tohto univerzalizmu, ku ktorým v latinskej Cirkvi pribudli viaceré ďalšie: jedna viditeľná hlava (pápež), donedávna jeden latinský jazyk, jedna podstata liturgie.

Vlast', čiže „zem otcov“, je základná skúsenosť každého ľudu. Vlastenectvo (patriotizmus) či príslušnosť k vlasti zohrali v dejinách Izraela, ale i iných národov dôležitú úlohu. Z dejín sú známe vlastenecké hnutia z čias národno-obrodzovacích procesov 19. storočia, predtým pojem a idea národa nezohrávala takú vážnosť. Ide teda o pomerne mladú záležitosť, o ktorej sa dosiaľ na cirkevnom poli nerozprávalo, skôr sa táto téma opomína, akoby zdanlivo stála v protiklade cirkevnému univerzalizmu. Sme však povinní hľadať pravdu a teologické korene zdravého patriotizmu; sú totiž takí, ktorí ho veľmi vyzdvihujú a sú zase takí, ktorí ho úplne zatracujú.

Až v nedávnej dobe veľký pápež Ján Pavol II. (1978 – 2005) obohatil učenie Cirkvi o pohľad na vlastenectvo, ktoré sa ukázalo ako životaschopná hybná sila a ako veľké dobrodenie pre toho, kto zotrva na konštruktívnom biblickom poli a neprejde do nebezpečného rozkladného nacionalizmu a šovinizmu. Ján Pavol II. pochádzal z Poľska, kde je tradične silný nacionalizmus, podobne, ako je tomu napr. v Írsku, Francúzsku, Nemecku, Maďarsku, či Čechách. Nedajú sa vymazať kresťanské korene žiadnej európskej štátnosti, kde po prijatí kresťanstva a vytvorení cirkevnej hierarchie a cirkevnej organizácie súčasne vznikli nezávislé kráľovstvá, ktoré by sa bez vlastnej christianizácie len ťažko prebýjali k vlastnej suverenite. Poľský patriotizmus je úzko spojený s kresťanstvom a katolicizmom a dedičstvo týchto koreňov sa naplno rozvinulo v osobe Karola Wojtyły,³ skrze ktorého sa poľský patriotizmus stal

¹ Štúdia je súčasťou riešenia projektu VEGA: Protonacionalizmus na Slovensku a v strednej Európe, podmienky formovania národnej identity pred rokom 1780, č. 2/4088/04.

² Porov. Mt 19,17; Rim 3,30; 2Kor 5,14; Gal 3,20.26; Ef 4,5 – 6; 1Tim 2,5 – 6.

³ Je samozrejmé, že Karol Wojtyła nebol prvý patriot svojej vlasti. Veľký vplyv na Poľsko a Poliakov mal kardinál Stefan Wyszyński, nazvaný prímason tisícročia a mnohí ďalší.

celocirkevným dedičstvom. Patriotizmus pomohol Poliakom obstať v histórii počas švédskej potopy, počas trojitého delenia ich krajiny, počas národného obrodovania, počas obrodovania v roku 1918, počas druhej svetovej vojny, v závere 80. rokov 20. storočia, keď Poliaci ako prví nahlodali pevnosť komunistickej zväle. Pápež bol dedičom i súčasníkom týchto tradícií, ktoré sú v jeho domovine vysoko cenené. Rozsiahlejšie vysvetlenie patriotizmu v kocke podal Ján Pavol II. vo svojej poslednej knihe *Pamäť a identita* (2005).⁴

Etymológia

Termín *vlastenectvo* pochádza od substantíva *vlast'*. Z etymologického hľadiska je odvodené od slovesa *vládnut'* čiže ovládať istú oblasť, mať nad ňou vlastníctvo, išlo o oblasť okolo hradu.⁵ Synonymné slovo *patriotizmus* sa začalo používať vo Francúzsku a je odvodené zo slova *patria*, ktoré poznáme z latinčiny, do ktorej sa však dostalo z gréčtiny.⁶ Slovníky predstavujú niekoľko slov so slovným kmeňom *patr-*:⁷

- ο πατήρ, πατήρ = otec (v zmysle vlastnom i prenesenom), praotec, zakladateľ rodu; v NZ často pomenovaný Boh
- η πατρία, -ας = pôvod po otcovi, rod, kmeň, kasta, národ
- ο πατριάρχης, -ου = praotec, zakladateľ kmeňa (rodu)
- η πατρίς, -ίδος = vlasť, domovina, otcina, domov, rodné mesto, rodná obec (rodisko)
- πατριωτής = rodák, krajan

Ján Pavol II. vysvetlil obsah patriotizmu spolu s pojmami vlasť, dejiny, národ a kultúra, ktoré úzko súvisia.

Vlasť⁸

Svätý Otec Ján Pavol II. vysvetlil pojem vlasti na pozadí 20. storočia. Nacistická okupácia a následne komunistická okupácia obrali viaceré národy o svoju vlasť, o právo slobodne určovať svoje dejiny. Pojem vlasť v sebe obsahuje hlbokú väzbu medzi duchovným a materiál- nym svetom, medzi kultúrou a územím. Niekoľkonásobné násilné odobratie územia jej oby- vateľom upevňuje jednotu a ducha národa a je symbolom nádeje zmŕtvychvstania.⁹ Vlasť je teda križovatkou vysokých morálnych hodnôt, ktoré implementované do kresťanstva mu môžu dodať novú a jedinečnú životaschopnosť.¹⁰ Nesmú sa však stať dôležitejšie ako pod- stata kresťanstva a nie sú smerodajné.

Cirkev nikdy nevyvyšovala nejaký národ alebo národnosť. Z dejín spásy je však zjavné, že Izrael bol Pánovým vyvoleným národom. Prisľúbenia tohto národa však prešli na kresťan- nov. Apoštoli krstili nielen Židov, ale aj pohanov, a tak otvorili brány Cirkvi pre všetky národy, lebo spása nie je rezervovaná len pre vyvolený národ. Cirkev sa tak stala univerzálnou, preto v nej nikdy nebol dôležitý niektorý národ, ale všetky si boli v teologickom poní-

⁴ Slovenské vydanie: Ján Pavol II.: *Pamäť a identita* [ďalej len „PI“]. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2005. Tretia časť knihy (kapitoly 11 – 15) na ss. 61 – 88 má názov *Keď myslím vlasť... (Vlasť – národ – štát)*.

⁵ HOLUB, Josef – LYER, Stanislav: *Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem k slovům kulturním a cizím*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 468 – 469; MACHEK, Václav: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 693 – 694.

⁶ HOLUB, Josef – LYER, Stanislav: *Stručný etymologický slovník jazyka českého*, s. 336.

⁷ PRACH, Václav: *Řecko-český slovník*. Praha : SCRIPTUM, 1993, s. 402 – 403; SOUČEK, Josef B.: *Řecko-český slovník k Novému zákonu*. Praha : Kalich, 1994, s. 200; HELLER, Jan: *Vocabularium biblicum septem linguarum hebraico-graeco-latino-anglico-germanico-hungarico-bohemicum*. Pragae : Vyšehrad, 2000, s. 2.

⁸ Porov. PI, kap. 11.

⁹ To isté bolo nádejou aj Slovákov počas meruôsmych rokov. *Expressis verbis* to povedal Janko Matuška v piesni *Nad Tatrou sa blýska*, ktorá je dnes štátnou hymnou Slovenskej republiky.

¹⁰ ZUBKO, Peter: *Symbol a symbolika*. In: Verba theologica 7, roč. IV (2005), č. 1, s. 11.

maní rovné, aj keď mnohí jej členovia rozprávali rozličnými jazykmi. Znakom cirkevnej univerzality sa stal latinský jazyk. Univerzálny rozmer je dedičstvom celého ľudstva, pretože Kristov príchod na tento svet bol uskutočnený skrze Máriu a materstvo je blízke všetkým; preto sa Cirkev nazýva *mater Ecclesia*. Pozemská vlasť je predobrazom nebeskej vlasti.¹¹ Kristov odchod k Otcovi dal pojmu vlasť eschatologický rozmer

Pojem vlasť úzko súvisí s pojmom kultúra. Kristus svojím príchodom položil základy úplne novej kultúry;¹² ňou obrodil svet a dal mu novú tvárnosť. Kristova kultúra poznamenala Európu a potom ďalšie kontinenty.¹³ Používanie tohto označenia poukazuje na historické korene kultúry, lebo kultúra má historický charakter. Skúmanie týchto koreňov súvisí so skúmaním dejín. Na počiatku dejín každého národa stoja kresťanské dynastie, ktoré prijali krst a horlivo dbali nad čistotou viery vo svojej krajine. Pôvod viery v jednotlivých krajinách je aj pôvodom kultúry. Práve medzi slovanskými národmi prebieha nábožensko-kultúrna hranica medzi východom a západom.

Patriotizmus¹⁴

Patriotizmus je obsahovo širší termín než nacionalizmus, rovnako ako dedičstvo v biblickom zmysle je širší termín ako dedičstvo v modernom práve. Patriotizmus zabezpečuje rozvoj a nezávislosť, využíva vlastné možnosti a prostriedky a je zviazané s vlastným územím, na ktoré sa viažu dejiny.¹⁵

Patriotizmus súvisí s otcovstvom a s rodením, čiže s úctou k rodičom, ako ju zdôrazňuje štvrté Božie prikázanie. Úcta k rodičom úzko súvisí s úctou k životu, ktorého prvotným pôvodcom je Boh. Patriotizmus obsahuje tento vnútorný postoj. Duchovné dedičstvo, ktoré ponúka vlasť, dostávame prostredníctvom rodičov. Patriotizmus označuje zamilovanie si všetkého, čo je súčasťou vlasti: histórie, tradície, jazyka, rodnej krajiny. Ide o lásku, ktorá zahŕňa dielo a prácu všetkých rodákov súčasných i minulých, ale i budúcich. Správny patriotizmus teda vedie k správnej úcte k ľuďom, akú zdôrazňoval aj Kristus.¹⁶ Vlasť je spoločné dobro všetkých občanov a predstavuje pre nich veľkú povinnosť brániť svoje vlastné hodnoty. Popritom všetkom niekedy súkromný individualizmus zatieni spoločné dobro, čím zatieňuje vlasť. S rozvojom vlasti súvisí rozvoj spoločenských štruktúr. Podľa sociálneho učenia Cirkvi sú rodina, národ a vlasť prirodzenými spoločenstvami. Spoločnosť, ale aj národ sú utvárané cez rodinu. Ak sa tak nedeje, ak je rodina odsúvaná do úzadia na úkor národa, môže sa to zvrtnúť do nacionalizmu, ktorý zaznáva práva ostatných národov, ako sa to napokon stalo aj v 20. storočí.

Národ¹⁷

Jahve bol pokladaný za zakladateľa izraelského národa¹⁸ a Izrael bol jeho dedičstvom. Starý zákon predstavuje celú genealógiu vyvoleného národa. Okrem genealógie v biologickom zmysle možno rozprávať aj o genealógii v duchovnom zmysle. Abrahámové povolanie a prislúbenie otcovstva sa stalo pokladom viery nielen pre židov,¹⁹ ale aj kresťanov,²⁰ ba aj mosli-

¹¹ Porov. Jn 16,28, Flp 3,20.

¹² Porov. Mt 11,27, Lk 10,22, Jn 5,20 – 21. 16,28, Gal 4,4 – 7.

¹³ Porov. Sk 16,9 – 10, 1Kor 3,9.

¹⁴ Porov. Pl, kap. 12.

¹⁵ Porov. *Nový biblický slovník*. DOUGLAS, J. D. (ed.). Praha : Návrat domů, 1996, s. 870 – 871.

¹⁶ Porov. Mt 5,43. 19,19. 22,39 par.

¹⁷ Porov. Pl, kap. 13.

¹⁸ Porov. Dt 32,6b.

¹⁹ Porov. Gn 22,16 – 18, Mt 3,9, Lk 3,8, Jn 8,39.

²⁰ Porov. Rim 4.

mov.²¹ Božie vyvolenie sprevádzali rozličné skúsenosti s Bohom, ktoré o tom svedčili. Tou najväčšou udalosťou, pri ktorej sa aj izraelský národ zrodil ako taký, bolo vyslobodenie z Egypta pod Mojžišovým vedením. Kým Abrahám bol otcom viery, tým, ktorý prvý uveril zjaveniu, Mojžiš bol zákonodarcom, v ktorom zjavenie dosiahlo dokonalosť. Tento vyvolený národ zrodil Mesiáša, Božieho Syna.²² Skrze Ducha Svätého všetci pokrstení v Kristovi si obliekli Krista a stali sa jeho spoludedičmi²³ – vyvoleným Božím ľudom.²⁴ Samotný Kanaán nebol predmetom prisľúbení, bol iba predobrazom.²⁵

Až do stredoveku idea národa nezohrávala mimoriadnu úlohu. Dôležitá bola príslušnosť ku korune, ktorá bola výsledkom dejinného procesu. Až novovek prináša vo francúzskej revolúcii nové ideály, ktoré zdôrazňujú etnicitu a majú za následok vznik národných štátov v 19. a v 20. storočí. Na pomedzí medzi stredovekou a novovekou spoločnosťou stojí idea, ktorá sprevádzala vznik Spojených štátov severoamerických, ktoré vytvorili fiktívnu americkú národnosť, ktorá je len synonymom štátnej príslušnosti, nie etnickou príslušnosťou, pretože USA sú zmesou rozličných národov a národností celého sveta. Nadnárodné záujmy spojili mnohých do jedného superštátu, kde sa postupne ten, kto chcel byť jeho nediskriminovaným a ekonomicky profitujúcim občanom, zriekol rodného jazyka a prijal úradný anglický jazyk. Ten, kto bdie nad blahom všetkých občanov nie je síce monarchiálny panovník, ale demokratizovaná obdoba – prezident.

Národné štáty sa napokon ukázali ako dobré a moderné medzinárodné právo pozná právo národov na sebaurčenie, ktoré je spojené s vytvorením vlastnej štátnosti. Každý národ prirodzene túži po vlastnej štátnej suverenite.²⁶ Cirkev prirodzene rešpektuje toto dobro a hľadá správny pohľad naň aj vo svätom Písme.

Dejiny²⁷

Človek, rodina, spoločnosť a národ podliehajú toku dejinných udalostí a majú schopnosť reflexie a objektivizácie. Spoločnosť a národ sú obdarené historickou pamäťou, písomne zvečňujú svoje dejiny a interpretujú ich, niekedy však tak robia aj jednotlivci.²⁸ Jednotná interpretácia dejín je požehnaním,²⁹ kým nejednota národ neposilňuje, ale ho rozdeľuje.³⁰ Dejiny každého jednotlivca majú eschatologický prvok, kým eschatológia národa neexistuje, národ má len historický zmysel.

Jedinečná skúsenosť, ktorou Ján Pavol II. prispel k teologickému chápaniu dejín, predstavil vo svojej poslednej knihe. Málokedy sa totiž dá tak jasne čítať v udalosti,³¹ ktoré sa stali len „predvčerom“. Životná cesta Karola Wojtyły sa začala vo Wadowiciach 18. mája

²¹ Porov. Korán 2,124 – 132, 3,67 – 68.

²² Porov. Gal 4,4.

²³ Porov. Gal 3,27, Ž 87.

²⁴ Porov. Zjv 7,9, LG 13.

²⁵ Porov. Hebr 11,8nn.

²⁶ Takto možno zdôvodniť a chápať aj vznik prvej Slovenskej republiky.

²⁷ Porov. PI, kap. 14.

²⁸ Porov. napr. HARČAR, Anton: *Žil som v Košiciach*. Bratislava : Lúč, 2003. Táto kniha je skutočne skôr dejinami kultúry a kultúrnosti okolo jej autora, než autobiografiou, aj keď v tomto prípade sa oboje šťastne stretáva v jednom.

²⁹ V slovenských dejinách je to napr. význam sv. Cyrila a Metoda, ku ktorému sa rovnako hlásili katolíci aj evanjelici. V slovenskom národnom obrodení nie národ ako taký bol motiváciou obrodzenia, ale práve kult slovenských vierozvestov.

³⁰ Príkladom nejednotnej interpretácie je napríklad existencia prvej Slovenskej republiky, Slovenské národné povstanie a viaceré ďalšie udalosti a historické osobnosti.

³¹ Pozri PI, kap. 9.

1920, neďaleko poľskej národnej svätyne na Jasnej Hore (Čenstochová), ale v tieni kríža Kalvárie Žebrzydowskej – to boli miesta, ktoré formovali Poliakov, rovnako budúceho pápeža. Blízko týchto miest nacisti zriadili jeden z najstrašnejších a najznámejších vyhladzovacích táborov – Auschwitz (Oświęcim). Ján Pavol II. to interpretoval tak, že dobro a zlo existuje vedľa seba, pretože dobro si človek povšimne až na pozadí zla – tak, ako svetlo vynikne len na pozadí tmy alebo zdravie si vážime až vtedy, keď ho stratíme. Toto zlo vystriedalo iné – komunistický režim, a to vo viacerých stredovýchodných európskych krajinách. Krakov sa stal domovom opaku týchto ziel – v nenápadnom kláštore sa prostredníctvom sv. Faustíny Kowalskej udomácnil kult Božieho milosrdenstva, ktorý pre celú Cirkev legitimizoval práve Ján Pavol II.³² Nešlo len o jednoduchú spravodlivosť, ale o čosi vznešenejšie – o milosrdenstvo,³³ a teda o odpustenie. Dobro definitívne a nekonečne dokonale zvíťazilo nad zlom a svojou veľkodušnosťou ho pokorilo. Z Božej strany už bolo len viac než výrečne symbolické, že deň narodenia pre neho Jána Pavla II., posla tohto Božieho želania, bola práve vigília sviatku Božieho milosrdenstva 2. apríla 2005. Až vtedy sa vlastne definitívne skončilo 20. storočie.

Aj slovenské dejiny boli vysoko ocenené Svätým Ocom Jánom Pavlom II., a to priamo na slovenskej pôde pri prvej návšteve Slovenska.³⁴ Aj západné krajiny si vysoko cenia svoje dejiny. Sú zaujímavé najmä vtedy, keď majú nosnú myšlienku (tzv. červenú alebo zlatú niť), pričom mnohokrát ide o myšlienku vysoko morálnu a kresťanskú.³⁵ V súvislosti s našimi dejinami paradoxne Slovákom rozprával ich vlastný príbeh prezident USA George W. Bush dňa 24. apríla 2005 na bratislavskom Hviezdoslavovom námestí. Išlo o myšlienku hlboko kresťanskú a úzko súvisiacu so slovenským katolicizmom: Vzbura proti komunistickej totalite sa prvýkrát zažala na sviečkovej manifestácii proti totalite 25. marca 1988. Iste, išlo až o legendárne podanie, ktoré ale mali silný náboj, ktorý dokáže zjednocovať. Žiadne slovenské médium neprinieslo Bushov príhovor a poďakovanie Slovákom v plnom znení, všetci ho

³² Porov. Pl, kap. 2 – 3.

³³ Porov. Pl, kap. 10.

³⁴ „Nech je pochválený Pán za dar viery, ktorú vaši predkovia prijali, keď počúvali Božie slovo, ohlasované svätým Cyrilom a Metodom. Od byzantského cisára Michala knieža Rastislav žiadal učiteľa, ktorý by vedel vysvetliť pravú kresťanskú vieru v reči ľudu (porov. Život Konštantína-Cyrila XIV, 3). Z toho pozvania sa zrodilo poslanie svätých solúnskych bratov, ktorí vynášali abecedu, zostavili gramatiku, začali prekladať Sväté Písmo a liturgické knihy a položili základy vašej kultúry.

Od tých čias kultúra a život Slovákov vo svojich mnohorakých prejavoch sú poznačené kresťanskou vierou, ktorá prechádza cez celé ich dejiny ako životodarná voda: niekedy tečie pod zemou, inokedy preniká na povrch, ale vždy je tajomnou miazgou, ktorá zaistuje rast a rozkvet stromu, čo prináša hojné plody svätosti, pracovitosti a vernosti.

Žiarivým vzorom toho sú svätí Gorazd, Bystrík, Andrej Svorad a pustovník Benedikt. Svedčia o tom význačným spôsobom blahoslavení košickí mučeníci. Dokazujú to celé generácie, ktoré si od tých čias až dodnes zachovali prijatú vieru, žiarlivo ju chránili a cez stáročia ju odovzdávali neporušenú národu. No v každej ťažkosti slovenský národ nachádzal vo viere silu odolať s neochvejnou vytrvalosťou. Zostali po tom stopy aj v mnohých ľudových piesňach, do ktorých národ vlival svoje city.

Táto vieru, drahí bratia a sestry, sa osobitným spôsobom prejavovala v dvoch rozmeroch, ktorými sa vyznačuje vaše kresťanské svedectvo: je to vaša úcta k Sedembolestnej Panne Márii, Patrónke Slovenska a vaša vernosť Petrovmu Stolcu.“

Citované podľa: Svätý Otec Ján Pavol II. v Českej a Slovenskej Federatívnej Republike. Dokumentácia z návštevy Svätého Otca v ČSFR 21. – 22. apríla 1990. Bratislava – Roma : Lúč pre KVAS, 1990.

³⁵ Jednu z najjasnejších interpretácií požívajú udalosti z augusta 1968; ide o pamäť národa, o jeho identitu a identifikáciu v dejinách, ktorú si národ sám vybral, stále bol a je na ňu hrdý, preto ju eviduje – pozri http://www.upn.gov.sk/data/pdf/august_obete.pdf (16.09.2005).

obišli len komentovaním,³⁶ dokonca aj takým, že Bush našim dejinám vôbec nerozumie; tejto kritike sa však dal priestor len preto, lebo Bush nepriamo vyzdvihol Katolícku cirkev, a to te-
rajšia slovenská spoločnosť, ktorá ovláda verejnú mienku, nemá rada. Takže Bush nás učil
hrdosti k našim vlastným dejinám, ale ostal nevypočutý. Slovenskou tragédiou ešte dlho
bude, keď bude odmietat' podobné názory len preto, že sa opierajú priamo či nepriamo
o Cirkev a morálne hodnoty.

Ak by sme prešli na pole dejín Cirkvi, aj tá má svoju pamäť, na ktorú sa viaže jej identita.
Tvár jej dal Ježiš Kristus, ktorého kresťania nasledujú až do krajnosti. Preto Cirkvi neraz
právom prináležia mnohé vznešené prívlastky. Cirkev je však aj nenávidená kvôli svojej
vlastnej podstate – lebo bráni pravdu zapísanú v prirodzenosti i v Božom zákone. Lenže
v nenávisti dohnanej až do krajnosti sa ukazuje mystérium jej identity, keď zrodí mučení-
kov,³⁷ vyznavačov a mnohých charakterných ľudí putujúcich životom,³⁸ ktorí až príliš nápad-
ne pripomínajú Krista, a to svojím srdcom, mysl'ou, postojom, životom, ba až hrdinskou smr-
ťou podobnou tej Kristovej.

Kultúra³⁹

Boh stvoril svet ako veľmi dobrý.⁴⁰ Už pri prapočiatkoch stvorenia však nachádzame dobro
a zlo tesne vedľa seba,⁴¹ a to zo závesti diabla.⁴² Tu nachádzame aj definíciu ľudskej kultúry:
„*Podmaňte si ju.*“⁴³ Podmaňovaním zeme môže človek ukázať svoje človečenstvo; zjavuje
svoju mužnosť či ženskosť. Spravovaním viditeľného stvoreného sveta človek realizuje svoje
poslanie, zjavuje pred Bohom i ostatným bytím pravdu o sebe samom. Ján Pavol II. výslovne
povedal dôležitú vetu: „*Pre ľudskú kultúru nie je podstatné iba ľudské poznanie vonkajšieho
sveta, ale aj samého seba.*“⁴⁴ Kultúra teda vychádza z vnútra človeka. Aby bol teda človek
čím kultúrnejší, mal by byť čím vnútornejší. A to je tam, kde sídli svedomie – Boží hlas.⁴⁵
Človek preto musí počúvať Boha, rozjímať o Jeho pravdách; štúdiom posvätnéj teológie
a prirodzenosti (filozofia) sa človek môže takisto prepracovať k tejto prapodstate kultúry.
Preto kultúrnosť ako ovocie vnútra svedčí o hĺbke zakorenenia v Bohu.⁴⁶ Preto čo je dobré, je
aj krásne, lebo Boh je aj Dobro aj Krása. Aj prirodzeným poznávaním možno dôjsť k tomu
istému záveru, ako svedčí sv. Tomáš z Akvinu piatimi cestami a mnohí ďalší myslitelia.

³⁶ Správa z rôznych denníkov sa podobala ako vajce vajcu: „S hrdosťou stojím na tomto veľkolepom námestí, ktoré bolo svedkom mnohých významných udalostí. Takmer pred 17 rokmi sa tisíce Slovákov zišli pred týmto divadlom, aby bojovali za koniec tyranie a za obnovu náboženskej slobody,“ uviedol Bush. Poukázal na hotel Carlton, kde podľa neho sledovali komunistickí vodcovia tisíce sviečok svietiacich v tme a dali príkaz zahasit' ich. Protest sa im podarilo potlačiť, ale v tento deň Slováci začali svoju cestu k slobode. Bush si uvedomuje, že cesta k slobode a prosperite nebola vždy ľahká. Američania si vážia trpezlivosť Slovákov a usilovnosť pri budovaní demokratického Slovenska v srdci Európy. „Amerika stojí pri vás,“ uviedol.

Porov. http://spravy.pravda.sk/tlac.asp?c=A050224_094331_sk_domace_p12&r=sk_domace (25.08.2005).

³⁷ Porov. WEIS, Martin: *Symbolika fenoménu mučedníctví v dejinách*. In: Verba theologica 7, roč. IV (2005), č. 1, s. 62 – 67.

³⁸ Porov. LENČIŠ, Štefan: *Pútnici a púte*. In: Verba theologica 7, roč. IV (2005), č. 1, s. 68 – 73.

³⁹ Porov. PI, kap. 15. Najznámejšou slovenskou katolíckou knihou na túto tému je dielko: HANUS, Ladislav: *Rozprava o kultúrnosti*. Spišské Podhradie 1991.

⁴⁰ Porov. Gn 1,31.

⁴¹ Porov. Gn 3,5.

⁴² Porov. Zjv 12,9.

⁴³ Porov. Gn 1,28.

⁴⁴ PI, kap. 15, s. 83.

⁴⁵ Porov. Hebr 4,12.

⁴⁶ Porov. Mt 7,16 – 19, Mt 12,33, Lk 6,44 – 45.

Platí to aj opačne, že kultúrou možno vychovávať človeka. Kultúra zvyčajne spája spoločenstvá a národy, môže teda prispievať k utváraniu národnej identity a napokon aj štátnej suverenity. V poľských dejinách sa to prejavilo spájaním slovanskej (poľskej) a latinskej tradície, ale aj tradície viacerých slovanských kmeňov, ktoré vytvorili historické Poľsko, ďalej všetkých vplyvov Vilna, Lvova a Východu, ale aj Židov.⁴⁷

Ján Pavol II. a Slovensko

Svätý Otec Ján Pavol II. mal zvláštny vzťah ku Slovensku. Ťažko nájsť dôvod tejto osobitosti. Možno to bol údajne slovenský pôvod jeho matky alebo zadosťučinenie Slovákom v Krakovskej arcidiecéze, voči ktorým svojho času vyniesol cirkevné tresty práve kvôli národnostným problémom; ako pápež to potom napravil.

Vzťah pápeža k Slovákom, Slovensku a jeho tradíciám má svoje dejiny a badať tu istý vývoj. Začína sa pôsobením medzi zahraničnými Slovákami (z dôvodov politických a geografických – Slovensko sa nachádzalo za železnou oponou).⁴⁸ V októbri 1980 zriadila Svätá stolica samostatnú gréckokatolícku diecézu sv. Cyrila a Metoda v Kanade. Pápež Ján Pavol II. osobne posvätil tamojšiu katedrálu. Kult sv. Cyrila a Metoda dosiahol vrchol 31. decembra 1980, keď Svätý Otec Ján Pavol II., prvý pápež – Slovan, apoštolským listom *Egregiae virtutis* vyhlásil sv. Cyrila a Metoda za spolupatrónov Európy.⁴⁹ Ten istý Svätý Otec vydal 2. júna 1985, teda v roku 1100. výročia od smrti sv. Metoda, encykliku *Slavorum apostoli*, v ktorej hlboko ocenil misijné dielo slovanských apoštolov. Dňa 5. júla 1985 sa na Velehrade konali oslavy za prítomnosti vatikánskeho štátneho sekretára Agostina Casarolliho, pretože Svätý Otec nemohol osobne pricestovať.⁵⁰ V zámorí v Danville (Pensilvánia, USA), v sídle slovenských Sestier sv. Cyrila a Metoda bola v roku 1939 dokončená Kaplnka sv. Cyrila a Metoda, ktorú 30. júna 1989 pápež Ján Pavol II. povýšil na baziliku minor. Svätý Otec Ján Pavol II. mal osobitne rád cyrilo-metodský kult, o čom svedčí množstvo homílií, kázní, listov a príhovorov určených pre Slovákov a ďalším slovanským národom, ktoré predniesol počas svojho nezabudnuteľného pontifikátu.⁵¹ Celkovo ide o veľmi oficiálne postoje, rovnako významné ako boli udalosti 9. storočia okolo misie sv. Cyrila a Metoda. Aj tieto udalosti totiž povýšili slovenské dedičstvo na svetovú úroveň (alebo svetu na roveň). Tieto udalosti sa teda stali východiskom k ďalším.

Na Slovensko mohol pápež pricestovať až po páde komunistickej vlády a stalo sa tak trikrát. V porovnaní s inými, väčšími a významnejšími národmi je to pozoruhodný počet. Každá

⁴⁷ Aj v slovenských dejinách vidieť polykultúrnosť – cyrilometodskú, latinskú, východokresťanskú atď. Najväčším predsudkom je zrejme odsudzovanie spoločnej uhorskej minulosti spred roku 1848. Priznanie sa k nej a jej prijatie bude jeden z najväčších krokov v prijatí seba samých.

⁴⁸ Zahraniční Slováci už po nástupe komunizmu vo svojom rodnom kraji upevňovali kult sv. Cyrila a Metoda. Dňa 13. februára 1927 pápež Pius XI. poslal episkopátu Srbska, Chorvátska, Slovinska a Československa apoštolský list *Quod s. Cyrillum*, v ktorom povedal, že *Cyril a Metod sú ozdobou celej Cirkvi*. V medzivojnovom období vzniknúvšia spisba o sv. Cyrilovi a Metodovi má prevažne vedecký charakter. Viacerí vedci kriticky prehodnotili pôsobenie solúnskej misie.

Dňa 18. októbra 1951 pittsburgský gréckokatolícky biskup Daniel Ivančo posvätil a otvoril prvý slovenský katolícky kňazský seminár na americkej pôde, ktorý zasvätili slovanských vierozvestom (*Slovenské hlasy z Ríma*, roč. I – 1952, č. 4, s. 3). V roku 1961 začali v Ríme s cirkevných schválením budovať Ústav sv. Cyrila a Metoda (*Slovenské hlasy z Ríma*, roč. X – 1962, č. 1, s. 9, č. 3, s. 1). Základný kameň posvätil pápež Ján XXIII. v jubilejnom cyrilometodskom roku (1100. výročie príchodu byzantskej misie na Veľkú Moravu) dňa 13. mája 1963. Ústav bol posvätený 15. septembra 1963 kardinálom Eugenom Tisserantom.

⁴⁹ Porov. Pl, kap. 17; porov. TKADLČÍK, Vojtěch: *Cyrilometodějský kult na křesťanském Západě*. Olomouc : Matica cyrilometodějská, 1995.

⁵⁰ Ján Pavol II. navštívil Velehrad až po páde komunizmu 22. apríla 1990.

⁵¹ Por. HNILICA, Ján: *Svätí Cyril a Metod, horliví hlásatelia Božieho slova a verní pastieri Cirkvi*. Bratislava : Alfa, 1990, s. 161 – 241; LACKO, Michal: *Svätý Cyril a Metod*. Rím : Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1990, prílohy, s. 1 – 32.

návšteva však mala iné pozadie a iný dôvod. Prvá návšteva (22. apríla 1990) bola pripravená narýchlo, rovnako ako bola mimoriadna aj doba. Slovensko bolo súčasťou Československa, ktoré udivilo svet najrýchlejším pádom totality,⁵² a to bez krviprelievania. Pápežova návšteva bola prvou zahraničnou po novembrovej revolúcii v Československu. Osobitosť spočívala v tom, že pápež pobozkal nielen zem – ako to robieval všade, kam pricestoval prvýkrát – v českej Prahe, ale mimo protokol aj v slovenskej Bratislave, čím jasne ukázal, že toto je iná krajina, rovnocenná tým ostatným, aj keď vtedy nebola politicky samostatná.⁵³ Pápež vyzdvihol najmä lásku, ktorá opravdivo spája Slovensko a Rím.⁵⁴

Druhá návšteva (30. júna – 3. júla 1995) spojená s kanonizáciou troch košických mučeníkov a návštevou dvoch najvýznamnejších slovenských mariánskych pútnických miest Šaštín a Levoča, bola klasickou pápežskou vizitáciou. V Levoči 3. júla 1995 Ján Pavol II. povedal: „*Spolu s vašimi biskupmi zverujem celé vaše drahé Slovensko Bohu.*“⁵⁵

Tretia pápežova návšteva (11. – 14. septembra 2003) bola úplne iná. Nebola ani politicky dôležitá, ani pastoračne nevyhnutná, ale bola skôr srdcovou záležitosťou Svätého Otca, ako sa to dá vyčítať z mnohých detailov jeho príhovorov. Pozornosť svetovej verejnosti sa obracala k Slovensku, prečo sa rozhodol znovu navštíviť nenápadnú krajinku, kde už bol; mimoriadna bola aj dĺžka návštevy, ktorá bola vlastne poslednou veľkou zahraničnou cestou, čo vtedy predpovedali všetky svetové médiá. Jeho poslanstvo spočívalo v povzbudení udržať si vieru pred vstupom do Európskej únie, kde by sa Slováci mali zachovať ako kvas, ktorý prekvasí celé cesto.⁵⁶ Jeho návšteva sa odohrávala na prahu večnosti, kedy Ján Pavol II. otvoril naplno svoje otcovské srdce voči Slovensku, pretože ho nazval milovanou, vzácnou a vznešenou krajinou.⁵⁷ Tak hlboko ešte žiadny pápež Slovákov a ich krajinu nenazval, aj keď viacerí rímski biskupi mali vrelý vzťah k podtatranskej krajine. Napokon, bola to len

⁵² Vravelo sa, že v Poľsku padol komunizmus po 10 rokoch, v NDR po 10 mesiacoch, v Maďarsku po 10 týždňoch a v Československu po 10 dňoch.

⁵³ O rozdelení Československa sa v apríli 1990 ešte nediskutovalo, aj keď k tomu došlo zanedlho, k 1. januáru 1993 s ústavou prijatou 1. septembra 1992. Obdobné osamostatnenia sú typickým javom po skončení autoritatívnych režimov vo viacnárrodnostných krajinách. Vznik samostatného Slovenska dovtedy skôr podporovali zahraniční Slováci, ktorí sa potrebovali hlásiť k nejakej viditeľnej domovine, z ktorej pochádzajú buď priamo oni alebo ich predkovia.

⁵⁴ „*A čo povedať o láske Slovákov k rímskemu Pápežovi? Milovani bratia a sestry, drahí Slováci a Slovenky, pápež vie, ako veľmi ho máte radi. Ale aj pápež vás uistuje, že vás má veľmi rád! Viem, že táto dvojaká láska k Panne Márii a k Petrovmu nástupcovi, je vzácne dedičstvo, ktoré vaši predkovia prijali od svätých vierozvestov Cyrila a Metoda a počas stáročí ho odovzdávali z pokolenia na pokolenie, takže prišlo až k vám. Pokračujte, opakujem vám, pokračujte tak aj v budúcnosti!*“

⁵⁵ Porov. *Pápež Ján Pavol II. na Slovensku 30. VI. – 3. VII. 1995. Príhovory a homílie*. Bratislava : Nové mesto, 1995; *Kristov pútnik na Slovensku. Druhá pastoračná návšteva pápeža Jána Pavla II.* Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1996.

⁵⁶ Porov. Mt 13,33, Lk 13,20, 1Kor 5,6, Gal 5,9.

⁵⁷ V príhovore po prilete na bratislavskom letisku zazneli slová: „*Ďakujem Pánovi, že mi doprial už po treťi raz vstúpiť na milovanú slovenskú zem. [...] Rád by som sa stretol a porozprával s každým z vás, navštívil každú rodinu, precestoval vaše krásne kraje, prišiel do každého cirkevného spoločenstva tohto milovaného národa.*“

V Banskej Bystrici dňa 12. septembra 2003 Svätý Otec našu krajinu nazval: vznešená slovenská krajina.

V Bratislave dňa 14. septembra 2003 obyvateľov Slovenska nazval: milovaný slovenský národ. A v záverečnom príhovore poďakoval za lásku: „*Vďaka ti Slovensko! Všemohúci Boh nech ťa žehná a zachová vo svojej láske.*“

Na generálnej audiencii v Ríme dňa 17. septembra 2003 Ján Pavol II. povedal: „*Ďakujem Pánovi za to, že mi doprial po treťi raz navštíviť túto vzácnu krajinu.*“ A na záver dodal: „*Nech ti Boh žehná, drahé Slovensko! Vďaka za tvoju lásku k Cirkvi a k Petrovmu nástupcovi!*“

Citované podľa: *Príhovory Svätého Otca Jána Pavla II. počas návštevy na Slovensku 11. – 14. septembra 2003. Pápežské listy a vatikánske dokumenty 41*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2003; LABO, Šebastián: *Tretia návšteva Svätého Otca Jána Pavla II. na Slovensku*. Trnava : Dobrá kniha, 2003.

opätovaná láska, ktorú Slováci chovajú k Petrovmu stolcu po vyše dvanásť storočí. Táto návšteva bola osobitným pozdvihnutím slovenského sebedomia a slovenského patriotizmu.

Záver

Blížkosť pápeža – Slovana badať vo vzájomnom náboženskom a kultúrnom obohacovaní a vplyve na Slovákov. K jeho blízkosti sa svojím postojom vyjadrenom aj vo svojom erbe hlási košický arcibiskup-metropolita Mons. Alojz Tkáč (zlatý kríž je prevzatý z erbu Jána Pavla II.) i košický pomocný biskup Mons. Stanislav Stolárik (strieborný stanislavovský kríž vychádza z krakovského prostredia); vážnosť košickej partikulárnej Cirkvi umocnilo i uvedenie sestier Božieho Milosrdenstva do Nižného Hrušova v deň patrónky Slovenska, Sedembolestnej Panny Márie⁵⁸ 15. septembra 2005 ako prvých na Slovensku. Možno len dúfať, že aj Slovensko a jeho obyvatelia sa stanú rozdávačmi svojich vlastných kultúrnych tradícií, ktoré však môžu byť len vysoko morálne a duchovné, ktoré začali rozvíjať sv. Cyril a Metod a ktoré boli po stáročia zhodnocované až do polovice 20. storočia, ba niektoré pretrvali⁵⁹ až do súčasnosti. V tom spočíva slovenská identita, len sa na ňu treba dobre rozpačovať a potom oživi Slovensko i Cirkev.⁶⁰ Svätý Otec Ján Pavol II. to výrečne povedal takto: „*Nech Sedembolestná Panna Mária ochraňuje Slovensko, aby úzkostlivo chránilo evanjelium, vzácny dar, ktorý treba zvestovať a dosvedčovať svätosťou života.*“⁶¹

Adresa autora: **Doc. PhDr. ThDr. Peter Zubko, PhD.**

Katedra cirkevných dejín, Teologická fakulta KU, Hlavná 89, SK - 042 03 Košice 1
tel.: +421 (0)55 6836 338, e-mail: zubko@ktfke.sk

⁵⁸ Slovensko týmto osobitným odtieňom kultu, zdôraznením plnosti Máriiných bolestí biblickým číslom sedem, obohacuje univerzálnu Cirkev. Z územia Slovenska pochádzajú mnohé starobylé gotické súsošia Piety ešte z predreformačných čias, ktoré majú svoj pôvod na našom území a sú uctievané v nenápadných i slávnych svätyniach poľského juhu, susediaceho so Slovenskom (napr. Lianowa, Jaroslaw atď.).

⁵⁹ Napr. vynikajúca slovenská rozprávková tvorba. Rozprávka je obrazom detskej duše a dieťaťu vstúpuje prvé morálne hodnoty a istoty, medzi ktoré ako prvé treba zaradiť konečné víťazstvo dobra nad zlom.

Svätý Otec Ján Pavol II. zase zdôraznil vernosť Kristovi a Cirkvi aj za cenu obetovania života (porov. beatifikačný príhovor v Bratislave 14. septembra 2003).

⁶⁰ Ján Pavol II. na bratislavskom letisku 11. septembra 2003 povedal: „*Už onedlho vaša krajina vstúpi ako plnohodnotný člen do spoločenstva európskych národov. Milovaní, prispejte svojou bohatou kresťanskou tradíciou k budovaniu identity novej Európy.*“

Dňa 14. septembra 2003 v Petržalke povedal: „*Napokon s pocitmi najhlbšej lásky pozdravujem teba, milovaný slovenský národ, tu prítomný, alebo ma počúvajúci cez rozhlas či televíziu. Vzdávam vďaka Bohu za teba, že si si dokázal aj v ťažkých chvíľach zachovať vernosť Kristovi a jeho Cirkvi. Povzbudzujem Ťa: nikdy sa nehanbí za evanjelium (porov. Rim 1,16)! Chráň si ho vo svojom srdci ako najcennejší poklad, z ktorého môžeš čerpať svetlo a silu do každodenného života.*“ Na záver dodal: „*Zajtra budeme sláviť sviatok Sedembolestnej, ktorú si ako svoju Patrónku zbožne uctievať. Jej zverujem súčasnosť i budúcnosť Cirkvi a slovenského národa, aby rastúc pod Kristovým krížom vedel v ňom objaviť a prijať poslanstvo lásky a spásy.*“

Na generálnej audiencii v Ríme dňa 17. septembra 2003 Ján Pavol II. povedal: „*Som si istý, že po vstupe do Európskej únie dokáže slovenský národ ponúknuť pri budovaní Európy svoj platný príspevok aj na poli hodnôt. Vďaka Bohu totiž vlastní bohaté duchovné dedičstvo, ktoré si napriek tvrdému prenasledovaniu v minulosti vedelo pevne zachovať. Výrečným svedectvom toho je sľubný rozkvet kresťanského života a kňazských i rehoľných povolání. Modlím sa za to, aby tento milovaný národ s dôverou pokračoval na tejto ceste.*“

⁶¹ Príhovor Jána Pavla II. na generálnej audiencii v Ríme 17. septembra 2003.

Ján Pavol II. – muž modlitby a utrpenia

Mária MILČEVIČOVÁ

John Paul II. – the man of prayer and suffering

The Holy Father John Paul II. carried in his heart all people of the world, he prayed for them like Mose when he elevated his hands. The author shows a process of formation of the John Paul II.'s prayer that outgrew to the suffering and through it he came mystically near to the suffering of Christ. The Holy Father often mentioned prayer and suffering in all of his documents and through it he wanted to bring near this mystery to the others.

Keywords: John Paul II., prayer, suffering, mysticism, christian sense of suffering

Jestvoval muž, ktorý nenechával svet na pokoji. Pochádzal z Poľska, volal sa Karol Wojtyła. Bol 263. nástupcom apoštola Petra. Zvolili ho kardináli 16. X. 1978 a vyvolil si meno Ján Pavol II. „Jeho misionársky nepokoj je nesmierny, jeho výkrik po spásе veľmi hlasný. Ukazuje sa svetu so znameniami protirečenia. Je úbohý i mocný, ponížený i odsudzujúci, modliaci sa i teatrálny, oslavovaný i opovrhovaný, muž ducha i muž hromadných oznamovacích prostriedkov.“¹ Verím, že pripomenutie si modliacej sa tváre pápeža povzbudí oživenie ducha modlitby, ktorá je jedným z pilierov vnútorného života. Poľský autor S. Praškiewicz, OCD prirovnáva Svätého Otca Jána Pavla II. k modliacemu sa Mojžišovi, o ktorom čítame v knihe Exodus (Ex 17,11 – 13). Kým jeho ruky boli rozprestreté v modlitbe, Izraeliti víťazili nad Amalekitmi, ale ak klesli od únavy, začali víťaziť Amalekiti.² Takto s rozprestretými rukami, svätý otec priviedol Cirkev do tretieho tisícročia.

Prvé lekcie modlitby dostal v rodnom dome. Vladislav Kluz v knihe „Čas zasievať“ píše: Emília Wojtyłová začala učiť malého Karolka modlitbu „Otče náš“. Dieťa sa prsto opýtalo, či túto modlitbu zložila ona. Nie – povedala matka – ale dvadsať storočí nás ju učil Ježiš Kristus, Syn živého Boha. Táto modlitba je veľkým pokladom nie iba jednotlivého človeka, ale aj celého ľudstva, všetkých vekov a pokolení. Chorá matka našla v sebe ešte dosť sily, aby Lolkovi vysvetlila zmysel modlitby.³ Karol po smrti matky a brata – ešte pred prvým svätým prijímaním keď nemal ani deväť rokov – zostal s otcom, ktorý bol vojak. Zobudil sa a videl otca na kolenách, tak ako ho vídaval v kostole.⁴ V knihe „Dar a tajomstvo“ nezabudol poznamenať, že ako krakovský arcibiskup a kardinál, často odchádzal „na púšť“ aby sa modlil. Raz to boli Mazurské jazerá, inokedy poľské Tatry, cestičky Kalvárie, karmelitánske kláštory.

Po zvolení na pápežský stolec sa kardinál Wyszyński o ňom vyjadril takto: „Keď som mu zvestoval pred dvadsiatimi rokmi vôľu svätého otca, ktorý ho menoval za pomocného krakovského biskupa, v jeho tvári som postrehol výraz, ktorý hovoril, že je to človek pre ktorého je modlitba živlom, ktorý čerpá na kolenách plnými dľaňami detskej viery.“⁵ O niekoľko týždňov po zvolení za pápeža, sv. otec v príhovore ku generálom mužských rádov cituje sv. Jána

¹ SENČÍK Š.: Ján Pavol II. *Prvý pápež slovanského pôvodu*, Cambridge, Ontario, Canada, Tlačiarne Banská Bystrica, 1990, s. 5.

² PRAŠKIEWICZ S.: *Jan Pawel II. – Maż ustawicznej modlitwy*, Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków 2004, s. 10.

³ KLUZ W.: *Czas siewu*, Katowice 1995, s. 16.

⁴ JAN PAWEŁ II.: *Dar i tajemnica*, Kraków 1996, s. 22.

⁵ PRAŠKIEWICZ S.: *Jan Pawel II. – Maż ustawicznej modlitwy*, Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków 2004, s. 33.

z Kríža: „Jedna chvíľa opravdivej adorácie má väčšiu hodnotu a prináša viac úžitku, než najintenzívnejšia činnosť, hoci by to bola aj činnosť apoštolská.“⁶ V pápežskom učení o modlitbe v liste „Orationis formas“, hovorí o niektorých aspektoch kresťanskej meditácie. V štvrtej časti Katechizmu Katolíckej cirkvi je výklad modlitby. Eucharistia je vrcholom modlitby. Sv. otec hovorí aj o každodennom celebrowaní Liturgie hodín. Spomína tiež ustavičnú hodnotu kristocentrickej mariánskej modlitby ruženca.

Dňa 13. mája 1981 bol spáchaný neúspešný atentát na Svätého Otca. Spomína si nášho takto: „Všetko bolo svedectvom Božej milosti... Ali Agca vedel strieľať a určite vystrelil bezchybne. Lenže tú guľku ktosi viedol... Stanislav Dzivisz pridáva: Agca vystrelil s úmyslom zabiť. Výstrel mal byť smrteľný. Guľka prenikla do tela sv. otca a zranila mu brucho, pravý lakeť a ukazovák ľavej ruky. Prešla medzi pápežom a mnou. Opýtal som sa sv. otca: „Kam?“ Odpovedal: „Do brucha“. „Bolí?“ „Bolí“. V blízkosti nebol nijaký lekár. Nemali sme čas na rozmýšľanie. Preniesli sme svätého otca čo najrýchlejšie do sanitky a veľkou rýchlosťou sme uháňali na kliniku Gemelli. Sv. otec sa polohlasne modlil. Potom ešte cestou stratil vedomie. Ján Pavol II. hovorí: „Trpel som, mal som dôvod na strach – ale mal som aj zvláštnu dôveru.“ Stanislav Dzivisz: „Organizmus Svätého Otca bol v šoku z vykrvácania. Prvú krv organizmus odmietol. Našli sa však lekári pracujúci v nemocnici, ktorí sv. otcovi darovali vlastnú krv. Keď sa Svätý Otec prebral z bezvedomia povedal: Včera som sa nepomodlil kompletórium.“⁷

O tri roky na to 11. 2. 1984 Svätý Otec vydáva apoštolský list „Salvifici doloris“ – O kresťanskom zmysle ľudského utrpenia. Začína listom Kolosanom 1,24: Teraz sa radujem v utrpeniach pre vás a na vlastnom tele dopĺňam to, čo chýba Kristovmu utrpeniu pre jeho telo, ktorým je Cirkev. Radosť prichádza z pochopeného zmyslu utrpenia.⁸ Utrpenie spolu s modlitbou privádzajú dušu k vrcholom dokonalosti, ktorý spočíva v spojení s Kristom v utrpení skrze lásku. Dochádza k zjednoteniu duše s Kristom v láske.

Medicína ako veda o umení liečiť, poznáva z nesmiernej oblasti ľudského utrpenia to, čo je najznámejšie. Ale človek trpí rôznym spôsobom. To pochopíme, ak si bolesť rozdelíme na fyzickú – keď trpí telo, a na duševné utrpenie, čo je „bolesť duše“. Sväté Písmo je ako by veľká kniha o utrpení. Starý Zákon pozerá na človeka ako na celok telesne – duchovný, a často spája mravné útrapy ducha s bolesťou niektorých častí tela, napr. s kosťami. Nemožno teda poprieť, že mravné utrpenie sa prenáša aj do telesnej časti a často pôsobí na celý organizmus človeka. Každé utrpenie je zakúšanie nejakého zla, ktorým človek trpí.

„Samotné ľudské utrpenie je považované za zvláštny svet „ktorý s človekom existuje i zaniká.“⁹ Utrpenie má viesť k obráteniu, to znamená k obnove dobra v človeku, ktorý môže vo výzve k pokániu poznať Božie milosrdenstvo. Úlohou pokánia je prekonať zlo a upevňovať dobro v samotnom človeku, aj v jeho vzťahu k iným ľuďom a najviac k Bohu.¹⁰

Aby sme poznali „dôvod“ utrpenia, musíme vidieť zjavenie Božej lásky. Láska je totiž najbohatším zdrojom zmyslu utrpenia, ktoré vždy ostane tajomstvom. Túto odpoveď dal človekovi Boh skrze kríž Ježiša Krista. „Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna, aby nezahynul nik, kto v neho verí, ale aby mal život večný“ (Jn 3,16). Kristus zasahuje zlo v koreni, zlo eschatologické (aby človek nezahynul, ale mal život večný), ale tiež zlo utrpenia v jeho časovom i dejinnom rozmere. Lebo zlo súvisí s hriechom i smrťou. Jednorodený Syn vypudzuje z ľudských dejín vládu hriechu a vládu smrti. Kristus ide svojmu utre-

⁶ Tamtiež, s. 34.

⁷ JÁN PAVOL II.: *Pamäť a identita*, Spolok svätého Vojtecha, Trnava 2005, s. 155 – 157.

⁸ JÁN PAVOL II.: *Salvifici doloris*, 1984, I.1.

⁹ Tamtiež II, 8.

¹⁰ Tamtiež III, 12.

niu v ústrety s plným vedomím. Svojim utrpením musí zostúpiť až ku koreňom zla, ktoré sú zapustené v ľudských dejinách a v ľudských dušiach. Má dokonat' dielo spásy, ktoré má v pláne večnej lásky vykupujúci charakter. Pri zatknutí v Getsemanskej záhrade Kristus hovorí: „Azda nemám piť kalich, ktorý mi dal Otec?!“ (Jn 18,11). Krista s Otcom spája láska, ktorou miloval svet a v ňom človeka. U Izaiáša (53,2 – 6) je popis, v ktorom môže byť rozoznané Kristove utrpenie v detailoch : zajatie, potupné zachádzanie, facky, pľuvanie, pohrdanie dôstojnosťou zajatca, nespravodlivý súd a nakoniec bičovanie, trním korunovanie a pohanie, krížová cesta, ukrižovanie, zápas so smrťou. Dojíma nás hĺbka Kristovej obeti, vidno že utrpenie je zástupné a vykupujúce. Kristus všetko prijal s onou láskou k Otcovi, ktorá preemáha zlo každého hriechu. Syn rovný Otcovi trpí ako človek, a to dobrovoľne a nevinne. Opravdivosť lásky dokazuje poslušnosťou a opravdivým utrpením. Vykupiteľ trpí miesto človeka a pre človeka. A každý človek má svojim spôsobom utrpenia účasť na vykúpení.

„Každý človek je tiež pozvaný k účasti na utrpení, ktorým sú výkupné všetky ľudské strasti. Kristus uskutočnil vykúpenie svojim utrpením a tým zároveň pozdvihol ľudskú bolesť do roviny vykúpenia.“¹¹ Apoštol Pavol hovorí: „Stále nosíme na tele Ježišovo umieranie, aby sa na našom tele zjavil aj Ježišov život (2 Kor 4,10). V liste Rimanom hovorí: „...pre Božie milosrdenstvo vás prosím, aby ste svoje telá prinášali ako živú, Bohumilú obeť, ako svoju duchovnú bohoslužbu (Rim 12,1). Svedkovia kríža boli presvedčení, že „do Božieho kráľovstva máme vojsť cez mnohé súženia“ (Sk 14, 22).

Kristus nás do tohto kráľovstva voviedol utrpením a utrpením vyzrievajú ľudia, ktorí sú vykúpení tajomstvom Kristovho utrpenia. Tí, ktorí majú účasť na Kristovom utrpení, sú tiež svojimi bolesťami povolaní k účasti na sláve.“ A nebojte sa tých, čo zabíjajú telo, ale dušu zabiť nemôžu“ (Mt 10,28). Utrpenie je totiž vždy skúškou: „Vo vykupiteľskom utrpení, ktorým bol svet vykúpený sa Kristus od začiatku otvoril a stále otvára každému ľudskému utrpeniu. Áno, zdá sa, že k podstate vykupujúceho Kristovho utrpenia patrí i to, že chce byť neustále doplňované.“¹² Práve Cirkev, ktorá neustále čerpá z neobmedzených prameňov vykúpenia a uvádza ho do života ľudí, je dimenziou, v ktorej Kristove vykupiteľské utrpenie môže byť doplňované utrpením človeka. Preto utrpenie má v očiach Cirkvi zvláštnu hodnotu.

Svedkovia kríža a Zmŕtvychvstania zanechali Cirkvi a ľudstvu zvláštne evanjelium o utrpení. Mária od rozhovoru s anjelom vidí svoje „povolanie“ k účasti na poslaní svojho Syna jedinečným spôsobom. Trpí pri udalostiach v Betleheme, pri úteku do Egypta, na ceste na kalváriu, stojí pri päte kríža s milovaným učeníkom. To bola jedinečná účasť na vykúpení svojou prítomnosťou. Naozaj mala právo povedať o sebe, že „na svojom tele i v srdci doplňovala, čo ešte chýba na utrpení Kristovom.“

Kristus svojim poslucháčom nezakrýva nutnosť utrpenia. Jasne hovorí: „Kto chce ísť za mnou, nech zaprie sám seba, vezme každý deň svoj kríž a nasleduje ma“ (Lk 9,23). Svojim učeníkom dával požiadavky, ktoré bolo možné splniť len „sebazáporom“ (Lk 9,23). Cesta do nebeského kráľovstva je „úzka a strmá“. Kristus hovorí, že jeho učeníci budú trpieť prenasledovania a to im dá príležitosť k svedectvu. Utrpenie je zvláštnym spôsobom uložené vo víťazstve nad svetom.

V súčasnosti sa odohráva iná veľká kapitola tohto evanjelia. Píšu ju všetci tí, ktorí trpia spolu s Kristom a spájajú svoje ľudské bolesti s jeho spasiteľným utrpením. Ukázalo sa, že v utrpení je ukrytá zvláštna sila, ktorá človeka vnútorne spojuje s Kristom, čo je zvláštnou milosťou. Človek ju pocíti, keď sa stáva stále viac účastným na Kristovom utrpení. Kristus hovorí: „Nasleduj ma! Pod! Maj svojim utrpením účasť na diele vykúpenia sveta, ktoré už je dokonané mojim utrpením“. Vtedy nachádza človek vo svojom trápení vnútorný pokoj a dokonca duchovnú radosť. Zsvätený život berie na seba okrem iného utrpenie pomocou aské-

¹¹ Tamtiež IV, 19.

¹² Ján Pavol II: *Salvijáci doloris* IV, 24.

zy, čo dokazuje tradícia. V ňom sa uskutočňuje radosť z utrpenia. Sv. Terézia z Lisieux už nemohla trpieť, lebo utrpenie sa stalo pre ňu radosťou.

Poznáme podobenstvo o milosrdnom Samaritánovi. Ním je každý človek, ktorý sa skláňa nad utrpením druhého človeka, nech je akékoľvek. „Milosrdným Samaritánom je každý, kto je schopný sebadarovania. Ako veľmi sa skutku Samaritána podobá povolanie lekára, zdravotnej sestry. Svet ľudskej bolesti potrebuje neustále iný svet: svet ľudskej lásky.“¹³

Toto podobenstvo sa stalo jednou z hlavných súčastí mravnej kultúry a vôbec celej ľudskej civilizácie. Čo Kristus zjavil o svojom spásonosnom význame utrpenia sa rozhodne nerovná pasívnemu postoj. V Kristovom spasiteľnom programe je utrpenie na svete preto, aby vzbudzovalo lásku, dalo podnet ku skutkom lásky k blížnemu a aby premenilo celú ľudskú civilizáciu na „spoločenstvo lásky“. „Kristus učil človeka i utrpením konať dobro a preukazovať dobrodenia tomu, kto trpí. Týmto nám plne odhalil zmysel utrpenia“.¹⁴

Tajomstvo ľudského vykúpenia tkvie podivuhodne v utrpení a v tom je obsiahnutý jeho najhlbší zmysel. Svätý Otec nakoniec žiada všetkých, ktorí trpia trýzňou, všetkých slabých. Aby boli zdrojom sily pre Cirkvi a ľudské pokolenie, v najukrutnejšom zápase medzi dobrom a zlom, ktorého veľkou arénou je náš vek „Nech zvíťazí vaše utrpenie s krížom Kristovým. Vykupiteľ človeka, muž bolesti, vzal na seba muky telesné a duševné všetkých čias, aby všetci mohli porozumieť v láske spásnemu zmyslu svojich bolesti.“¹⁵ Pokoj nie je len v rukách jednotlivcov, ale v rukách celých národov. Národy majú česť založiť svoju činnosť na presvedčení o posvätnosti ľudského života.“¹⁶ „Jedine Ježiš Kristus, posledné Slovo Otca, môže zjaviť ľuďom tajomstvo bôľu a rozjasniť bleskom svojho slávneho kríža najtemnejšiu noc, akú môže kresťan prežívať.“¹⁷ Modlitba sa stala základom pedagogiky svätosti a zásadným prvkom programu Cirkvi pre tretie tisícročie.

Svätý Otec, pápež modlitby, nechcel nič iné, ako modlitbu a jej ovocie postaviť pred oči Cirkvi a dnešnému „ubehanému“ človekovi na prelome tisícročí. Urobil to v apoštolskom liste „Novo Millenio Ineunte“, v ktorom poukazuje na najnutnejšie úlohy, ktoré treba splniť na prahu tretieho tisícročia. Čítame v ňom, že kresťanstvo sa v ňom má odlišovať predovšetkým umením modlitby.¹⁸ Ale výchova k modlitbe má sa stať istým spôsobom kľúčovým prvkom všetkých dušpastierskych programov v treťom tisícročí... tak aby kresťanské spoločenstvá sa stali opravdivými školami modlitby, v ktorej stretnutie s Kristom nie je iba v prosení o pomoc, ale vyjadruje vďaky vzdávanie, adoráciu, kontempláciu, načúvanie, vrúcnosť citov, až po opravdivé očarenie srdca.¹⁹

Podľa sv. otca autentická a hlboká modlitba nebude nikdy prekážkou účasti na dočasných záležitostiach, kde sa srdce otvára pre lásku k Bohu a lásku k bratom.²⁰ Tento rozmer vidno v živote Jána Pavla II. On nosí v srdci všetkých ľudí. Dovolím si pripomenúť „List ženám: Áno, je najvyšší čas odvážne a úprimne priznať dlhú ľudskú históriu, ku ktorej ženy prispeli nie menej významne, než muži a mnohokrát v podstatne horších podmienkach... Nemali rovnaké možnosti vzdelávať sa, boli podceňované, nepochopené, bol im upieraný ich intelektuálny prínos... Dnes apelujem na celé cirkevné spoločenstvo, aby všetkými spôsobmi podporovalo účasť žien na svojom vnútornom živote.

¹³ Tamtiež VI, 29.

¹⁴ Tamtiež VI, 30.

¹⁵ Tamtiež VI, 31.

¹⁶ JÁN PAVOL II: *Nebojme sa pravdy*, Zvon, Praha 1997, s. 179.

¹⁷ WOJTYLA K.: *Świętego Jana od Krzyża nauka o wierze*, Towarzystwo naukowe KUL, 2000, s. 253.

¹⁸ PRASZKIEWICZ Ś.: *Jan Pawel II. – Matź usztawicznej modlitwy*, Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków 2004, s. 64.

¹⁹ JAN PAVEL II: *Novo Millenio Ineunte*, nr. 33 – 34.

²⁰ Tamže, nr 33.

Nie je to nová úloha, veď vychádza z príkladu samotného Krista, ktorý, i keď si vybral za apoštolov mužov – voľba zostáva normatívna tiež pre jeho nasledovníkov –, predsa neopomenul význam ženy vo veci svojho Kráľovstva a chcel aby boli prvými svedkami a zvestovateľkami jeho vzkriesenia. Existovalo naozaj mnoho žien, ktoré sa zapísali do cirkevnej histórie svojou svätosťou a pracovitosťou. A cirkev sa stále viac usiluje o ich spravodlivejšie hodnotenie. Obohacujú život cirkvi mnohými rôznymi a doplňujúcimi darmi a tak sa im otvárajú nové, často veľmi dôležité, možnosti. Cirkevná synoda o laikoch v roku 1987 túto situáciu objasnila a potvrdila, že „ženy sa majú zúčastňovať na živote cirkvi bez akejkoľvek diskriminácie tiež pri konzultáciách a pri rozhodovaniach“ (Propositio, 47, porov. Christifideles laici, 51).

Touto cestou je potrebné odvážne sa vydať. Z veľkej časti sa jedná o plné využitie širokého priestoru, ktorý cirkevné zákony priznávajú laikom a ženám. Mám na mysli napríklad štúdium teológie, schválené formy liturgickej služby, včítane služby pri oltári, účasť na administratívnych a pastoračných poradách, na diecéznych synodách a zvláštnych snemoch, účasť v rôznych cirkevných inštitúciách, pri rade pastoračných činností, až po nové formy účasti na živote farnosti v prípade nedostatku kňazov, vyjmúc úlohy čisté kňazské. Predstavte si, ako sa pastoračná činnosť obohatí, akou novou krásou zažiarí tvár cirkvi, keď sa ženský duch plne odrazí vo všetkých oblastiach jej života!²¹ Veľkú pozornosť venoval sv. otec aj chorým, trpiacim a tiež mládeži, s ktorou sa stretával na svetových dňoch mládeže. V modlitbe mládeže za mier v r. 1985 sa hovorí: „Pane, vystúp opäť na Horu a my pôjdeme s tebou, aby sme ťa počuli hlásať našej generácii zákon opravdivého štastia. Zjav nám svojim silným a múdрым hlasom prísľub a program:“ Blahoslavení, ktorí sú tvorcami pokoja, lebo oni sa budú nazývať dietkami Božími.“ V Buenos Aires 12.4.1987 Matka Kristova, Matka Cirkvi: Prijímame ťa do nášho srdca ako cenné dedičstvo, ktoré nám Ježiš poručil z kríža. A v milovanej Čenstochovej 15.8.1991: My mládež z celého sveta prichádzame sem, kde po stáročia sa ľudia utiekali k tebe, aby pocítili slobodu... Tebe zverujeme všetko, čo je v nás ohrozené z vnútra i zvonku.“²²

Osobnosť svätého otca Jána Pavla II. výrazne dokresľuje jeho testament aj s dodatkami, ktorý písal od 6.3.1979 do 17.3.2000. Uvediem aspoň niektoré úryvky: „V mene Najsvätejšej Trojice. Amen. Bďte teda, lebo nevíete, v ktorý deň príde váš Pán“ / Mt 24,42/ - tieto slová mi pripomínajú poslednú výzvu, ktorá príde vtedy, keď bude Pán chcieť. Túžim za ním ísť a túžim, aby všetko čo mi dáva v mojom pozemskom živote ma pripravilo na túto chvíľu. Nevím kedy príde, ale tak ako všetko oddávam do rúk Matky môjho Majstra: Totus Tuus. V tých istých matkiných rukách nechávam všetko a Všetkých, s ktorými ma zviazal môj život a moje povolanie. V týchto rukách nechávam nadovšetko Cirkev, a tiež môj národ a všetko ľudstvo. Všetkým ďakujem, všetkých prosím o prepáčenie. Prosím tiež o modlitbu, Aby Milosrdenstvo Božie sa ukázalo väčšie ako moja slabosť a nehodnosť... Čo sa týka pohrebu... hrob v zemi, bez sarkofágu. O mieste pohrebu nech rozhodne kolégium kardinálov a rodáci. „Apud Dominum Misericordia et copiosa apud Eum redemptio“ Ján Pavol pp. II. Rím 6. III. 1979.

Dotatok – bez dátumu: Vyjadrujem najhlbšiu dôveru, že pri celej mojej slabosti Pán mi udelí každú potrebnú milosť, aby som sa zhostil podľa jeho vôle všetkých úloh, skúšok a utrpení, ktoré chce žiadať od svojho sluhu počas jeho života. Dúfam tiež, že nedopustí, aby som kedykoľvek cez nejaké svoje postupovanie: slová, konanie, alebo zanedbanie úloh, sa mohol spreneveriť svojim povinnosťami na tomto svätom Petrovom Stolci.

Dotatok 24. II. – 1. III. 1980. Rovnako počas týchto rekolekcií som uvažoval o pravde Kristovho kňazstva v perspektíve toho Prechodu, akým je pre každého z nás chvíľa jeho smr-

²¹ JÁN PAVEL II.: *Nebojme se pravdy*, Zvon, Praha 1997, s. 124 – 127.

²² JÁN PAVOL II.: *Najdrahšej mládeži*, Motyl 1996, s. 222, 225, 227.

ti. Rozlúčenia sa s týmto svetom – aby sa narodil pre iný, pre budúci svet, ktorého rozhodujúcim znamením je pre nás Zmŕtvychvstanie Krista. Dnes túžim dodať iba toľko, že s možnosťou smrti musí z nás každý vždy počítať. A vždy musí byť pripravený na to, že sa postaví pred Pána a Sudcu – a súčasne pred Vykupiteľa a Otca. Teda i ja s tým počítam, neprestajne zverujúc tento rozhodný okamih Matke Krista a Cirkvi – Matke mojej nádeji. Časy, v ktorých žijeme, sú nevýslovne ťažké a nespokojné. Je ťažká a primeraná je skúška pre tieto časy – stala sa ňou cesta Cirkvi, zároveň aj veriacich, ako aj Pastierov. V niektorých krajoch sa Cirkev nachádza v takom období prenasledovania, ktoré nie je o nič ľahšie ako v prvých storočiach, alebo ho aj prevyšuje čo sa týka bezohľadnosti a nenávisť. Sanguis Martyrum – semen Christianorum. A okrem toho, toľko ľudí hynie nevinne, hoci aj v tomto kraji, v ktorom žijeme... Túžim ešte raz sa odovzdať úplne do vôle Pána. On sám rozhodne, kedy a ako mám ukončiť môj pozemský život a pastierstvo. V živote aj smrti Totus Tuus cez Neпоskvrnenú. Už teraz prijímajúc smrť, dúfam, že Kristus mi dá milosť pri poslednom Prechode, čiže Pasche. Dúfam tiež, že ju urobí užitočnú pre tú najväčšiu záležitosť, ktorej sa snažím slúžiť, pre spásu ľudí, pre ozdravenie ľudskej rodiny a v nej všetkých národov a ľudí, medzi nimi sa moje srdce zvláštnym spôsobom obracia do mojej pozemskej otčiny, k osobám, ktoré mi zvlášť zveril – pre záležitosť Cirkvi, pre slávu samotného Boha...

Ján Pavol pp. II.

Dodatok 17.III.2000. V miere ako sa blíži koniec môjho pozemského života, vraciam sa v pamäti na začiatok k mojim rodičom, k bratovi a sestre (ktorú som nepoznal, lebo zomrela pred mojim narodením), do wadowickej farnosti, kde som bol pokrstený, do mesta mojej mladosti, k rovesníkom, kolegyniam i kolegom zo základnej školy, z gymnázia, z univerzity, do časov okupácie, keď som pracoval ako robotník a potom do farnosti v Niegovici a krakovskej sv. Floriána, k akademickému dušpastierstvu, do mnohých stredísk v Krakove i Ríme, k osobám, ktoré mi Pán zvlášť zveril. Všetkým túžim povedať jedno: „Pán Boh zaplat“

In manus Tuas, Domine, commendo spiritum meum.

A.D. 17. III. 2000.²³

Posledný verejný odkaz Jána Pavla II. bol na sviatok Božieho Milosrdenstva 2005. Blíži sa nedeľa Božieho Milosrdenstva, Pri tejto príležitosti túžim poslať môj srdečný pozdrav všetkým, ktorí sa zhromaždia v krakovskom Sanktuárii v Lagiewnikach, aby zvelebovali Boha za jeho odpúšťajúci lásku. Túžim znovu zveriť tejto láske Cirkev i svet, všetkých ľudí na celej zemi a tiež seba samého v mojej slabosti. Teším sa, že v túto nedeľu sa začne v Sanktuárii neprestajná adorácia Najsvätejšej sviatosti. Nič tak, ako eucharistická prítomnosť Pána nesprítomňuje dielo Milosrdenstva, ktoré sa dokonalo skrze Kríž a Zmŕtvychvstanie. Preto nech táto prítomnosť bude pre všetkých pútnikov žriedlom moci a nádeje. Všetkým čitateľom Božieho Milosrdenstva žehnám: V mene Otca i Syna i Duchu Svätého!

ZÁVER: Svätý Otec Ján Pavol II. nosil v srdci všetkých ľudí na celom svete. Dôstojne prešiel na „druhú stranu“. Zdá sa mi vhodné pripomenúť jeho modlitbu v Jubilejnom roku vykúpenia.

DAJ, ABY SA VŠETCI OBRÁTILI K LÁSKE

Ježišu Kriste, Syn Boha živého,

Ty si si vzal telo z Panny Mária mocou Duchu Svätého stal si sa človekom!

Ježišu Kriste, Vykupiteľ človeka!

Ty si ten istý včera i dnes a naveky!

Prijmi tento mimoriadny Jubilejný rok,

²³ JAN PAWEL II: *I wy badźcie radośni*, Wydawnictwo eSPe, Kraków 2005, s. 149 – 157.

*Ktorý ti obetuje tvoja Cirkev, aby oslávila tisícdeväťstopäťdesiate výročie
Tvojej smrti a zmrŕtvychvstania
Za spásu celého sveta.
Ty si svoje vykupiteľské dielo urobil prameňom
Vždy nového daru pre Cirkev, tvoju pozemskú Nevestu.
Prenikni spasiteľnou silou tohto diela
Dni, týždne a mesiace tohto roku,
Aby sa pre nás stal naozaj „rokom Pánovej milosti“.*

*Daj, aby sme ťa všetci v tomto vyvolenom čase
Ešte viac milovali
A hlboko prežívali tajomstvá tvojho života,
Od tvojho počatia a narodenia
Až po kríž a zmrŕtvychvstanie.
Buď s nami prostredníctvom týchto svätých tajomstiev,
Buď s nami v Duchu Svätom, nenechaj nás sirotami!
Vráť sa vždy znova k nám (Jn 14, 18)!*

*Daj, aby sa všetci obrátili k Láске
A aby v tebe, Synovi večnej Lásky,
Videli Otca, ktorý je „bohatý na milosrdenstvo“ (Ef 2,4).
Nech v priebehu tohto roku celá Cirkev
Zakúsi hojnosť tvojho vykúpenia, ktoré sa prejavuje v odpustení hriechov
A v očisťovaní od všetkých následkov,
Ktoré sú príťažou pre naše duše, povolane k večnému životu.
Pomôž nám premôcť našu ľahostajnosť a nevôľu.
Pomôž nám pochopiť, čo značí hriech.
Pane, stvor v nás srdce čisté
A obnov v našom svedomí ducha pevného (porov. Ž 50, 12).*

*Pane daj, aby sa tento Svätý rok vykúpenia
Stal výzvou pre dnešný svet,
Ktorý síce túži po spravodlivosti a pokoji,
Ale povoľuje čoraz viac hriechu žije deň čo deň
Stále vo väčšom napätí a hrozivom nebezpečenstve
A zdá sa, že sa uberá smerom,
ktorý ne nebezpečný pre všetkých.
Pomáhaj nám zmeniť smer
stále viac hroziacich nebezpečenstiev a pohrôm
v dnešnom svete.
Pozdvihni človeka!
Ochraňuj všetky krajiny a národy!
Nedovoľ, aby sa rozpútalo nad nami dielo zničenia,
Ktoré hrozí dnešnému ľudstvu!*

*Pane, Ježišu Kriste,
nech sa ešte mocnejšie prejaví dielo tvojho vykúpenia!
O to ťa prosí v tomto roku Cirkev
Na príhovor tvojej Matky,
Ktorú si sám dal všetkým ľuďom za matku.*

*Toto žiada od teba Cirkev,
O Ježišu Kriste!
Nech sa ešte väčšmi prejaví
– v človeku i vo svete –
– dielo tvojho vykúpenia.²⁴
Amen.*

Adresa autorky: ThDr. MUDr. Mária Milčevićová
Tatranská 2, SK - 040 01 Košice 1
tel. +421 (0)55 62259520

²⁴ SENČÍK Š.: *Ján Pavol II., pápež slovanského pôvodu*, Tlačiarne Banská Bystrica 1990, s. 271 – 273.

Utrpenie a staroba vo finále života Jána Pavla II.

Jozef JURKO

The pain and old age at the final phase of John Paul II.'s life

The third visit of the pope John Paul II. in Slovakia in September 2005 was the last great travel of this indefatigable traveller. It took place during the final period of his life in a sign of pain and old age. Some preachings during this final period of the pope's life were his own reflexion on pain and cross which is not to be descended from. The pope has been inviting the believers to fearlessness to accept the cross and to stay faithful. The author of this article looks just at that extraordinary aspect of the end of one great pontificate.

Keywords: John Paul II., John Paul II. and Slovakia, suffering, cross, old age

Oživovaním spomienok z poslednej cesty pápeža Jána Pavla II. na Slovensku pri listovaní v našej tlači nás musia poriadne rozrušiť aj niektoré titulky. Najprv to boli 79 miliónov korún, z ktorých sa mala financovať návšteva pápeža a tie sa mohli ináč využiť,¹ hoci na sumit Busch a Putin vo februári 2005 v Bratislave bolo potrebné dať aspoň trikrát toľko, ale k tejto schôdzke sa masmediálni aktéri ani raz nevyjadrili v kritickom tóne. Všeobecne sa písalo v novinách a komentovalo pred i po stretnutí najmocnejších politikov sveta v Bratislave, že reprezentácia nášho Slovenska to stálo za tie peniaze.

Počas a po pápežovej návšteve sa aspoň podľa lektorovania niektorých novín zjavil umiernený a situačný štýl písania a komentovania. V niektorých periodikách sa to objavilo, že počas jeho návštevy to bolo **iné Slovensko**. Počas štyroch dní, 11. až 14. septembra 2003, hoci jeho zastávky boli na miestach, ktoré patria medzi najsekulárnejšie: Banská Bystrica, bašta ateistickej a ideologickej ľavice, Rožňava – diecéza, kde katolíci oproti iným tvoria menšinu a v Petržalke, ktorá dlhé desaťročia bola takmer bez kostola. Pápež prišiel povedať, že máme **upierať svoj pohľad hore**, na Božiu dobrotu a myslieť i vidieť všetko cez Kristov kríž. Ten odkaz máme nosiť v duši a má to byť vidieť na našich skutkoch, v našich očiach, aby každý vedel, že chceme meniť seba i Slovensko. Cez štyri dni sme sa o to usilovali.²

V masmédiách sa objavovali obavy až úzkosti pred jeho výzorom a mnohí mohli vo vzduchu čítať nevyslovenú alebo tichú otázku, čo keď tu u nás dokončí svoju životnú púť, alebo prečo prišiel, keď je to pre neho i druhých také hrozné trápenie. Niekde to zaznelo, ale zrejme ticho, že **miluje Slovensko**, že má nás rád, preto prišiel. V jednom podtitulku je: „Obdivujem pápeža. Predsa je len starý človeka a odvážil sa veriť v Boha, že sa vráti späť to Vatikánu.“ V ďalších novinách je v nadpise: Pápež: **Buďte verní Bohu**, zachovávajte jeho prikázania, buďte ochrancami života, buďte **verní Cirkvi** a vašej rodnej vlasti Slovensku.³

¹ Porov. Hr: *Návšteva pápeža vyjde 79 mil.* In: SME, 31. júl 2003, s. 3.

² Porov. DANIŠKA, J.: *Iné Slovensko*. In: Dominoforum, 2003, č. 38, s. 12.; porov. GÁLISOVA, M.; GALIS, V.: *Pápež na dosah*. In: Dominoforum, 2003, č. 38, s. 12.

³ Porov. ANA, ELA: *Pápež: Buďte verní Bohu....* In: Korzár-Východ, 16. september 2003, roč. V., č. 212, s. 1 – 4 – 5 a 6.; porov. *Pápež na Slovensku*. In: PRAVDA, 16. september 2003, s. 1 – 3 – 4 – 5 – 6.; porov. *Pápež*. In: Nový deň, 16. september 2003, s. 6,7,8,9.; porov. *Návšteva Jána Pavla...* In: Národná obroda, 16. september 2003, s. 3 – 4 – 5 – 6.; porov. *Pápež horúce témy obišiel*. In: SME, 16. september 2003, s. 1,3 – 4 – 5 – 6.)

V jeho príhovoroch ostalo mnoho podnetov, výziev, aj keď boli kratšie, ale v závere Ján Pavol II. v Petržalke vzdával vd'aku Bohu za „**milovaný slovenský národ**”, ktorý dokázal aj v ťažkých chvíľach zachovať vernosť Kristovi a jeho Cirkvi. Zanechal Slovensku odkaz: „Povzbudzujem ťa; **nikdy sa nehanbi za evanjelium!** Chráň si ho vo svojom srdci ako najcennejší poklad, z ktorého môžeš čerpať svetlo a silu do každodenného života!” Tento muž šťastlivo ukončil stodruhú apoštolskú cestu, vrátil sa do Vatikánu a médiách ešte doznievali premnohé postoje v rovine, že by ho mali šetriť. Pápež prežil rok 2003 i 2004 a až 2005 odišiel k Otcovi, aby nám z okna neba žehnal.⁴

Každý sa usiluje ukázať sa v lepšom svetle, než je. Nielen v detskom veku sa prejavuje **narcizmus v človeku**, ale aj určité formy predvádzania sa. Dieťa si vytrucuje, aby ho v určitom veku sledovali a pochválili. Ak zažije neúspech a na tvárach tých druhých úškrn, posmech dostane pribrzdenie svojej roztopašnej dôležitosti. Niektoré zážitky poriadne utlmia, ale hovorí sa, že každý si o sebe lepšie myslí, ako tí jeho najlepšie priaznivci.

Pápež prišiel **taký ako bol od počiatku**. Na začiatku svojej pastierskej služby atlét na Petrovom stolci, energický a plný života, ale s rokmi, ktoré boli poznačené chorobami, atentátom, ale najviac nastupujúcou starobou sa jeho zovňajšok menil. Nemenil sa jeho pracovný rytmus a **zápal na veci Božieho kráľovstva**. Bolo množstvo názorov, medzi ktorými boli postoje, žeby mal abdikovať a on to vyjadril tým, čo mu bolo vlastné, z kríža sa nezostupuje.⁵ Pohľad na jeho veľké úsilie pri dlhších apoštolských cestách, slávnostiach, keď ho televízia ukázala v detaile, vyvolával súcitiť, až poľutovanie. Bol to zámer režiséra alebo neprajníkov? – pýtali sa mnohí. Prečo ho neukážu len z diaľky? – nástojili niektorí. Pápež nedával inštrukcie, aby ho ukázali v lepšom svetle. Pri každej slávnosti od jeho návštevy na Slovensku, ho média priblížili v zhoršenom stave. **Bez kozmetických úprav** v dobe, keď sa cení cez reklamu a média len mladosť, úsmev, vitalita, moc... bola jeho sila prezentovaná v slabosti.⁶

Možno tu spomenúť jednu skúsenosť. Starnúci kňaz, ktorý mal rád Cirkev a žil a obetoval sa pre kňazskú službu, bol poznačený chmúravým a negatívnym pohľadom na situáciu Cirkvi u nás na Slovensku. Počas totality počúval západné rozhlasové stanice a najmä Vatikán. Každé ráno bolo počuť z jeho úst: **nedobre je nedobre, zle je...** Bol tým preniknutý a s tým žil aj svoje kmeťovské roky života. Veľmi nakrátko pookrial po nežnej revolúcii no, keď sa na Slovensku porevolučná nálada strácala a prichádzali liberálne spôsoby a všelijaké, pre slabú legislatívu, nekalé praktiky, začal znova ba ešte viacej s pribúdajúcimi rokmi užívať to: **nedobre, zle je...** Ba očakával aj Božie tresty nad mladými a ich životom, otvorene hovorieval, že príde katastrofa, Boží trest. Jeho mladší kolega mu raz povedal: **pápež takto nikdy nehovorí a nehovorí**. Pápež hovorí o novej jari Cirkvi, má rád mladých a nehundre, nehovorí, že je zle, nedobre. Vypoklonkoval ho z bytu, ale na druhý deň volal telefónom, že bude **viacej si všímať postoje pápeža**. Pápež Ján Pavol II. naozaj nehundral na mladých, nepovedal nejaké hromčenia ako majú starší ľudia vo zvyku, hoci videl a počul o rôznych problémoch vo svete, ale on ukazoval na Krista, cez ktorého možno nájsť riešenie.

Ešte snáď jeden exkurz, ktorý ladi s touto témou. Jozef kardinál Tomko pri jednej príležitosti to vyjadril asi takto: „Jánovi Pavlovi II. referoval veľmi reálne, ale negatívne skutočnosti z misijnej cesty. Pápež zaujato počúvať a skláňal sa nad stolom, preto kardinál chcel sa ospravedlnovať, že je nositeľom negatívnych skutočností a pápež ho prerušil: «Józef, oni

⁴ Porov. KERNOVÁ, M.: *Svet sa pýta: Prečo tam pápež ide?*. In: SME, 9. september 2003, roč. 11, č. 207, s. 1.

⁵ Porov. *Pápež Ján Pavol II. Totus tuus*. In: SME, príloha EUDIA, 25. august 2003.

⁶ Porov. HRTB, Š.; BÚTORA, D.: *Sila jeho slabosti*. In: Dominoforum, 2003, č. 38, s. 2.; porov. JC.GK: *Zoslavnutý Ján Pavol II.* In: PRAVDA, 13. september 2003, s. 1, 3, 4, 5, 6.; porov. *Pápež: Boh nenanucuje spásu*. In: Národná obroda, 13. september 2003, s. 1, 3, 4, 5.

robia tak, ale **my vieme, čo je správne a my robme tak!**»⁷ Pápež pozitívne predkladal postoje Cirkvi.

Sú to charakteristické postoje, ktorými bol Jána Pavol II. známy. Nedal sa a nenechal sa znervózniť, vyprovokovať, ani podráždiť, aby reagoval tak, ako možno mnohí z nás, pápež ukazoval, že reaguje tak, ako je jemu vlastné – **verne svojmu poslaniu**.⁷ Jeho choroby a následky atentátu podľa prirodzeného poriadku mali ho tým poznačiť, lenže ani starnúci pápež neprejavoval charakteristické postoje starnúceho človeka.

Od začiatku svojho pontifikátu mal vždy blízko ku chorým a starým. Stávalo sa to nepísaným zvykom, že na slávnostiach a rôznych podujatiach namieril svoje kroky ku chorým a postihnutým, aby pohladil, vypočul, privinul k sebe, ale hlavne, aby požehnal. Jeho cesta ku chorým po každej alebo i pred každou slávnosťou nebola len formálnou záležitosťou protokolu, ale on veľmi vsádzal na posväcovanú, **obetovanú bolesť, chorobu**, ktorou môžu jej nositelia pomáhať svetu.⁸

Kontakt a komunikácia s chorými dali podnet, že 11. februára 1984 Ján Pavol II. vydal apoštolský list SALVIFICI DOLORIS o kresťanskom význame ľudského utrpenia a o rok neskôr ustanovil Pápežskú radu pre otázky pastorácie v zdravotníctve apoštolským listom DOLENCIUM HOMINUM, 11. marca 1985.

Bolí to zaiste aj jeho osobné skúsenosti s bolesťou i chorobami, že 13. mája 1992 vydal list o ustanovení **Svetového dňa chorých**, ku ktorému vydával od nasledujúceho roka Posolstvo. Prvý svetový deň chorých bol stanovený 11. februára 1993 a odvtedy každý rok využíval pápež príležitosť pozdraviť, povzbudiť, prihovoriť sa a **požehnať chorým**, ale hlavne ukázať chorým ako môžu svojou chorobou, bolesťou pomôcť Cirkvi. Na tento zorný uhol usmerňoval Ján Pavol II. známym výrokom Pavla apoštola: „Teraz radujem v utrpeniach pre vás a na vlastnom tele dopĺňam to, čo chýba Kristovmu utrpeniu pre jeho telo, ktorým je Cirkev ” (Kol 1,24). Pavol vychádza z obrazu Cirkvi ako Kristovho mystického tela, ktorého **údom je pokrstený človek**.

Najmä v období po atentáte Ján Pavol II. na svojej osobnej skúsenosti sa kresťanskou vierou díval optikou ľudí, ktorí **trpia pre Krista** alebo **spolu s Kristom**, ak spájajú svoje ľudské bolesti s Kristovými vykupiteľskými zásluhami a prinášajú evanjelium utrpenia svetu. V komunikácii s trpiacimi môže kresťan podľa Jána Pavla II. vykonávať službu Milosrdného Samaritána, a tak naplňať prikázanie lásky k blížnemu. Znamená to, byť blízko trpiaceho v pocite spolupatričnosti a otvorenosti druhému. Táto činnosť v prospech blížnych ukazuje **ľudskú solidaritu** a formuje medziludské vzťahy, ktoré ovplyvňujú profil ľudského sociálneho konania, kde sa potláčajú prejavy násilia, hrubosti a nezáujem o človeka a jeho núdzu.⁹

Kresťanská solidarita má mať aj eschatologický rozmer, ktorý sa uskutočňuje pod zorným uhlom, ktorý nám ukazuje evanjelista Matúš: „Pod’te, požehnaní môjho Otca, zaujmite kráľovstvo, ktoré je pre vás pripravené od stvorenia sveta. Lebo som bol hladný a dali ste mi jesť, bol som smädný a dali ste mi piť,... **bol som chorý a navštívili ste ma**” (Mt 25,34 – 36). Za tieto prejavy pomoci a služby k tým, ktorí to potrebujú, hovorí: „Veru, hovorím vám: Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov, mne ste to urobili” (Mt 25,40). Ale je tu aj výrok, ktorý zaujme k tým, ktorí ináč postupovali: „Čokoľvek ste neurobili jednému z týchto najmenších, ani mne ste to neurobili” (Mt 25,45).

⁷ Porov. GAZDA, I.: *Muž dialógu*. In: Dominoforum, 2003, č. 37, s. 19.; porov. KOLLÁROVÁ, J.: *Pápež sám s Bohom*. In: Moment – Magazín Pravdy, 11. september 2003, č. 37, s. 3 – 5.

⁸ Porov. IKA, ELA: *Pápež v lepšej forme*. In: Nový čas, 13. september 2003, s. 2 – 3.; porov. *Pápež na Slovensku*. In: PRAVDA, 12. september 2003, s. 1,2,3.; porov. *Hlava Katolíckej cirkvi v slovenskom Ríme*. In: Národná obroda, 11. september 2003, s. 3,4,5,6.; porov. *Pápež nehľadajte iba ekonomické výhody*. In: SME, 12. september 2003, roč. 11, č. 210, s. 1,2,3,4.; porov. DVORSKÝ, P.: *Najväčší pastier lásky*. In: PRAVDA, 11. september 2003, príloha Názory.

⁹ Porov. DILONG, M.: *Pápež prináša nádej*. In: SME, 11. september 2003, publicistika.

Celá časť tohto zamerania Matúšovho evanjelia poukazuje jednoznačne na to, aký dôležitý je aspekt večného života a ako nesmierne dôležité je byť ako Milosrdný Samaritán a službou lásky a pomoci pomáhať druhému. Interpretácia solidárneho vzťahu ku druhému **vyvoláva fantáziu lásky**, ktorá nemusí byť v nejakých výnimočnostiach, ale **v konkrétosti**. Vizitácia chorého v nemocnici, alebo i doma uvádza do realizovania skutky milosrdnej lásky a **vzbuduje v chorom pohnútky nádeje**. Návšteva sprevádzaná modlitbou vytvára priestor uzdravujúcej Božej láske a pomáha človekovi prerásť samého seba i dovidieť ďalej ako umožňujú ľudské oči. Pápež pomáhal objavovať v teológii vykupiteľský zmysel utrpenia, aby človek neupadal do nezmyselnosti, prázdnoty a ničoty, ale **aby sa stal nositeľom nádeje**.¹⁰

Bolo by potrebné urobiť reflexiu 13. svetových dní chorých, ktoré sa slávia 11. februára v každom roku a posolstiev, ktoré Ján Pavol II. k nim adresoval. Bola by to zaujímavá štúdia zaiste širšieho rozsahu i obsahu, ako je tento príspevok.

Pápežov zhoršujúci zdravotný stav v roku 2004 poznačil aj posolstvá na nasledujúci rok, ktoré boli adresované chorým, k pôstnemu obdobiu a kňazom na Zelený štvrtok. Ani v jednom nezaznieva nejaký jeho bolestný ston, alebo ľútostivé plačkanie, ale napriek chradnúcemu telu možno v nich nájsť vzbudzovanie nádeje.

Posolstvo k 13. svetovému dňu chorých má názov **Kristus, nádej pre Afriku**. Bolo síce napísané 8. septembra 2004, ale volá chorých v roku 2005 prejavit' konkrétnu solidaritu k národom afrického kontinentu. Ján Pavol II. napísal už v posynodálnej exhortácii ECCLESIA IN AFRIKA, že dnešnú Afriku možno prirovnať k človeku, ktorý zostupoval z Jeruzalema do Jericha, dostal sa do rúk zbojníkov a tí ho ozbíjali, doráňali a nechali polomŕtveho (porov. Lk 10,30 – 37). Všetci títo ľudia **potrebujú milosrdných Samaritánov**, ktorí by im prišli pomôcť.¹¹ Pápež menuje z chorôb najmä AIDS, ale aj konflikty, vojny a hlad, ktoré ničia ľudí afrického svetadielu. Označuje AIDS ako tragédiu, ktorá vytvára „patológiu ducha“, ktorú je potrebné odstraňovať úctou voči posvätnéj hodnote života a formáciou k správneému prežívaniu sexuality.

V tomto posolstve Ján Pavol II. zdôrazňuje, že problém Afriky nie je motivovaný len dôvodmi prameniacimi vo filantropickom súcite s človekom v núdzi, ale má byť podnietená **blízkym vzťahom ku Kristovi** Vykupiteľovi, ktorého tvár je potrebné spoznávať **v rysoch každého trpiaceho človeka**.

Pápež výslovne hovorí: „Cirkev vychádza v ústrety zraneniam života, aby prostredníctvom rôznych foriem pomoci, ku ktorým ju vedie **«fantázia lásky»** (NMI 50), **ponúkla Kristovu lásku**.” Hoci sme preniknutí sekularizmom a chceli by nám nanútiť názor, že o osude človeka sa rozhoduje na iných poliach, predsa je tajomstvom, v ktorom Kristus berie na seba našu existenciu, otvárajúc ju pre nový a definitívny zrod do nikdy nekončiaceho života. Od chvíle, keď zomrel Pán za úplné uzdravenie človeka i všetkých ľudí a teda i chorých Afričanov, chceme ohlasovať nádej na úplne uzdravenie pre Afriku i celé ľudstvo.

Ján Pavol II. v tomto posolstve chcel zdôrazniť, že každá ľudská bytosť túži nielen po fyzickom, ale **i duchovnom zdraví**, v ktorom sa prejavuje súlad s Bohom, so sebou samým i ľudstvom.¹²

Toho istého dňa 8. septembra 2004 bolo datované posolstvo na Pôstne obdobie 2005, v ktorom je naliehavá výzva na obrátenie a solidaritu k starým ľuďom. Ján Pavol II. vybral text Svätého Písma: „Lebo pre teba to znamená život a **dlhodobé prebývanie**” (Dt 30,20).

Týmito slovami sa Mojžiš obracia na ľud, vyzývajúc ho, aby zachoval zmluvu s Jahvem v Moabsku: „Vyvol' si život, aby si zostal nažive ty aj tvoje potomstvo, keď budeš milovať

¹⁰ Porov. FABIAN, A.: *Utrpenie má aj iný rozmer*. Prešov : VMV, 1999. s. 103 – 169.

¹¹ Porov. JÁN PAVOL II.: *ECCLESIA IN AFRIKA*, 41.

¹² Porov. JÁN PAVOL II.: *Kristus, nádej pre Afriku*. In: Katolícke noviny, 13. februára 2005, č. 7, s. 20 – 21.

Pána, svojho Boha a poslušne a verne vinúť sa k nemu” (Dt 30,19 – 20). Vernosť tejto zmluve s Bohom je pre Izrael zárukou na „dlhodobé prebývanie v krajine...” (Dt 30,20).

Dlhodobé prebývanie pápež dáva do súvisu so starými ľuďmi, ktorí vďaka prispeniu vedy a medicíny predlžujú svoj život a tak rastie počet starých ľudí. Pápež zdôrazňuje, že **život človeka je vzácnym darom**, ktorý treba milovať a chrániť od počiatku po prirodzený zánik. Starnutie je potrebné prijímať vo svetle viery na lepšie pochopenie kríža, ktorý dáva ľudskej existencii plný zmysel. Starý človek potrebuje pochopenie a pomoc, aby nezmalomyselnel a nezatrpkol, ale aby vzrastalo povedomie, že **starí ľudia sú prameňom bohatstva** na odovzdanie životných skúseností.

V posolstve na Pôstne obdobie napísal pápež, že starí ľudia v tejto fáze života vnímajú aj tie priority, ktoré sa obyčajne prehliadajú a môžu sa sústrediť na blízkosť cieľa. Ak je pravda, že človek žije z dedičstva, potom aj budúcnosť závisí od miery odovzdaných **hodnôt múdrosti a skúsenosti starších ľudí**. Tak prichádza k vzájomnému obohacovaniu generácií. Pápež vyzýva, aby každé spoločenstvo s láskavou chápatosťou sprevádzalo starnúcich ľudí a pripomína, že je nanajvýš dobré dôverne si privyknúť na tajomstvo smrti, ktoré nás vedie na konečné stretnutie s Bohom, aby bolo pokojne prežívané. Zakončenie posolstva je cez Pannu Máriu, ktorá vedie veriacich, osobitne tých starších k lepšiemu poznaniu Krista, ktorý je posledným dôvodom nášho bytia.¹³

Posledné posolstvo Jána Pavla II. bolo nie z Vatikánu, ale z **polikliniky Gemelli** v Ríme 13. marca 2005 na piatu pôstnu nedeľu v 27 roku pontifikátu Jána Pavla II.. **Chorý medzi chorými** spájajúc v Eucharistii svoje utrpenie s Kristovým vychádzal z kňazskej špirituality, kde Cirkev žije z Eucharistie a slova ustanovenia Eucharistie sú nielen konsekračnou formulou, ale formulou života.

Pápež volá kňazov **k vd'áčnosti ducha** za toľké dary, ktoré dostali. K daru viery je kňazom darovaná kňazská existencia, ktorá je vykúpená na ohlasovanie spásy. Kňazská existencia je povoláním, aby kňaz bol **mužom vernej spomienky na Krista** a na celé jeho tajomstvo. Ján Pavol II. zdôrazňoval, že darovaná kňazská existencia je eminentne posvätná skutočnosť a výnimočne zameraná na Krista Výslovne hovorí: „Kňaz napriek pribúdaniu rokov neprestáva vyžarovať mladosť a akoby ňou «nakazoval» ľudí, ktorých stretá na svojej ceste” a v nasledujúcej vete „...ľudia majú právo obrátiť sa na kňazov v nádeji vidieť v nich Krista” (porov. Jn 12,21).

Tak ako v každom dokumente Jána Pavla II. aj v tomto, je v závere pripomenka, že kňazská eucharistická existencia v Máriinej škole vyznieva pred kontempláciou Kristovej tváre podľa učiteľky, ktorú máme v „eucharistickej žene” Panne Márii. Pápež jej zveruje **všetkých kňazov**, zveruje jej predovšetkým **starších, chorých a tých, ktorí sú v ťažkostiach**.” A samotnom závere jeho pranie: „Na túto Veľkú noc v Roku Eucharistie by som rád nechal každému z Vás zaznieť Ježišovo sladké a povzbudivé slovo: «Hľa, tvoja matka!»” (Jn 19,27). Pranie naozaj testamentárne.

Zo všetkých týchto troch posolstiev Jána Pavla II. na rok 2005 je pozornosť starým zvlášť venovaná v Posolstve na pôstne obdobie. On toto posolstvo podoprel **aj osobným svedectvom**. Obrady Svätého týždňa vzhľadom na jeho telesnú slabosť slávil v jeho zastúpení poverení kardináli. Kvôli zdravotným problémom sa nijako neschoval pred svetom, ale ukázal sa na Veľkú noc 2005 v ľudskej nemohúcnosti neschopný ani vypovedať slová požehnaní, hoci jeho úsilie bolo očividné. Duch bol síce ochotný, ale hlasivky neposlúchali.

Nieкто to napísal tak, že to bol znak, že Ján Pavol II. začínal odchádzať a pomaly **sa začínal chystať nie na apoštolskú cestu**, ale na najdlhšiu cestu z ľudských ciest. Mnohí to vyjadrovali, že začalo odpočítanie a že tentoraz sa nestane zázrak ako vtedy po atentáte. Začalo

¹³ Porov. JÁN PAVOL II.: *Posolstvo na Pôstne obdobie 2005*. In: Katolícke noviny, 20. februára 2005, č. 8, s. 22.

sa od Veľkej noci 2005 čakať na jeho odchod. Bol to taký čudný pocit nielen vnímaný jednotlivcami, ale i celým svetom. Hoci mnohí nechceli, aby umrel, ale uvažovalo sa, že aj keď bol jeho život zmysluplné a hodnotne prežitý jeho odchod sa stane skúškou, ktorej môžu byť vydávané mnohé ľudské srdcia. Jeho veľké: **Nebojte sa! sa malo stať skutkom a realitou**. Svet načúval jeho namáhavému dychu, pozeral zábery jeho utrápenej tváre a jeho telesnej nemohúcnosti.¹⁴

Ján Pavol II. nič nemaskoval, mal odvahu ukázať celému svetu, ako umiera človek. Ukazoval celému svetu, ako sa umiera, ukázal čím je ľudský údel, čím je veľkosť ducha pomiešaná s biedou telesnosti, ukázal vrchol **antropológie človeka**, o ktorú usiloval celý svoj život, aj vo finále života. Tým dal najzávažnejšiu lekcii, pri všetkej svojej múdrosti a dôvtipe nechal svoju smrť a **svoje umieranie v testamente**. Vo svete, ktorý chce byť večne mladý, kde sa staroba stáva priestupkom, kde choroba a slabosť vyznievajú ako zločin, kde ten, čo nemá síl, aby vzbudzoval dobrý dojem a konzumoval sa stáva vyvrheľom – on pápež – mal odvahu starnúť do očí bijúco, slabnúť až k strápanovaniu a odvahu umierať pred očami milovaných, mal odvahu ukazovať svoje zúbožené telo a zmraštenú tvár utrpením, celú svoju agóniu. Bola to jeho **posledná lekcii**, aj keď už nemohol hovoriť. Tá lekcii smerovala celému ľudskému spoločenstvu a zdôrazňovala, že nikto nesmie trpieť a umierať v opustenosti a samote. Chcel povedať, že utrpenie a smrť každého človeka sú záležitosťou všetkých. Je to desivé, že umierať nás posielajú do samoty, aby sme druhým nekazili náladu.¹⁵

Vo svete sa choroba, utrpenie a smrť dostáva do vyhnanstva na pomedzie hororu a medicíny. A tak sme smutnejší žalostnejší než obyčajný pes, ktorý prežil psí život bez strachu pred tým, čo má prísť

Ostáva to silne v nás, keď na Svätopeterskom námestí arcibiskup oznamuje, že **Ján Pavol II. sa vrátil do Božieho domu**. A vtedy sa stalo niečo nepochopiteľné, ľudia sa upriamili svoj pohľad k oknám pápežského bytu a začnú tleskať: **je to potlesk vďaky**, veľké gesto ľudu, ktorý želá odchádzajúcemu od trápenia, všetko dobré. Zožal obrovský potlesk na cestu, lebo bol tým, čo hlásal.¹⁶ Prešiel svet a ukázal pokojnú cestu cez smrť, za Kristom. Angelo Sodamo deň po smrti označil **pápeža Jána Pavla II. za Veľkého**. Počas pohrebných obradov skandovali tisíce mladých: Santo, subito santo! Nech je hneď svätý!¹⁷ Nemecký kardinál Jozef Ratzinger v závere pohrebného príhovoru povedal: „Môžeme si byť istí, že náš milovaný pápež **teraz stojí v Božom okne, pozerá sa na nás a žehná nám**.” Žehnaj nám a vyprosuj stálosť Božej pomoci.¹⁸

Adresa autora: **Doc. PhDr. PaedDr. ThDr. Jozef Jurko, PhD.**

Katedra dogmatickej teológie, Teologická fakulta KU, Hlavná 89, SK - 042 03 Košice I
tel.: +421 (0)55 6836 360, e-mail: jurko@ktfke.sk

¹⁴ Porov. STASIVK, A.: *Umieranie a smrť nám pápež odkázal v testamente*. In: FÓRUM SME, 9. júl 2005, s. 15.; porov. ASH.T.G.: *Ján Pavol II. – prvý skutočný líder*. In: Názory, polemika. In: SME, 4. apríl 2005, s. 14.; porov. MICHNIK, A.: *Polško malo vysnivaného kráľa*. In: Názory, polemika. In: SME, 4. apríl 2005, s. 14.; porov. ČAPLOVIČ, M.: *Prešiel svet, ukázal pokojnú cestu k smrti*. In: PRAVDA, 7. apríl 2005.

¹⁵ Porov. MASLOWSKA, D.: *Teraz už konečne viem, čo sú dejiny*. In: FÓRUM SME, 9. apríl 2005, s. 11.; porov. KOLAKOWSKI, L.: *Tento pápež bol tým, čo hlásal*. In: FÓRUM SME, 9. apríl 2005, s. 12.

¹⁶ Porov. ZAIMOGLU, F.: *Obrovský potlesk na cestu!*. In: FÓRUM SME, 9. apríl 2005, s. 12.

¹⁷ Porov. TANCEROVÁ, B.: *Dlhá cesta na oltár*. In: Magazin VIKEND, 23. júl 2005.; porov. ZSILLEOVÁ, M.: *Nech je svätý! počuť z Vatikánu príliš nahlas*. In: ZAHRANIČIE SME, 14. apríl 2005, s. 12.

¹⁸ Pporov. TÓDA, M.: *Kardinál: Náš milovaný pápež nám žehná*. In: SME, 9. apríl 2005, roč. 13, č. 81, s. 1,2,3,4,5.; porov. SURGOŠ, M.: *Svet povedal pápežovi zbohom*. In: PRAVDA, príloha SOBOTA, 9. apríl 2005.

Krakovskí arcibiskupi a Slováci na tzv. poľskom Spiši

Štefan Angelus KURUC

Cracovian archbishops and Slovaks in the region of so-called Polish Spiš

After the break-up of the monarchy Austria-Hungary the territories of Spiš were demanded by Poland. A part of this territory belonged to Poland since 1925. The concerned inhabitants were Gorals having a deeper relation to Slovakia than to Poland. The diocese of Spiš lost 18 parishes on the territory of Spiš and next 14 on the territory of Orava. During the existence of first Slovak Republic (1939-1945) the Slovakia occupied its lost territory of which a president E. Beneš abnegated for the benefit of Poland. This matter became a political problem. Because of Slovak language occurred some incidents during the church services as a forced polonisation took place caused by the Polish side, particularly by church. In 1968 was declared an interdict concerning the village Nová Belá; during that time the Cracovian archbishop was Karol Wojtyła. As the pope he corrected later his not the best decision done at the past time.

Keywords: Polish Slovaks, Polish Spiš, polonisation, annexion, Karol Wojtyła

Tzv. poľský (čiže horný) Spiš je z juhu ohraničený poľsko-slovenskou hranicou, zo západu a severu riekou Biela (Bielovodský potok) a zo severovýchodu riekou Dunajec (v súčasnosti je tam priehrada Czorsztynske jazero). Jedinou obcou, ktorá je mimo toto ohraničenie je dedina Nová Belá (Nova Biala), ktorá sa za Bielovodským potokom ocitla v minulosti, kedy po povodniach rieka zmenila koryto. Rozloha tzv. poľského Spiša je 195,5 km².

Národné povedomie slovenského obyvateľstva na tomto území sa sformovalo dávno pred rozpadom Rakúska-Uhorska. Obyvatelia sa zúčastnili tzv. grošových zbierok pre novozaloženú maticu slovenskú v roku 1863. Známe sú vytrvalé snahy o udržanie slovenských ľudových škôl a Slovenskej ľudovej banky v Jablonke po roku 1875. Pri voľbách do uhorského parlamentu boli obyvatelia týchto obcí najvernejšími voličmi slovenských kandidátov.¹

Po rozpade Rakúska-Uhorska a vzniku samostatného Česko-Slovenska roku 1918 Poľsko malo záujem anektovať časť Spiša až po riekou Poprad. Poľskí vojaci obsadili Spiš 6. novembra 1918, ale po porážke pri Kežmarku 8. decembra 1918 boli prinútení ustúpiť. V júni 1919 poľskí vojaci opäť obsadili severný Spiš a tiež severnú Oravu. Po bojoch medzi poľskou armádou a česko-slovenskými legionármi a dobrovoľníkmi prišlo k dohode o usporiadaní plebiscitu v sporných obciach Oravy a Spiša. Na Parížskej mierovej konferencii zredukovali Poliaci svoje požiadavky na celý vtedajší okres Spišská Stará Ves a obce Tatranská Javorina a Ždiar. Napriek sľubu o usporiadaní plebiscitu v sporných obciach, minister zahraničia Eduard Beneš podpísal s Poľskom na Konferencii ministrov v Spa (Belgicko) zmluvu o hraniciach, v ktorej sa vzdal 13 spišských dedín o rozlohe 195 km² s 8747 obyvateľmi a 12 oravských dedín (mesto Jablonka a okolie, 389 km², 16133 obyv.), ktorých obyvatelia boli takmer výlučne Slováci resp. sa za nich považovali (keďže sa jednalo prevažne o goralské obyvateľstvo). Poľsko však naďalej požadovalo ďalšie územia okolo Tatranskej Javoriny a Ždiaru. Konflikt bol vyriešený na Konferencii Ligy národov 12. marca 1924, ktorá rozhodla, že ČSR si ponechá územie Ždiaru a Tatranskej Javoriny a vymení si územia okolo Nižnej Lipnice na

¹ MOLITORIS, L.: *Národná príslušnosť: Slováci. Spiš, Liptov, Orava*, roč. III., 1993, č. 2., s. 10.

Orave za dediny Suchá Hora a Hladovka (tiež na Orave). Nové hranice boli potvrdené česko-slovensko-poľskou zmluvou z 24. apríla 1925 a sú totožné s dnešnou hranicou. Poľsko však napriek tomu zostalo nespokojné.²

S týmito zmenami potom súviseli aj zmeny hraníc Spišskej diecézy a prechod niektorých kňazov Spišskej diecézy do Krakovskej arcidiecézy resp. opačne. V dvadsiatich rokoch tieto slovenské farnosti tvorili súčasť nasledujúcich dekanátov Spišskej diecézy:

1. *nedeckého dekanátu* s farnosťami Fridman, Jurgov, Kacvin, Krempachy, Nedeca, Nižné Lapše, Nová Belá, Tribš, Veľká Franková a Vyšné Lapše (spolu 10 farností a 10 filiálok),
2. *staroveského dekanátu* s farnosťami Haligovce, Spišské Hanušovce, Lechnica, Lesnica, Spišské Matiašovce, Reľov, Richvald (Veľká Lesná), Spišská Stará Ves (spolu 8 farností a 15 filiálok),
3. *trstenského dekanátu* s farnosťami Bukovina-Podsklie, Čimhová, Dolná Lipnica, Hladovka, Horná Lipnica, Horná Zubrica, Chyžné, Jablonka, Liesek, Orávka, Pekelník, Podvlek, Trstená, Ústie (spolu 14 farností s 12 filiálkami).³

V súvislosti so zmenou štátnych hraníc medzi Československom a Poľskom v rokoch 1920 – 1924 boli apoštolskou konštitúciou *Vixdum Poloniae unitatis* z 28. októbra 1925 pričlenené ku Krakovskej arcidiecéze tieto obce: Bukovina-Podsklie, Chyžné, Jablonka, Horná a Dolná Lipnica, Orávka, Pekelník, Podvlek, Horná Zubrica, Fridman, Jurgov, Kacvin, Krempachy, Horné a Dolné Lapše, Nedeca, Nová Belá, Tribš.⁴

V súvislosti so zmenou štátnych hraníc z diecézy odišli kňazi. pôsobiaci na území, ktoré pripadlo Poľsku: farár vo Fridmane Štefan Andrašovský, farár v Jurgove Anton Kubašák, farár v Nedeci Július Rácz, farár v Nižných Lapšoch František Urgay, administrátor v Novej Belej František Rajtšán, farár v Tribši František Nyulász, kaplán v Tribši František Móš, administrátor v Dolnej Lipnici Karol Machay, administrátor v Hornej Lipnici Martin Jablonovský, farár v Hornej Zubrici Andrej Hric, farár v Pekelníku Jozef Smolko, administrátor v Malej Lipnici Ján Masľák, farár v Jablonke Štefan Hatiar (neskôr čestný kanonik krakovský), farár v Orávke Ján Kecera a farár v Podvleku Ján Scheling (neskôr čestný kanonik krakovský).⁵ Poslední traja boli v roku 1927 znovu inkardinovaní do Spišskej diecézy a vrátili sa na Slovensko.⁶

Na Slovensko sa z odstúpeného územia vrátili: farár v Kacvine Ján Pataky, administrátor v Krempachoch Pavol Drbjak, administrátor vo Vyšných Lapšoch Vojtech Pataky, administrátor v Bukovine Viktor Kubašek, administrátor v Chyžnom Ján Hvizdoš, kaplán v Jablonke Ján Kolčák a kaplán v Podvleku František Durban.⁷

Slovenská národnosť v Poľsku v období rokov 1920 – 1939 nebola, na rozdiel od českej, vôbec úradne uznávaná. A to aj napriek tomu, že Poľsko podpísalo tzv. Malú versailleskú do-

² CAMEL .S. a kol. (red.): *Dejiny Slovenska V*. Bratislava 1985, s. 21. KROPILÁK, M. a kol. (red.): *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku II*. Bratislava 1977, s. 350 – 351. KOLLÁR, D. – LACIKA, J. – MALARZ, R.: *Slovensko-poľské Tatry*. Bratislava 1998, s. 323.

³ Archív Rímskokatolíckeho biskupského úradu v Spišskom Podhradí – Spišskej Kapitule (ďalej ABU SpK), *Schematismus almae dioecesis scepusiensis pro anno a Christo nato MCMXXVIII*. Rosenbergae 1928. s. 22.

⁴ *Vatikán a Slovenská republika (1939 – 1945). Dokumenty*. zost. I. Kamenec – V. Prečan – S. Škorvánek. Bratislava 1992 (ďalej *Vatikán a Slovenská republika*), s. 41, dok. 20.

⁵ ABU SpK, *Schematismus almae dioecesis scepusiensis pro anno a Christo nato MCCCXX*. Trnava 1920, s. 123 – 188; *Schematismus almae dioecesis scepusiensis pro anno a Christo nato MCMXXXII*. Ružomberok 1932, s. 180; HAMRÁČEK, P.: *Historický schematismus spišskej diecézy*. Spišská Kapitula 1997, s. 32, 43, 180 (dipl. práca).

⁶ ABU SpK, *Diecezánsky obežník biskupstva spišského 1927/5*, s. 36.

⁷ ABU SpK, *Schematismus almae dioecesis scepusiensis pro anno a Christo nato MCMXXIV*. Ružomberok 1924, s. 116 – 173.

hodu z 28. júna 1919 O ochrane národnostných menšín. Na Hornom Spiši a Orave neboli povolené slovenské spolky a slovenské školy.⁸

Vo farnostiach, kde pracovali slovenskí kňazi sa slovenčina udržala nielen v speve, ale aj pri kázňach a pri vyučovaní náboženstva. Farár v Krempachoch a Novej Belej František Mós používal slovenčinu v škole s dovoľením krakovského arcibiskupa Sapiehu.⁹ Slovenskí kňazi totiž poľštinu neovládali, s výnimkou Františka Móša, v dostatočnej miere a tak slovenčinu krakovská kúria v istom stupni tolerovala. Desiaty z nich boli totiž riadne inštalovanými farármi a tak a ich preloženie nebolo jednoduché. Aj korešpondencia týchto kňazov nesie znaky nedostatočnej znalosti poľštiny. Niektorí kňazi korešpondovali s krakovskou kúriou radšej v latinčine. Situácia sa zmenila keď na miesto slovenského kňaza nastúpil Poliak. Slovenčine ostalo miesto len pri speve.

V Novej Belej a Krempachoch slovenčina pretrvala napriek nátlaku poľských orgánov na Móša, aby sa v jeho kostoloch používala iba poľština, z dôvodu, že „charakter Spiša je čisto poľský“.¹⁰ Slovenčina sa používala až do roku 1946, keď bol Mós po návrate e z väzenia v Novom Targu z farnosti odstránený a na jeho miesto nastúpil Poliak Benedikt Kwaśni. Slováci si napriek prekážkam zo strany poľských úradov snažili podržať kontakt so Slovenskom aj objednávaním kníh zo Spolku sv. Vojtecha.¹¹ Od polovice 20. rokov dochádzalo však ku policajnej konfiškácii slovenskej literatúry.¹²

V októbri 1938, v predvečer 2. svetovej vojny, Poľsko v dôsledku Mníchovskej dohody a Viedenskej arbitráže obsadilo severné časti Slovenska okolo Suchej Hory, Hladovky a Javoriny, ako aj územie okolo Lesnice v Pieninách a malé územia okolo Skalitého, a tiež malé územia okolo hraníc (oficiálne získali tieto územia 1. novembra 1938). Po vypuknutí 2. svetovej vojny, Slovensko spolu s Nemeckom a Sovietskym zväzom napadlo Poľsko, hoci úloha Slovenskej armády bola len symbolická. Výmenou za to získalo späť územia stratené roku 1938 a tiež územia stratené roku 1920. K opätovnému pripojeniu územia oficiálne došlo 24. novembra 1939. Zmluvou s Nemeckou ríšou boli 21. novembra 1939 tieto obce znovu pripojené k Slovensku.¹³

Cirkevnoprávne počas poľskej anexie Javorina, Hladovka, Suchá Hora a Lesnica ostali súčasťou Spišskej diecézy, len boli od 23. decembra 1938 do 18. septembra 1939 spravované biskupmi z Krakova a Tarnova.¹⁴

V septembri 1939 požiadal spišský biskup Ján Vojtaššák prostredníctvom berlínskeho nuncia Orseniga Sv. Stolicu, aby mohol znova spravovať farnosti svojej diecézy, pripojené ku Poľsku v októbri 1938 v dôsledku Mníchovskej dohody, administrácia ktorých bola dekretom varšavského nuncia z 23. decembra 1938 zverená arcibiskupovi krakovskému a biskupovi tarnovskému, keďže tieto obce boli znova pripojené ku Slovensku.¹⁵ Keďže túto žiadosť Sv. Stolica schválila,¹⁶ požiadal spišský biskup aj o právo administrovať dva dekanáty, oddelené od Spišskej diecézy apoštolskou konštitúciou *Vixdum Poloniae unitas* z 28. októbra 1925 a pripojené ku Krakovskej arcidiecéze.¹⁷ Situácia sa doriešila tak, že farnosti oddelené od Spišskej diecézy v roku 1938 sa prinavrátili pod jurisdikciu spišského biskupa.

⁸ MOLITORIS, E.: *Národná príslušnosť: Slováci*. Spiš, Liptov, Orava, roč. III., 1993, č. 2., s. 10.

⁹ MÓŠ, F.: *Roky 1918-1939 na severnom Spiši*. Bratislava 1944, s. 13.

¹⁰ Tamtiež, s. 14.

¹¹ BIELOVODSKÝ, A.: *Severné hranice Slovenska*. Bratislava 1946. s. 155.

¹² MÓŠ, F.: *Roky 1918 – 1939 na severnom Spiši*. Bratislava 1944, 12 – 13. ORLOF, E.: *Polska działalność polityczna, dyplomatyczna i kulturalna w Słowacji w latach 1917 – 1937*. Rzeszów 1984, s. 197

¹³ *Vatikán a Slovenská republika*, s. 41, dok. 20.

¹⁴ *Vatikán a Slovenská republika*, s. 41, dok. 20.

¹⁵ *Vatikán a Slovenská republika*, s. 29, pozn. 1.

¹⁶ *Vatikán a Slovenská republika*, s. 30, dok. 11.

¹⁷ *Vatikán a Slovenská republika*, s. 31, dok. 13.

Išlo o Javorinu, Hladovku, Suchú Horu a Lesnicu. Farnosti oddelené od Spišskej diecézy v roku 1925 (Bukovina-Podsklie, Chyžné, Jablonka, Horná a Dolná Lipnica, Orávka, Pekelník, Podvlk, Horná Zubrica, Fridman, Jurgov, Kacvin, Krempachy, Vyšné a Nižné Lapše, Nedeca, Nová Belá a Tribš) boli provizórne zverené do administrácie spišského biskupa.¹⁸ V rokoch 1939 – 1945 bol obnovený Nedecký dekanát a farnosť Veľká Franková sa znovu stala jeho súčasťou.¹⁹ Tieto farnosti potom administroval spišský biskup Vojtaššák až do konca vojny. Ku Krakovskej arcidiecéze boli opäť pripojené 1. novembra 1945.²⁰

Keď po roku 1939 prešli tieto farnosti znovu pod správu spišského biskupa, tam pôsobiaci kňazi (okrem piatich) ostali na svojich miestach; pôvodne boli totiž kňazmi Spišskej diecézy. Menovite išlo o Františka Móša (administrátor v Krempachoch a Novej Belej, od roku 1940 okresný školský inšpektor), Martina Jablonovského (od roku 1928 farára v Orávke), Jozefa Buroňa (od roku 1922 farára v Lipnici), Františka Urvaya (od roku 1929 administrátora v Bukovine), Antona Síkoru²¹ (administrátora v Jurgove), Jána Masľáka (od roku 1929 administrátora v Hornej Zubrici).²²

Ostatní boli prepustení do Krakovskej arcidiecézy (J. Długopolski z Fridmana, Jozef. Piterak z Vyšných Lapšov (pôvodne kňaz Spišskej diecézy, administrátor od roku 1937), A. Romer z Kacvina, J. Świstek z Nedeca a S. Wcislak z Nižných Lapšov).²³

Počet Slovákov-katolíkov v obciach horného Spiša v roku 1942 bol nasledujúci: Fridman 1395, Jurgov 1861, Kacvin 806, Krempachy 986, Nedeca 1108, Nižné Lapše 770, Vyšné Lapše 1170, Nová Belá 788, Tribš 1200 (spolu 10 084). V oravských obciach žilo 16 966 Slovákov, spolu 27 050 Slovákov-katolíkov.²⁴

V januári 1945 bolo toto územie oslobodené Červenou armádou. Obyvatelia celého Spiša a Oravy (vrátane území stratených v rokoch 1920 – 1924) vytvorili inštitúcie podobné inštitúciám vo zvyšnom Česko-Slovensku (samostatné Slovensko opäť prestalo existovať) a odolávali poľským úradom, ktoré sa snažili obsadiť tieto územia a obnoviť hranice spreď roku 1938. Obyvateľstvo využilo prítomnosť sovietskej vojenskej správy na územia usporiadal podpisovú akciu za ponechanie tohto územia v rámci ČSR. 98 % obyvateľstva sa vyslovilo za pripojenie k ČSR.²⁵

Československý prezident sa však rozhodol tento región znova vydať Poľsku (zmluva bola podpísaná 20. mája 1945) napriek výsledku plebiscitu, v ktorom až 98% tamojších obyvateľov vyjadrilo túžbu zostať žiť v Česko-Slovensku. Beneš druhý krát spáchal zradu na obyvateľoch "poľského" Spiša a Oravy. Proti jeho rozhodnutiu protestovali u prezidenta mnohé delegácie, petície boli posielané do Prahy i do Varšavy, protestovali aj americkí Slováci a slovenský klérus. Dňa 20. mája však bola obnovená predvojnová hranica.

¹⁸ *Vatikán a Slovenská republika (1939 – 1945). Dokumenty*, zost. I. Kamenec – V. Prečan – S. Škorvánek. Bratislava 1992, s. 41 dok. 20.

¹⁹ ABÚ SpK, *Diecezánsky obežník biskupstva spišského 1940/1*, s. 5. *Schematismus almae dioecesis scepusiensis pro anno a Christo nato MCMXL*. Ružomberok 1940, s. 69, 75 – 76.

²⁰ ABÚ SpK, *Diecezánsky obežník biskupstva spišského 1945/6*, s. 44, nr. 219.

²¹ Pôvodne kňaz spišskej diecézy, po roku 1918 sa spolu s Eugenom Sýkorom a Karolom Machayom zdržiavali mimo diecézy bez vedomia ordinára. Spolu s Machayom sa zasadzovali za polonizovanie pripojených slovenských obcí. Od roku 1927 bol administrátorom v Jurgove. ABÚ SpK, *Schematismus almae dioecesis scepusiensis pro anno a Christo nato MCMXX*. Trnava 1920, s. 176.

²² ABÚ SpK, *Schematismus almae dioecesis scepusiensis pro anno a Christo nato MCMXL*. Ružomberok 1940, s. 197 – 198.

²³ TRSTENSKÝ, V.: *Sila viery, sila pravdy*. Bratislava 1990, s. 210 – 211.

²⁴ ANDRÁŠ, M.: *Znovu inak alebo každý inak*. Spiš, Liptov, Orava, roč. III., 1993, č. 2, s. 8 – 9.

²⁵ Tamtiež.

Poľskí vojaci obsadili severný Spiš a Oravu 17. mája 1945 a začali odtiaľ vyháňať slovenských úradníkov, klerus a učiteľov. Nasledovali prepady a perzekúcie voči slovenským obyvateľom anektovaných území. Rovnako sa tam objavili aj ozbrojené zrážky, pri ktorých niekoľko Slovákov bolo zabitých poľskou teroristickou skupinou Ogień a nastal masový útek slovenského obyvateľstva.²⁶

Ministerský výbor v roku 1945 požadoval čo najskorší odsun slovenských kňazov z týchto farností krakovskou kúriou. 13. októbra 1945 bolo štátnymi orgánmi nariadené piatim slovenským kňazom opustiť svoje farnosti a odísť na Slovensko. Prímas kardinál Hlond žiadal spišského biskupa, aby z farností, ktoré administroval v rokoch vojny a boli opäť pripojené ku krakovskej arcidiecéze 1. novembra 1945, stiahol svojich kňazov ku dňu 30. novembra 1945.²⁷ Dňa 16. novembra 1945 bol uväznený František Móš, farár v Novej belej a obvinený z agitácie ne pripojenie severného Spiša k Slovensku. Vo väzbe ostal do leta 1946, keď súd rozhodol o jeho nevine.²⁸ Nedodržovanie menšinových práv a otvorený protislovenský teror bol dôvodom, prečo spišský biskup Ján Vojaššák intervenoval u poľského prímasa Augusta Hlonda a krakovského arcibiskupa Adama Sapiehu²⁹ a žiadal ochranu slovenských veriacich.³⁰

Výsledkom perzekúcií bol útek asi 6 000 Slovákov (25% tamojšej populácie) z Oravy a Spiša. Slováci z "poľského" Spiša sa usadili prevažne vo Svite, Poprade a Kežmarku, zamagurských obciach a obciach po vyhnaných Nemcoch. Slováci z "poľskej" Oravy sa usadili prevažne na južnom Slovensku a Sliezsku a Sudetoch v Čechách.³¹

Až 10. marca 1947 (po zdĺhavých rokovaniach) bola medzi ČSR a Poľskom podpísaná dohoda zaručujúca základné práva Slovákom v Poľsku. Následne bolo otvorených 41 slovenských základných škôl a jedna stredná škola. Na začiatku 60-tych rokov však väčšina z nich bola zrušená.³²

Krátko po odstránení slovenských kňazov boli metropolitnou kúriou na uprázdnené miesta poslaní poľskí kňazi, ktorí zaviedli tvrdý polonizačný kurz, podporovaný aj arcibiskupom Sapiehom, ktorý na žiadosť krakovského vojvodu o rešpektovanie práv Slovákov v zmysle spomínanej dohody (z roku 1947) z 25. februára 1948 vyhlásil, že „na území Spiša a Oravy, pripojenom ku Poľsku nebolo a niet je Slovákov“. Podobnú odpoveď od Sapiehu dostali česko-slovenský veľvyslanec Hejrat a konzul Andráš, keď v marci toho istého roku bránili pri osobnej návšteve u arcibiskupa právo na slovenské modlitby a spevy.³³ Zvlášť aktívnymi vo vykoreňovaní slovenčina boli novobeliansky farár Antoni Leja a fridmanský farár J. Długopolski (ktorý musel Fridman opustiť v roku 1939).

²⁶ Tamtiež.

²⁷ ABÚ SpK, *Diecezánsky obežník biskupstva spišského 1945/6*, s. 44, nr. 219.

²⁸ KWIEK, J.: *Żydzi, Lemkowie. Slowacy w województwie krakowskim w latach 1945 – 1949/50*. Kraków 1998, s. 174 – 175.

²⁹ Adam Štefan Sapieha (14 mája 1867 Krasiczyn – 23 júla 1951 Krakov) — knieža, kardinál, arcibiskup krakovivský. Za kňaza bol vysvätený v roku 1893 vo Lvove. V roku 1896 získal na Lateránskej univerzite doktorát obojoho práva. V roku 1911 ho cisár František Jozef I. za krakovského biskupa. Bol činný aj politicky – v roku 1922 sa stal senátorom. Počas vojny bol fakticky vodcom poľskej cirkvi (prímas Hlond žil v Ríme). Spolupracoval s poľskou vládou v emigrácii. V roku 1950 bol inšpirátorom a spoluautorom protestných listov poľského episkopátu prezidentovi B. Bierutovi vo veci prenasledovania cirkvi v Poľsku. V roku 1946 bol menovaný za kardinála. Pochovaný je vo wawelskej katedrále.

http://pl.wikipedia.org/wiki/Adam_Stefan_Sapieha (01.09.05)

³⁰ BIELOVODSKÝ, A.: *Severné hranice Slovenska*. Bratislava 1946. s.247.

³¹ http://sk.wikipedia.org/wiki/Poľský_Spiš. (31.08.05).

³² http://sk.wikipedia.org/wiki/Poľský_Spiš. (31.08.05).

³³ CIAĞWA, K. A.: Prawna i faktyczna pozycja mniejszowosci slowackiej w Polsce w latach 1920 – 1999. In: *Slowaczka w obliczu Europy. Sonda*. Katowice 2000, s. 159.

V prospech Slovákov sa vyjadrovali aj krakovský vojvoda aj ministerstvo verejnej správy. Sapieha bol však neoblohmý neoblohmý. K zmene došlo pred koncom roku 1949, lebo v januári 1950 Spolok Slovákov na Spiši píše vojvodskému úradu v Krakove, že v kostoloch majú Slováci povolený len slovenský spev ale nie modlitby, navyše ja po na polovicu s poľským spevom, hoci obyvatelia sa v 80 % hlásili k Slovákom.³⁴ Zdá sa, že nešlo ani tak o nariadenie kúrie, ako o snahu farárov vyhnúť sa neustálemu boju si svojimi farníkmi. Starosta v Novom Targu totiž v januári 1950 píše, že vo veci spevu boli kedysi veľké ťažkosti ale teraz po rozhovoroch s kňazmi došlo k dohode.³⁵

Nové útoky na slovenčinu v kostoloch začali koncom 50. rokov konkrétne po roku 1957 iniciatívou farárov v Tribši a Novej Belej. Je to zároveň doba, keď do kúrie vstupuje Karol Wojtyła. Karol Wojtyła bol za pomocného biskupa Krakovskej arcidiecézy menovaný 4. júla 1958 vo veku 38 rokov. 28. septembra je vo Wawelskej katedrále vysvätený za biskupa. Po smrti arcibiskupa Baziaka, je 16. júla 1962 zvolený za kapitulného vikára.³⁶ Práve v tom čase začína známy nobeliansky spor vo veci slovenčiny pri bohoslužbách, na ktorom má svoju účasť aj Karol Wojtyła ako ordinár Krakovskej arcidiecézy. Postupom času sa slovenský spev úplne vytratil aj z kostolov v Durštine, Fridmane, Lapšanke a Nižných Lapšoch.. Kde sa slovenčina udržala, bola zakázaná pri bohoslužbách, kde vo väčšej miere zúčastňovali deti a mládež. V Novej Belej sa slovenský spev udržal do roku 1964.

Nobeliansky farár Z. Bonkiewicz ignoroval oprávnené požiadavky svojich farníkov na zachovanie slovenčiny pri bohoslužbách vo farnosti. Podobne postupoval aj jeho nástupca St. Adamski, ktorý celebroid v kaplnke na fare pre skupinku miestnych Poliakov a bohoslužby so slovenským spevom v kostole sa nekonali vôbec. Spor trval sedem rokov (od roku 1963). Kostol bol zatvorený, bohoslužby sa konali len v kaplnke na fare a bez slovenčiny. Farníci sa sťažovali najprv u arcibiskupa Wojtyły, prímasa Wyszińskiego, československého konzula v Katoviciach aj na veľvyslanectve vo Varšave. Česko-slovenské komunistické úrady rozhodne nemali záujem o slovenské bohoslužby, dvojnásob krakovská kúria, ako to vidno od roku 1945.

Nebolo pritom problém obsadiť farnosť kňazom ovládajúcim slovenčinu. V Poľsku ešte v 70. rokoch pôsobilo 10 kňazov slovenskej národnosti.³⁷ Platila však zásada vyslovená arcibiskupom Sapiehom, ktorého Wojtyła aj ako pápež neskonale obdivoval, a ktorý (výjímuc jeho postoj k Slovákom) je jednou z najvýznamnejších postáv poľského katolicizmu, že v Poľsku nijakých Slovákov niet.

Pavol VI. vymenoval Karola Wojtyły 30. decembra 1963 za arcibiskupa Krakova. Pápežská bula, ktorou je menovaný za arcibiskupa-metropolitu Krakova, má dátum 13. januára 1964.³⁸ Po roka po tomto menovaní a štyri roky po zákaze slovenského spevu v Novej Belej došlo k poľutovania hodnému incidentu, ktorá dodnes nie je objasnený a interpretácia farára Adamského, metropolitnej kúrie a arcibiskupa Wojtyły na jednej strane a slovenských farníkov na jednej strane sa totálne rozchádzajú.

Podľa arcibiskupa Wojtyły došlo pri procesii Božieho Tela v roku 1968 k tomu, že:

1. veriaci agresívnym útokom na kňaza nesúceho Eucharistiu, spôsobili, že mu monštrancia takmer vypadla z rúk, za čo upadli do exkomunikácie vyhradenej ordinárovi (pastiersky list z 22.6.1968),³⁹

³⁴ KWIEK, J.: *Słowacy w województwie krakowskim w latach 1945 – 1957*. Kraków 2002, s. 125 – 127.

³⁵ Tamtiež, s. 130.

³⁶ <http://pda.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=2005040203>. (31.08.05).

³⁷ CIAĞWA, J.: Slovenčina v spišských kostoloch v Poľsku v 20. storočí. In: *Z minulosti Spiša IX. – X.* Levoča 2002, s. 251.

³⁸ <http://pda.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=2005040203>. (31.08.05).

2. slovenskí farníci zamedzili konanie procesie a tak prispeli k zneucteniu Eucharistie (v odpovedi biskupovi Kaľatovi v roku 1969).⁴⁰

Slovenská strana takúto interpretáciu odmieta. Dochádzalo bežne k sporom okolo krstov a pohrebov, lebo veriaci „nežili v cirkevnom spoločenstve“ t.j. nezúčastňovali sa poľských bohoslužieb. Morálne to ospravedlniteľné nie je ale po tom, čo miestni Slováci po roku 1945 prežívali celkom ľudsky pochopiteľné.

Všeobecne sa tvrdí, že reakciu na túto udalosť z roku 1968 bolo vyhlásenie interdiktú nad Novou Belou. Pritom Wojtyła vytrvalo popieral, žeby nad Novou Belou bol vyhlásil interdikt. Na intervenciu biskupa Dominika Kaľatu, rodáka z Novej Belej, odpovedal, že nijaký interdikt vyhlásený nebol, ale Slováci nechcú vydať farárovi kľúče od kostola.⁴¹ Preto im nemôže slúžiť vo farskom kostole, ako treba.

Otázny je podiel Karola Wojtyły na spomínanej situácii. Ako hlava miestnej cirkvi bol pastierom všetkých veriacich a ako je zrejme, pri troche dobrej vôle bolo možné, ak už nie aspoň do niektorých farností menovať kňazov ovládajúcich slovenčinu, tak aspoň inštruovať farárov v tom zmysle, aby dovoľovali slovenský spev a modlitby v kostoloch. Tak isto nie je celkom normálne, ak diecézny biskup nerieši situáciu vo farnosti, kde štyri (1964 – 1968) resp. sedem rokov sa necelebruje vo farskom kostole, ale na fare. A nechá rozpory medzi miestnym farárom a farníkmi dozrieť do stavu, keď podľa oficiálnej verzie došlo k profanácii Eucharistie.

Ideovo však musíme Wojtyłu vidieť v kontexte doby a miesta jeho života a pôsobenia. V prvom rade je nespochybniteľné, že sa priklonil k interpretácii situácie miestnym farárom Adamským. Bol tu aj precedens riešenia otázky jeho predchodcami na krakovskom stolci a oficiálna verzia dojednávého Poľska o tom, že v Poľsku nijakých Slovákov niet. Dodnes sa súčasnej poľskej spisbe objavujú názory o absencii akejkol'vek slovenskej národnosti na hornej Orave a Spiši. Poľskí autori, píšuci o otázkach povedomia a národnej príslušnosti Slovákov, žijúcich v Poľsku na hornej Orave a Spiši, argumentujú, že ide o „jazykovo poľské obyvateľstvo“, na základe čoho vyvodzujú záver, že ide o Poliakov. Goralské nárečia však nemôžeme jednoznačne hodnotiť ako poľské, lebo patria tiež do dialektologického systému slovenčiny. Sú prechodovými nárečiami na poľsko-slovenskom kultúrnom pohraničí.⁴² Navyše nové súčasné ponímanie národnosti v poľskom právnom systéme hovorí o práve na subjektívny výber národnosti. Neviaže národnosť len na používaný jazyk⁴³

³⁹ JAGOSZ, M. (ED.): *Ks. Kardynał Karol Wojtyła, Arcybiskup Metropolita Krakowski. Nauczyciel i Pasterz. Listy paterskie-Komunikaty-Zarządzenia 1959 – 1978*. Rzym 1987, s. 247.

⁴⁰ CIAĞWA, J., c. d., s. 252.

⁴¹ Tamtiež.

⁴² MOLITORIS, L.: *Národná príslušnosť: Slováci*. Spiš, Liptov, Orava, roč. III., 1993, č. 2., s. 10.

⁴³ Terajší pohľad na postavenie národnosti v Poľsku je daný nálezmi Odvolacieho súdu v Katovicach (Sąd Apelacyjny w Katowicach) a Najvyššieho súdu (Sąd Najwyższy): „*Mniejszości narodowe stanowią tylko niewielką część społeczeństwa polskiego, bo około 3 – 4%. Należą do nich i nikt nigdy nie poddawał tego w wątpliwość, że istnieją jako mniejszości narodowe, na przykład: Niemcy, Ukraińcy, Białorusini, Litwini, Słowacy, Czesi, Żydzi, Romowie, Ormianie i Tatarzy. W funkcjonującej w Polsce tradycji, pojęcie mniejszości narodowej jest nadawane tym grupom, które mają swoją większość poza granicami kraju, inaczej mówiąc, mniejszość to taka grupa etniczna, która ma wsparcie w większości poza granicami kraju. Nadto w tradycji tej nasze społeczeństwo nie było skłonne do uznawania za mniejszości narodowe tych grup, które miały wprawdzie odrębność kulturową, lecz nie miały przynależności państwowej.*“ (Sąd Apelacyjny w Katowicach, 24.9.1997)

„*Mniejszość narodowa jest pojęciem prawnym (art. 35 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.), choć nie jest zdefiniowana ani w prawie polskim ani w powołanych w kasacji Konwencjach. [...] Jednostka ma więc prawo do subiektywnego wyboru narodowości. Jak jednakże trafnie podniósł Sąd Apelacyjny nie prowadzi to wprost do powstania nowego, odrębnego narodu lub mniejszości narodowej. Wybór narodowości musi bowiem odnosić się do ukształtowanej w procesie historycznym i społecznie akceptowanej grupy narodowej.*! (Sąd Najwyższy, 18.03.98)

http://pl.wikipedia.org/wiki/Mniejszości_narodowe_i_etniczne_w_Polsce (01.09.05)

Nakoniec došlo k doriešeniu situácie tak, že v Novej Belej sa zaviedli dve nedel'né omše: poľská a latinská s slovenskými čítaniami (okrem evanjelia) a slovenským spevom. Evanjelium a homília je v poľštine, keďže aj kňazi slovenskej národnosti vysvätení a inkardinovaní do krakovskej arcidiecézy po roku 1945 sú umiestňovaní do čisto poľských farností. Takto sa konajú latinsko-slovenské omše aj v Nedeci, Kacvine, Vyšných Lapšoch, Krempachoch, a Jurgove a v oravskej Jablonke. Ak porovnáme pomery na Orave, kde žilo Slovákov viac, a na Spiši, zdá sa, že Spišiaci boli vo veci menšinových práv húževnatejší. To že na hornom Spiši sú latinsko-slovenské bohoslužby v piatich farnostiach a na Orave len v jednej tiež o niečom svedčí.

Terajší oficiálny počet Slovákov je alarmujúci. Podľa sčítania ľudu v roku 2002 je ich 2 001.⁴⁴ Časť sa prirodzene asimilovala, niektorí sa cítia viac Poliakmi ako Slovákmí. Ak si uvedomíme, že na hornom Spiši je len jedna škola s vyučovacím jazykom slovenským, a že aj v kostole, kde ak počas maďarizácie mala slovenčina svoje pevné miesto, je len trpeným hosťom, nemožno sa čudovať. Aj preto treba nezamlčovať sa dlhotrvajúce obdobie zápasu o slovenské menšinové práva, ktoré je porovnateľné so zápasom o zachovanie národnej identity v posledných rokoch Rakúsko-Uhorska.

Adresa autora: **ThDr. Mgr. Štefan Angelus Kuruc, PhD., OPraem.**

Filozofická fakulta Katolíckej univerzity, Hrabovská cesta 1, SK – 034 01 Ružomberok 1

Tel.: +421 (0)52 4684102, e-mail: angelo@stonline.sk

⁴⁴ Podľa súpisu z roku 2002 žije v Poľsku: 173 148 Slezanov, 152 897 Nemcov, 48 737 Bielorusov, 30 957 Ukrajincov, 12 855 Rómov, 6 103 Rusov, 5 863 Lemkov, 5 846 Litovcov, 5 062 Kašubov, 2 001 Slovákov, 1 808 Vietnamcov, 1 633 Francúzov, 1 541 Američanov, 1 404 Grékov, 1 367 Talianov 1 133 Židov, 1 112 Bulharov, 1 082 Arménov. http://pl.wikipedia.org/wiki/Mniejszości_narodowe_i_eticzne_w_Polsce (01.9.05)

Ján Pavol II. a jeho milované Slovensko

Cyril HIŠEM

John Paul II. and his beloved Slovakia

John Paul II. has been termed as a conservative pope. The Pope, however, has been inspiring with his dynamism, coherency and radicalism, with which he was defending the traditional values of the Church and natural life. The directness and openness before God and people was a reason why John Paul attracted the young people in such an extraordinary way. This article looks at the pontificate of the Holy Father John Paul II. especially from the view on Slovaks and Slovakia that he visited three times. These facts can help us to see his special relation to the small country under the Tatras.

Keywords: John Paul II., external Slovaks, Slovaks, Church in Slovakia, John Paul II. and Slovakia

Pri pokuse zhodnotiť pontifikát Jána Pavla II., uvedomujeme si, ako si Prozreteľnosť tohto kňaza na najvyšší úrad v Cirkvi pripravovala. Jána Pavla II. označovali za konzervatívneho pápeža. Bol proti antikoncepcii, proti potratom, proti eutanázii. Jednoducho „nešiel s dobou“, bol „staromódny“. Proti takémuto pohľadu však svedčí nesmierna obľúbenosť tohto pápeža medzi mládežou. Pápež, naopak, inšpiroval svojim dynamizmom, koherentnosťou, radikalizmom, s akým chránil tradičné hodnoty Cirkvi. Táto priamosť, otvorenosť pred Bohom i pred ľuďmi, bola zdrojom sympatií mladých a príčinou, prečo bol Ján Pavol pre nich osobnosťou natoľko prítlačivou.¹

Chceme sa v krátkosti pozrieť na pontifikát Svätého Otca Jána Pavla II. hlavne z pohľadu na Slovákov a Slovensko.

1. Apoštolské cesty Svätého Otca

Pri veľkolepom stretnutí na Velehrade v roku 1985 chcela politická moc zneužiť púť ľudí na demonštrovanie mierových aktivít, dav ľudí počas vystúpenia českého ministra kultúry Československej socialistickej republiky žiadal o náboženskú slobodu a Svätého Otca, minister prorocky povedal – aj keď vo vnútri tomu sám neveril – že „všetchno bude.“²

A tak sa aj stalo. Svätý Otec Ján Pavol II. navštívil našu krajinu spolu trikrát.

Prvá návšteva Svätého Otca v Česko-Slovensku 21. – 22. 4. 1990

Po prevrate pobyt Svätého Otca v apríli 1990 veriaci i prezident Československej republiky Václav Havel vnímali ako ozajstný zázrak. Na Slovensku sa Svätý Otec sa zastavil v Bratislave, kde slávil svätú omšu. V kázni povedal: *Ako nespomenúť veľký význam, ktorý mali púte v týchto posledných rokoch? Ich ozvena prekročila hranice. Okrem iného podčiarkol lásku Slovákov k rímskemu biskupovi: Milovaní bratia a sestry, drahí Slováci a Slovenky, pápež vie, ako veľmi ho máte radi. Ale aj pápež vás uistuje, že vás má veľmi rád...* Ďalej vyjadril presvedčenie, že táto dvojnásobná láska k Panne Márii a Petrovmu nástupcovi je vzácnym dedičstvom svätých vierozvestov Cyrila a Metoda. V mysli zostali jeho slová povzbudení: *Nebojte sa! Nebojte sa!*

Pri rozlúčke dodal: *Dúfam, že to nie je „zbohom“, ale „dovidenia“!*

¹ JOZEF HALKO: *Názory - Výnimočný pontifikát*, In: Impulz č. 1/2005, s. 5 – 8.

² MILAN HRONÍK: *Ježiš kráča dejinami*, Trnava 2001, s. 23.

Druhá návšteva Svätého Otca 30. 6. – 3. 7. 1995

Po prvej návšteve v roku 1990 pri viacerých audienciách v Ríme z úst slovenských pútnikov znelo „Svätý Otče, do Levoče“. V súvislosti s touto túžbou ľudu bola pripravená zo strany KBS a Svätej Stolice druhá návšteva, ktorej hlavným motívom bolo svätorečenie troch košických mučeníkov.

Program apoštolskej cesty:

Piatok 30. júna – návšteva Dómu sv. Martina v Bratislave, stretnutie s kňazmi, seminaristami a rehoľníkmi, v popoludňajších hodinách stretnutie s mladými v Nitre.

Sobota 1. júla – sv. omša neďaleko baziliky v Šaštíne, stretnutie s členmi Konferencie biskupov Slovenska, súkromná modlitba pred Sedembolestnou, v poludňajších hodinách návšteva prezidenta republiky Michala Kováča, stretnutie s vládnymi predstaviteľmi, modlitba sv. ruženca v priamom prenose Vatikánskeho rozhlasu.

Nedeľa 2. júla – sv. omša priamo na letisku v Košiciach s kanonizáciou troch blahoslavených košických mučeníkov. Podvečer v Prešove stretnutie s gréckokatolíckymi veriacimi a obyvateľmi mesta Prešov.

Pondelok 3. júla – sv. omša na svahu Levočskej hory, po obede odpočinok vo Vysokých Tatrách spojený s prechádzkou, v podvečer odlet z popradského letiska naspäť do Ríma.³

Hneď na začiatku Svätý Otec Ján Pavol II. označil hlavný cieľ svojej cesty na Slovensku: *Drahí Slováci! Dobré poznáme bolestné následky tvrdých rokov totalitného režimu, ktoré v minulosti spôsobili ozajstné spustošenie ako v oblasti sociálnej a kultúrnej, tak i v politickej a náboženskej. Dnes k vám prichádzam ako pútnik Ježiša Krista povzbudiť vás, aby ste vytrvali na ceste, na ktorú ste nastúpili... prichádzam predovšetkým posilniť svojich bratov vo viere...*

A na konci návštevy vyjadril svoju vďačnosť týmto potvrdením: *Moja púť na Slovensku končí. Ďakujem vám za svedectvo viery, ktoré ste mi dali. Odnášam si ho v srdci do Ríma. Ďakujem biskupom, kňazom, rehoľným osobám, všetkým veriacim... Pán Boh zaplať!*

Tretia návšteva Svätého Otca Jána Pavla II. 11. – 14. 9. 2003

Podľa vôle Svätého Otca a vrúcneho priania miestnych biskupov, v poradí tretia apoštolská púť viedla do diecéz, ktoré doposiaľ pápež nenavštívil. Jeho zástavkami v rámci 102. zahraničnej cesty boli Trnava (11. 9.), Banská Bystrica (12. 9.), Rožňava (13. 9.) a Bratislava – Petržalka (14. 9.).

Táto tretia návšteva Svätého Otca na Slovensku sa začala 11. septembra modlitbou v katedrále v Trnave. Pokračovala sv. omšou 12. septembra v Banskej Bystrici, ktorou miestna Cirkev, spolu s jej biskupom, otvorila diecéznu synodu. 13. septembra v Rožňave a napokon 14. septembra v Bratislave – Petržalke, kde počas slávania svätej omše z nedele, ktorá sa zhodovala so sviatkom Povýšenia svätého kríža, Svätý Otec vyhlásil za blahoslavených dve slovenské osobnosti. Boli to biskup Vasil' Hopko a rehoľná sestra Zdenka Schelingová, svedkovia viery dvadsiateho storočia.⁴

Celkom na záver sa Svätý Otec Ján Pavol II. obrátil s vďakou a s pozhnaním na slovenský národ: *„Prv, než sa rozlúčime, chcel by som sa ešte raz všetkým zo srdca poďakovať... všetkým vyslovujem z hĺbky srdca úprimné: „Pán Boh zaplať!“ Odnášam si krásne spomienky na eucharistické slávania a na stretnutia týchto dní. Sú to spomienky, ktoré vyvolávajú v mojom srdci hlboké a radosné pocity. S osobitnou vrúcnosťou chcem z tohto miesta po-*

³ K 11. návšteve Svätého Otca Jána Pavla II. na Slovensku (30. 6. – 3. 7. 1995), Nitra 1995, s. 3.

⁴ PIERO MARINI: Úvod, In: *Pastoračná návšteva rímskeho biskupa Jána Pavla II. na Slovensku 11. – 14. september 2003*, Rím 2003, s. 8 – 11. MILAN HROMNÍK: *Tretia návšteva pápeža Jána Pavla II. na Slovensku (11. – 14. 9. 2003)*, Trnava 2003. GRZEGORZ GAŁĄZKA: *Verní Kristovi, verní Cirkvi*, Trnava 2003.

zdraviť slovenskú mládež. Drahí mladí priatelia, vy ste nádejou Cirkvi i spoločnosti. Vy ste pápežovou nádejou! Nebojte sa byť opravdivými priateľmi Ježiša. Od neho sa naučíte správne milovať tento svet, s jeho pomocou vybudujete kultúru lásky. Všetkých ubezpečujem o svojej spomienke v modlitbe a povzbudzujem: ostávajúce verní Kristovi a jeho Cirkvi! Vďaka ti Slovensko! Všemohúci Boh nech ťa žehná a zachová vo svojej láske.“⁵

2. Aktivity Svätého Otca vo vzťahu k Slovákom

Svätý Otec Ján Pavol II. viackrát prejavil svoju náklonnosť voči Slovensku a Slovákom. Chronologicky to možno vidieť z týchto udalostí:

- 24. 5. 1980 – Pri príležitosti 1100. výročia založenia Nitrianskej diecézy Svätý Otec v liste biskupovi Jánovi Pásztorovi a veriacim napísal: „*Táto spomienka nech uistí Vás i všetkých veriacich na Slovensku o mojej láske, o mojej starosti, o mojej modlitbe za Vás. Buďte si istí, že vás pápež miluje, že sa za vás modlí, trpí s vami, dúfa spolu s vami. Nech 1100. výročie zveľadí vašu lásku k Cirkvi, k diecéze, k vašej farnosti. Navštevujte Boží chrám, zhromažďujte sa na slávení Eucharistie, zasväcujte nedeľu Pána. Nech tieto jubilejné oslavy prinesú skutočné obrátenie.*“⁶
- 13. 10. 1980 v Toronte (Kanada) zriadil Slovenskú gréckokatolícku Eparchiu sv. Cyrila a Metoda.
- 31. 12. 1980 apoštolským listom *Egrediae virtutis* vyhlásil sv. Cyrila a Metoda za spolupatrónov Európy. „*Keďže dnes, po toľkých storočiach rozkoľu medzi východnou a západnou Cirkvou, medzi Rímom a Carihradom, po Druhom vatikánskom sneme sa podnikli rozhodné kroky k plnej jednote, vidí sa, že vyhlásenie svätého Cyrila a Metoda za spolupatrónov Európy popri svätom Benediktovi plne zodpovedá znameniam našich čias, najmä preto, že sa to stalo v roku, keď obidve Cirkvi, katolícka a pravoslávna, nadviazali vážny dialóg na ostrove Patmos, ktorý tradícia spomína v súvisi so svätým Jánom apoštolom a evanjelistom. Týmto vyhlásením chcem vyzdvihnúť a zapísať do dejín aj tento pamätihodný dátum. Toto vyhlásenie má zároveň ukázať dnešnému človekovi vysokú hodnotu ohlasovania evanjelia, ktoré Ježiš Kristus zveril Cirkvám a ktoré tak horlivo ohlasovali títo dvaja svätí bratia, apoštolí Slovanov.*“⁷
- 8. 11. 1981 – jeho prvá cesta mimo Vatikánu po atentáte smerovala do Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme – „*Moja návšteva v tomto Ústave je novým ohnivkom v reťazi prejavov úcty a dôvery voči slovenským vierozvestom. Na konci minulého roku som zveril do ich ochrany celú Európu, aby ju, spolu so svätým Benediktom, ochraňovali a viedli k jednote, k pokoju, k vernosti vlastným duchovným prameňom.*“⁸
- 15. 9. 1984 Unionville, Toronto (Kanada) – požehnal základný kameň slovenskej gréckokatolíckej katedrály pre Slovákov v Kanade. „*Pri tejto príležitosti sa naše myšlienky vracajú k Pavlovi VI., ktorý zomrel 6. augusta 1978, v deň, keď sa slávi tajomstvo Premenenia tak podľa byzantského, ako aj rímskeho obradu. To on vám dal roku 1964 biskupa Rusnáka. Aj táto nová Katedrála Premenenia Pána je do istej miery prejavom pastierskej starostlivosti tohto veľkého pápeža o vás a o všetkých Slovanov. Keď dnes konám posviacku tohto základného kameňa, rímska Cirkev obnovuje svoju lásku a pastoračnú starostlivosť o váš národ.*“⁹

⁵ ŠEBASTIÁN LABO: *Tretia návšteva Svätého Otca Jána Pavla II. na Slovensku*, Trnava 2003, s. 103.

⁶ *Robotník slnka*, Trnava 1995, s. 91.

⁷ PAULA TERBOS: *Atlét na Petrovom stolci*, Bern 1981, s. 187.

⁸ Ján Pavol II. v Slovenskom ústave svätého Cyrila a Metoda v Ríme, In: *Svätý Cyril a Metod*, príloha č. 1, Rím 1990, s. 3 - 4.

⁹ ŠEBASTIÁN LABO: *Lietajúci pútnik dvadsiateho storočia II. 1983 – 1985*, Bratislava 1998, s. 107.

- 3. 1. 1990 daroval 17.200 jednozväzkových výtlačkov knihy „Liturgia hodín na posvätenie času“ pre slovenské diecézy.¹⁰
- 20. 1. 1990 po 42. rokoch oficiálna československá delegácia prvý raz navštívila pápeža Jána Pavla II.
- 19. 4. 1990 boli obnovené diplomatické styky medzi Vatikánom a ČSR na úrovni Veľvyslanectva Českej a Slovenskej republiky a Apoštolskej nunciatúry
- 30. 7. 1990 vymenovaný apoštolský nuncius pre ČSR – Giovanni Copa
- 31. 3. 1995 vznik novej provincie Apoštolskou konštitúciou *Pastorali quidem permoti*, ktorou bola erigovaná Košická cirkevná provincia, Košické biskupstvo bolo povýšené na arcibiskupstvo, sufragánmi novej arcidiecézy sa stalo Spišské a Rožňavské biskupstvo. Alojz Tkáč sa stal prvým košickým arcibiskupom-metropolitom.¹¹
- 21. 2. 1997 zriadil Apoštolský exarchát pre veriacich byzantského obradu so sídlom v Košiciach a za prvého apoštolského exarchu vymenoval vladyku Milana Chautura, CSsR, doterajšieho pomocného prešovského biskupa
- 28. 3. 1998 povýšil Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme na Pápežský slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda.
- 24. 11. 2000 bola uzatvorená základná Zmluva medzi Slovenskom a Svätou Stolicou, ratifikovaná 15. 12. 2000.
- svätorečil: Troch košických mučeníkov (2. 7. 1995 Košice).
- blahorečil: rehoľníka Metoda Dominka Trčku, CSsR (24. 4. 2001 Rím), biskupa Pavla Petra Pavla Gojdiča, CsSR (4.11.2001 – Rím), Vasil'ha Hopka (14. 9. 2003 Bratislava) a Zdenku Cecíliu Schelingovú (14.9.2003 - Bratislava).

3. Menovania a konsekrácie slovenských biskupov Svätým Otcom

- 15. 9. 1979 biskupská vysviacka Jozefa Tomka v Ríme – „*Gratulujem novému arcibiskupovi a vám i všetkým Slovákom. Teším sa z tejto príležitosti a len jedna vec ma zarmocňuje, že sa na tejto slávnosti nemohol zúčastniť ani jeden biskup zo Slovenska. To vám veľa hovorí. Prosme Pannu Máriu Sedembolestnú, aby chránila všetkých drahých synov a dcéry na Slovensku. Požehnávam celý drahý slovenský národ.*“¹²
- 18. 12. 1982 vymenoval Dominika Hrušovského za titulárneho biskupa tubijského
- 24. 4. 1985 Jozef Tomko bol menovaný za kardinála, prefekta Kongregácie pre evanjelizáciu národov.
- 6. 1. 1983 vysvätil Dominika Hrušovského, rektora Ústavu sv. Cyrila a Metoda, za biskupa pre Slovákov v zahraničí.
- 17. 3. 1987 vymenoval Jozefa Viktora Adamca za biskupa diecézy Altoona-Johnstown.
- 19. 5. 1988 vymenoval Jána Sokola za trnavského biskupa.
- 26. 7. 1989 vymenoval Jána Sokola za arcibiskupa v Trnave.
- 26. 7. 1989 vymenoval Františka Tondru za spišského biskupa (vysvätený 9. 9. 1989).
- 21. 12. 1989 vymenoval Jána Hírku za prešovského gréckokatolíckeho biskupa.
- 1990 menovanie nových biskupov pre slovenské diecézy: 6. 2. Ján Chryzostom Korec – Nitra, 14. 2. Alojz Tkáč – Košice, Eduard Kojnok – Rožňava, Rudolf Baláž – Banská

¹⁰ VILIAM JUDÁK, EDITA ČEKOVSKÁ: *Prehľadné cirkevné dejiny*, Bratislava 1996, s. 254.

¹¹ PETER ZUBKO: *Dejiny košického biskupstva, Študijný text k prednáškam z dejín biskupstva*, Košice 2004, s. 30.

¹² PAULA TERBOS, *Atlét na Petrovom stolci*, Bern 1981, s. 177

Bystrica, 17. 3. pomocní biskupi: Dominik Tóth, Vladimír Filo – Trnava, Peter Dubovský – Banská Bystrica, František Rábek – Nitra.

- 18. 8. 1990 vymenoval Jána Bukovského, SVD. za pápežského nuncia v Rumunsku a povýšil ho na titulárneho biskupa tabaltského.
- 29. 5. 1991 vymenoval Jozefa Chryzostoma Korca za kardinála, 28. 6. 1991 – kreovaný.
- 1992 menovanie pomocných biskupov: 11. 1. Milan Chatur – Prešov – gr. kat., 4. 6. Andrej Imrich – Spišská Kapitula, 28. 12. Bernard Bober – Košice.
- 24. 9. 1992 vymenoval Dominika Hrušovského za pomocného biskupa Trnavskej arcidiecézy.
- 15. 4. 1996 vymenoval Dominika Hrušovského za apoštolského nuncia v Bielorusku.
- 21. 2. 1997 vymenoval Milana Chautura za apoštolského exarchu v Košiciach.
- 11. 6. 1997 vymenoval Jozefa Zlatňanského za titulárneho biskupa.
- 19. 6. 1998 vymenoval Štefana Vrableca za trnavského pomocného biskupa.
- 22. 7. 1999 vymenoval Mariána Chovanca nitrianskeho pomocného biskupa.
- 28. 8. 1999 vymenoval Mons. Tomaša Galisa za banskobystrického pomocného biskupa.
- 8. 2. 2001 vymenoval nového nuncia Mons. Henryka Józefa Nowackého.
- 4. 6. 2002 vymenoval Štefana Sečku za pomocného biskupa Spišskej diecézy.
- 12. 11. 2002 vymenoval Milana Šášika, CM apoštolským administráto-rom Mukačevskej eparchie byzantského obradu (6. 1. 2003 vysvätený ním v Ríme).
- 11. 12. 2002 vymenoval Jána Babjaka za prešovského gréckokatolíckeho biskupa (6. 1. 2003 vysvätený ním v Ríme).
- 23. 11. 2002 vymenoval Vladimíra Filu za biskupa koadjútora pre Rožňavskú diecézu.
- 20. 1. 2003 vymenovaný František Rábek za vojenského ordinára.
- 24. 4. 2003 vymenoval Ladislava Hučka za biskupa pražského exarchátu.
- 8. 2. 2004 vymenoval Stanislava Stolárika za pomocného biskupa Košickej arcidiecézy.
- 2. 4. 2004 vymenoval Jána Oroscha a Stanislava Zvolenského za pomocných biskupov pre Bratislavsko-trnavskú arcidiecézu.

Na záver možno použiť slová kardinála Jozefa Tomka:

„Dá sa povedať, že Svätý Otec pomohol svetu objaviť Slovensko! Pomohol však aj Slovákom a iným národnostiam našej vlasti objaviť seba samých, svoje vlastné korene, svoju identitu, hybné sily našej histórie a prítomnosti, zdroje energie i nástrahy pre budúci vývoj. Ukázal nám nádej a dodal odvahy na cestu, viac rás pochválil pokojné získanie samostatnosti. Ako priateľ, čo nás dobre pozná a má nás rád, ako prajný sused, ako otec. Za to mu patrí veľká vďaka!“¹³

Adresa autora: **Doc. ThDr. Cyril Hišem, PhD.**

Katedra cirkevných dejín, Teologická fakulta KU, Hlavná 89, SK - 042 03 Košice 1
tel.: +421 (0)55 6836 340, e-mail: hisem@ktfke.sk

¹³ *Kristov pútnik na Slovensku, Druhá pastoračná návšteva pápeža Jána Pavla II.*, Trnava 1996, s. 86.

Ján Stojkovič, jeho ekumenizmus a ekleziológia

Peter SEDLÁK

Ján Stojkovič, his ecumenism and ecclesiology

This article shortly brings near a biography and work of the Croatian theologian Ján Stojkovič (Ivan Stojković, Johannes de Ragusa), an important person of the Church history. John was a main secretary of the Concile in Basel where he had an opening speech. With three other theologians he led the discourses with Bohemian Hussites. After these discourses he wrote the first ecclesiological work in the history of theology „Tractatus de Ecclesia“. The Concile delegated him for the negotiations with the patriarch of Constantinople to achieve the unity of Western and Eastern Church. The decrees about the unity signed during the Concile in Ferrara-Florence have been the fruits of his work and effort. Ján was a defensor of conciliarism theory and was appointed a cardinal by the antipope Felix V.

Keywords: Ján Stojkovič, Croatian, Dubrovnik-Ragusa, university, the Concile of Basel, conciliarism theory, pope, Hussites, Western and Eastern Church, ecumenism, Constantinople, ecclesiology

Zo slovanských národov sa málokto môže pochváliť takými významnými osobnosťami európskych cirkevných dejín, ako Chorváti. Z chorvátskeho národa pochádzali osobnosti, ktoré po štúdiách na známych európskych univerzitách pôsobili na domácej pôde i v zahraničí ako cirkevní hodnostári, univerzitní profesori, diplomati, misionári, prekladatelia a spisovatelia. Jedná sa napr. o cestovateľa, prekladateľa a literáta Hermana Dalmatina (1110 – 1154),¹ profesora a doktora práva v Bologni bl. Pavla Dalmatina (Paulus Hungarus, okolo 1190 – 1255),² záhrebského biskupa a zakladateľa katedrálnej školy bl. Augustína Kažotiča O. P. (1260/62 – 1323),³ profesora parížskej Sorbony a penitenciára katedrály v Tours Juraja zo Slavónie (1355/60 – 1416),⁴ diplomata a biskupa Andreja Jamometiča (1420/25 – 1484),⁵ básnika, prekladateľa a otca chorvátskej literatúry Marka Maruliča (1450 – 1524),⁶ katolíckeho biskupa a publicistu Petra Pavla Vergiriusa st. (1370 – 1444),⁷ vzdelanca a reformátora Mateja Vlašiča Ilirika (Flacius) (1520 – 1575),⁸ splitského arcibiskupa, matematika Marka Antona de Dominis (Gospodnetič) (1602 – 1616),⁹ dominikánskeho misionára a polyhistora Juraja Križaniča (1617/18 – 1683)¹⁰ a mnohých ďalších. Významné miesto medzi nimi zaují-

¹ ŠANJEK, F.: *Crkva i kršćanstvo u Hrvata. Srednji vijek*. Zagreb 1993, s. 151 – 161.

² Tamže, s. 162 – 166.

³ VIDOVIĆ, M.: *Povijest Crkve u Hrvata*. Split 1996, s. 121 – 122.

⁴ ŠANJEK, F.: *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*. Zagreb 1996, s. 270 – 273.

⁵ VIDOVIĆ, M.: c. d., s. 229.

⁶ Tamže, s. 267 – 268.

⁷ VIDOVIĆ, M.: c. d., s. 266. ŠANJEK, F.: *Crkva i kršćanstvo u Hrvata*, s. 367.

⁸ JEDIN, H.: *Religiöse Triebkräfte und geistiger Gehalt der katholischen Erneuerung*. In: *Handbuch der Kirchengeschichte IV.*, Freiburg-Basel-Wien 1967, s. 577; ŠANJEK, F.: *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, s. 12 – 13; VIDOVIĆ, M.: c. d., s. 270.

⁹ JEDIN, H.: *Europäische Gegenreformation und konfessioneller Absolutismus (1605 – 1655)*. In: *Handbuch der Kirchengeschichte IV.*, Freiburg-Basel-Wien 1967, s. 674; VIDOVIĆ, M.: c. d., s. 157 – 158; ŠANJEK, F.: *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, s. 206 – 207, 352, 366.

ma Ján Stojkovič (Ivan Stojković Raguzinus, Johann von Ragusa, Jean de Raguse) (1390/95 – 1443).

Na začiatku tejto krátkej štúdie je vhodné spomenúť aspoň niektoré dáta z jeho života. Narodil sa v rozmedzí rokov 1390 – 1395 v juhodalmatínskom Dubrovniku. Po základných štúdiách vstúpil ako pätnásťročný v rodnom meste do rehole a kláštora dominikánov, ktorý dal v toku dejín Cirkvi 32 biskupov, troch arcibiskupov a jedného kardinála – práve Jána Stojkoviča.¹¹ Noviciát a pobyt v dominikánskom kláštore mu umožnil prehľbiť si všeobecné vzdelanie potrebné pre ďalšie štúdium. V roku 1413 mu dubrovnická republika ako nadanému mladému dominikánovi poskytla štipendium, aby v nasledujúcich rokoch 1414 – 1417 mohol študovať teológiu na univerzite v Padove, kde dosiahol titul bakalára. Odtiaľ odišiel na ďalšie štúdiá do Paríža a tu 20. novembra 1420 bol slávnostne promován na magistra a doktora teológie. V Paríži zostáva ako profesor na Sorbonskej univerzite a v roku 1422 ho Univerzita menuje za svojho veľvyslanca (ambasador) u pápeža Martina V. a u cisára Žigmunda, u ktorého získal titul kráľovského kaplána. Diplomatickým úsilím u Martina V. práve Stojkovič vymohol, že 25. marca 1423 sa pápež rozhodol zvolať koncil do Pávie, aby, okrem iných záležitostí, riešil už nie otázku osoby Jana Husa, ale zastavenie šírenia herézy husitizmu. Keď koncil sa spočiatku nemohol rozhybať, Stojkovič sa nebál kritizovať aj prelátov, ktorým pripisoval nedbalosť voči priebehu rokovaní. Rozšírenie husitizmu označil ako pohromu, ktorou Boh trestal nezodpovednosť a lenivosť cirkevných hodnostárov.¹²

V hlavnom meste Francúzska sa spoznal s generálom Rádu kazateľov Leonardom Datim z Florencie, ktorý mu až do svojej smrti v roku 1425 bol skutočným duchovným otcom, radcom a pomocníkom. Práve vďaka kontaktom s Datim, s ktorým sa stretol v roku 1417 v Kostnici ako s členom komisie pre vyšetrovanie omylov Jana Husa, spoznal a začal sa hlbšie zaujímať o učenie tohto českého reformátora.

V jeseni roku 1424 sa vracia do rodiska, kde svojich rodákov vyzýva, aby po vzore susednej Itálie založili v svojom meste a republike univerzitu. Škoda, že mestskí senátori Dubrovníka, kvôli hypotetickým študentským nepokojom, sa negatívne postavili k tejto iniciatíve. Aj napriek neúspechom Stojkovič ďalej pokračoval vo svojom intelektuálnom a hodnostnom napredovaní. V roku 1426 bol vymenovaný za generálneho prokurátora dominikánskeho rádu a túto úlohu plnil do roku 1433. Bol aktívnym diplomátom a teológom na sneme v Pávii, Siene a napokon v Bazileji.

Dňa 23. júla 1431 v mene pápeža Eugena IV. slávnostnou rečou otvoril Bazilejský koncil, hoci zvolaním koncilu pápež poveril kardinála Juliána Cesariniho. Stojkovič však bol sekretárom koncilu a Cesariniho pravou rukou.¹³ V roku 1435 viedol posolstvo bazilejského snemu na ekumenické jednania do Carihradu, keď mu *privilegium navigationis ad partes Orientis* udelil koncil a uhorský kráľ Žigmund. Keď sa odtiaľ vrátil, priniesol do Bazileje, a tak pred mohamedanskými uzurpátormi uchránil, množstvo starých gréckych a latinských rukopisov a kníh neobyčajnej hodnoty. Istý čas zastupoval nemeckého cisára na pápežskom dvore. Protipápež Félix ho v roku 1438 (?) vymenoval za kardinála.

¹⁰ VILINSKIJ, V. S.: *Unionizmus*. Trnava 1932, s. 174, 288 – 290. J. Križanič hlásal a pracoval v polovici 17. storočia za zjednotenie pravoslávnej Rusi s rímskokatolíckou Cirkvou. Za svoje aktivity bol v ruskom Tobolsku väznený 15 rokov.

¹¹ DZALTO, S.: *El convento de los dominicos de Dubrovnik. Un foco de fe y cultura*. In: *Studia Croatica*, 1997, č. 135, s. 250.

¹² KALČIC, M.: *Jan Stojkovič*. In: *Pondělní večery u sv. Jana*. In: <http://vecery.misto.cz/texty-display.php?file=19980601-kalcic.html> (2.7.2005), s. 2.

¹³ KALČIC, M.: c. d., s. 3.

Stojkovič sa boril proti zlým vzťahom v Cirkvi, najmä proti nepotizmu a protekcii. Po ne-dlhom, ale bohatom živote, zomrel 20. októbra 1443 v Lausanne, kde je pravdepodobne aj pochovaný.¹⁴

Z bohatej literárnej tvorby a diplomacie sa prezentujú jeho pohľady na rozličné oblasti života vtedajšej Cirkvi. Okrem toho, že napísal „Rozpravu o Cirkvi“ (*Rasprava o Crkvi*), „Reč o prijímaní pod oboma spôsobmi“ (*Govor o pričesti pod obje prilike*), „Rozpravu o autorite koncilu“ (*Rasprava o autoritetu koncila*), napísal aj diela: „Bude jedno stádo a jeden pastier“ (*Bit će jedno stado i jedan pastir*), „Zvest' z Carihradu“ (*Izvjješće iz Carigrada*) a „Dennik z cesty v Carihrade“ (*Dnevnik s puta u Carigradu*), v ktorých vylíčil zaujímavé náhľady na ekumenické vzťahy najmä východnej a západnej Cirkvi v dobe, v ktorej žil a pracoval.¹⁵

Ako už bolo vyššie spomenuté, počas Bazilejského koncilu išiel na čele latinského posolstva do Carihradu. Cieľom tejto misie boli rozhovory o zjednotení východnej a západnej Cirkvi. To, o čo sa približne o dvesto rokov neskôr usiloval v Moskve dominikánsky kňaz, teológ a polyhistor Juraj Križanič (1618 – 1683),¹⁶ to už pred polovicou 15. storočia chcel uskutočniť Ján Stojkovič. V Carihrade videl z iného zorného uhla život tamojšej cirkvi ako z Bazileje, resp. Paríža, ale nadobúdal aj iný, pravdivejší pohľad na západnú Cirkev. Kým v Carihrade pôsobil naňho veľkolepým dojmom ľuďom prepĺnený chrám Hagie Sofie a úprimné priateľstvo so starým patriarchom Jozefom II., ktorý bol *lingue mea* ako o ňom Stojkovič napísal, európske kresťanstvo, kvôli sebestavu tých, ktorí ho mali viesť k rozkvetu, sa mu javilo ako jeden velebný svet, ktorý ale nezastaviteľne kráča k svojmu pádu, ba k zániku.¹⁷ Z Carihradu písal do Ríma správy a listy, v ktorých upozorňoval, že *corpus christianorum* je znútra rozdelený mnohými herézami a zvonku superením vladárov a národov a na kusky ho trhajú z východu Turci, zo západu Arabi, z juhu Saraceni a zo severu Tatári.¹⁸

Rozpad západnej Cirkvi videl v jej vnútri vo *via moderna*, ktorá sa prejavovala v herezách. Tie Cirkev neustále sprevádzali a rozbíjali ju vnútorne, kým zvonku na ňu nepriaznivo pôsobili nezhody a vojny medzi kresťanskými kniežatami, prebudený nacionalizmus a vojenské nájazdy najprv Tatárov a neskôr Turkov. Východisko pre takto zmietanú Cirkev i západnú spoločnosť Stojkovič videl vo všeobecnom koncile, ktorý mal posilniť nezávislého kresťanského pápeža.¹⁹ Všeobecný koncil bol totiž, podľa Stojkoviča, zoskupenou Cirkvou (*ecclesia congregata*), ktorá môže odvolať aj pápeža ak je nesúci. Tento názor prevzal od starších teológov Pierre d' Aillyho, Františka Zabarellu a svojho profesora zo Sorbony Jeana Gersona, ktorí to vyjadrili na koncile v Kostnici (1414 – 1418). Stojkovič bol teda zástancom konciliarnej teórie. Týmto myslením sa zaradil ku konciliaristom, ale svoju teóriu podporila predovšetkým Sv. písmom a náukou cirkevných otcov sv. Augustína a sv. Hieronyma.²⁰

Svoje unionistické úmysly sa usiloval zrealizovať na Bazilejskom sneme i počas dvojročného pobytu v Carihrade. Ako znalec miestnych pomerov povolal v roku 1433 na koncil do Bazileje aj predstaviteľov bosnianskej heterodoxnej cirkvi tzv. krstjanov, alebo patarénov či

¹⁴ Životopisné údaje o Stojkovičovi sú čerpané z týchto diel: ŠANJEK, F.: *Misao i djelo Ivana Stojkoviča. Uvodne napomene*. In: *Misao i djelo Ivana Stojkoviča*. Zagreb 1986, s. 17 – 19; ŠANJEK, F.: *Stojkovič, Ivan (1392/95 – 1443)*. In: *Suvremena katolička enciklopedija*, Split 1998, s. 916 – 917; *Concilium Basiliense. Studien und Quellen zur Geschichte des Concils von Basel*, Basel 1896, s. 18 – 19; *Hrvati u Švicarskoj*. In: *Dom i svijet*, č. 435, 8. október 2003, In: <http://www.hic.hr/dom/435/dom04.htm> (2.7.2005); KALČIĆ, M.: c. d., s. 1 – 6.

¹⁵ ŠANJEK, F.: *Stojkovič, Ivan (1392/95 – 1443)*, s. 917; ŠANJEK, F.: *Misao i djelo*, s. 19.

¹⁶ VILINSKIJ, V. S.: c. d., s. 288 – 290; ŠANJEK, F.: *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*. Zagreb 1996, s. 115.

¹⁷ TURČINOVIĆ, J.: *Stojkovičeva misija u Carigradu i njegova vizija jedinstvene kršćanske Evrope*. In: *Misao i djelo Ivana Stojkoviča*, s. 254.

¹⁸ ŠANJEK, F.: *Crkva i kršćanstvo u Hrvata*, s. 336.

¹⁹ TURČINOVIĆ, J.: c. d., s. 254 – 255.

²⁰ CONGAR, Y.: *Mjesto Ivana Stojkoviča u povijesti ekleziologije*. In: *Misao i djelo Ivana Stojkoviča*, s. 286.

bogomilov.²¹ Koncil po skorej smrti pápeža Martina V., viedol Eugen IV., s ktorým si Stojkovič veľmi nerozumel. Na základe svojej konciliarnej teórie podporoval savojského vojvodu Amadea VIII., ktorý sa stal posledným protipápežom s menom Félix V.

Čo bolo výsledkom Stojkovičových unionistických snáh? Formálnu podobu to dostalo na Ferarsko-florentskom koncile. Dňa 6. júna 1439 sa dekrétom *Laetentur Coeli* uzavrela únia s východnou cirkvou, hoci Ivan Stojkovič listom z Konštantínopola už 16. septembra 1436 oznámil koncilným otcom začiatok ratifikácie zmluvy s východnou cirkvou. Dňa 22. novembra 1439 bol podpísaný dekrét *Exsultate Deo* o únii s arménskou cirkvou a únia s koptskou a etiópskou cirkvou bola potvrdená dekrétom *Cantate Domino* zo 4. februára 1442.²² Za týmito zmluvami musíme vidieť aj včeliu prácu a snaženie Jána Stojkoviča, hoci dohoda vo východnej cirkvi trvala iba do návratu byzantskej delegácie domov. Grécky klérus dekrét neuznal, pretože *mal radšej turban ako tiaru*.²³ Snom Jána Stojkoviča bolo zreformovať Cirkev aj za cenu zániku pápežského štátu a dosiahnuť jednotu kresťanských národov v pokoji, istote a vzájomnej zhode, najmä z dôvodu proti blízkemu nebezpečenstvu zo strany tureckých nájazdov na Európu.²⁴ Za tento ideál sa boril aj keď došlo k nezhode medzi pápežskými posolstvami v Carihrade v roku 1437, kde takmer prišiel o život.

S unionistickými snahami Jána Stojkoviča úzko súvisí aj jeho postoj k reformám v Cirkvi, čo vyjadril vo svojom obsiahlom a hlavnom ekleziologickom diele „Tractatus de Ecclesia“ (*Rozprava o Cirkvi*), ktoré napísal v dominikánskom kláštore v Bazileji.²⁵ Už z názvu vyplýva, že je to ekleziologické dielo, ktorým autor hľadal cesty ako reformovať cirkev v hlave a údoch. Jedná sa o prvé ekleziologické dielo v histórii katolíckej teológie vôbec. Pozostáva z troch častí, ktoré sa delia na kapitoly.

Prvá časť pojednáva o pojme, druhá o mystickom tele a tretia o znakoch Cirkvi. Dielo vzniklo na základe dišpút, ktoré viedli katolícki a českí husitskí teológovia na Bazilejskom koncile v období od 10. januára do 8. apríla 1433.²⁶

Stojkovič sa teda otázkou herézy a schizmy zaoberal nielen preto, že rokoval s predstaviteľmi východnej Cirkvi v Carihrade, ale patril do skupiny štyroch hlavných vyjednávačov na Bazilejskom sneme aj s českými husitmi. Kým Stojkovič bol pod vplyvom Gersona, nemienil s husitmi vôbec vyjednávať. Situácia sa však zmenila keď husiti rozprášili križiacke vojská na čele s Cezarinim v bitke pri Domažliciach a Stojkovič sa radil o husitskej otázke s teológom Johannom Niderom. Vtedy prijal za možné riešenie rokovať s husitmi, ale iba v elitnom kruhu teologických vzdelancov. Tak teda došlo k jednaniu s husitmi na Bazilejskom koncile. Husitskí teológovia došli do Bazileje v nedeľu 4. januára 1433. Predstaviteľ husitskej strany, ktorého Stojkovič nazýva *magister Johannes*, bol známy husitský teológ a zástupca Karlovej univerzity Jan Rokycana. Druhým českým vyjednávačom bol Mikuláš z Pelhřimova, nazývaný Biskupec, tretím Oldřich zo Znojma a štvrtým anglický wiklefista Peter Payne (Petrus Anglicus). Stojkovič sa najprv stretol po zdvorilostnom obede na rozhovoroch s Prokop Holým, potom rokoval s Janom Rokycanom. Na čele katolíckej strany stáli dominikáni Ján Stojkovič a Heinrich Kaltenstein z Koblenzu, Egidius Charlier a barcelonský

²¹ ŠANJEK, F.: *Ivan Stojkovič i počeci humanizma u Hrvata*, s. 281.

²² *Concilium Basiliense*. Basel 1896, s. 374 – 376; JUDÁK, V. – ČEKOVSÁ, E.: *Prehľadné cirkevné dejiny*. Bratislava 1966, s. 103.

²³ KELLY, J. F.: *Ekumenski sabori*. In: *Suvremena katolička enciklopedija*. Split 1998, s. 254.

²⁴ ŠANJEK, F.: *Ivan Stojkovič i počeci humanizma u Hrvata*. In: *Dni hvarskog kazališta*. Split 1990, s. 281.

²⁵ NUIĆ, T.: *Spuren der Kroaten in der Schweiz und Schweizer spuren in Kroatien*. In: http://www.croatia.ch/integracija/kultur_emmen.php (2.7.2005). Jedna časť Stojkovičovej pozostalosti sa dodnes uchováva v Univerzitnej biblioteke v Bazileji.

²⁶ [STOJKOVIČ] de Ragusio, I.: *Tractatus de Ecclesia*. (ed. Šanjeck, F.), Zagrabiae 1983, Introductio, s. XI.

archidiakon Juan Palomar.²⁷ Rokovania sa točili okolo otázky prijatia štyroch pražských kompakťatov, z ktorej Česi nemienili ustúpiť. Napriek tomu, že Stojkovič s Čechmi hovoril aj materinským jazykom, dohodu dosiahnuť nebolo ľahké. Rozhovory, ktoré sa blížili ku zdarnému koncu, prerušili výroky Petra Payneho o nutnosti všetkého diania v Cirkvi a vo svete. Na druhej strane práve tieto okolnosti vynútili u Stojkoviča a verbálnych protivníkov ujasniť základné ekzeziologické pojmy a stanoviská. Stojkovič tak písal svoje hlavné dielo „Tractatus de Ecclesia“ počas rokovania s Čechmi, používajúc svoje osobné písomné poznámky z vyjednávania. Poznal úlisnosť Payneho, ktorý bol pre neho ako „plazivý had“, lebo vždy v predpokladanej chvíli zhody vytiahol na povrch krajne nevhodné otázky. Stojkovič tak došiel k záveru, že musí hájiť Cirkev, ktorú protivník spochybňoval. Rokycana zas bludne učil o vzťahu podriadenosti Cirkvi voči evanjeliu. Payneho, Holého a Rokycanove stanoviská boli pre Stojkoviča podnetom pre písanie aj ďalšieho významného diela *De ecclesia contra Bohemos*.

Hneď na začiatku prvej časti „Traktátu o Cirkvi“ autor charakterizuje pojmy herezy, schizmy, heretikov a schizmatikov a ich vzťah k Cirkvi na základe uvedených citátov z diel sv. Augustína (*Ennarationes in psalmos, De fide ad Petrum*), sv. Hieronýma (*Epistula ad Damasum*) a sv. Gregora Veľkého (*Homilia 38 in evangelia*). Cirkev v jej podstate Stojkovič charakterizuje ako duchovnú skutočnosť, ktorá pozostáva zo živých a duchovných kameňov, teda z ľudí, ktorí sú dvojakí: zlí a dobrí – veriaci. Do skupiny zlých zatráva aj neveriacich Židov, pohanov a heretikov, ktorí apostatovali od pravdy, viery a jednoty s Cirkvou. K takým ráta aj heretikov *praesentis temporis*, wiklefovco a husitov. Podľa Stojkoviča Cirkev tvoria všetci, ktorí sa zhromažďujú a sú zjednotení vo viere, nádeji a oddanosti Ježišovi Kristovi.²⁸ Týmto názorom Stojkovič vyjadril svoj pojem Cirkvi, ktorý je v zhode s učením cirkevných otcov. V nasledujúcich kapitolách Dubrovčan hovorí o mnohorakosti pojmov a znakov Cirkvi, o rozlišovaní milosti, o predurčení, o záslužných skutkoch a milosti. V týchto pasážach cituje *Summu theologiae* veľkého teológa sv. Tomáša Aquinského.

V druhej časti Rozpravy o Cirkvi sa Stojkovič zameriava na Cirkev ako mystické telo Kristovo. Svoju doktrínu dedukuje zo slov sv. apoštola Pavla z 1. listu Korint'anom: *Ako je jedno telo a má viacej údov...* (12,12). Svoje uvažovanie nad danou témou podopiera výrokmi Aristotela, sv. Tomáša Aquinského a sv. Augustína. Cirkev ako mystické Kristovo telo sa podľa neho buduje v jednote, ktorá sa naznačuje krstom a ostatnými sviatosťami. Jednotu Cirkvi vidí aj vo vyznávaní tej istej viery: *unitas corporis mystici attenditur secundum unitatem fidei*.²⁹ Vidí ju ďalej v jednote lásky (*caritatis*), v jednote Ducha Svätého a v jednote princípu, t. j. hlavy, ktorou je Ježiš Kristus.

V tejto časti sa ďalej zaoberá znakmi Cirkvi, jednej, svätej, všeobecnej a apoštolskej ako to učí vyznanie viery z prvého všeobecného koncilu v Nicei. Na základe toho hovorí, že Cirkev je založená na apoštoloch, na svätosti ich života, pravdivosti učenia, zázrakoch, ohlasovaní evanjelia a svedectve, ktoré spečatili krvou mučeníci (kapitoly 16 – 19). V 25. kapitole hovorí o cirkevnej hierarchii. Pomáha si tu dielami sv. Augustína *De civitate Dei* a Dionyza Areopagitu, ktorý hovorí o hierarchii medzi anjelmi (*De coelesti hierarchia*). O plnej moci Petra, t. j. pápeža hovorí na základe autority Sv. písma, ale aj citámi z diel sv. Jána Chryzostoma a sv. Ambróza. Priznáva, že plnú moc apoštola Petra dostávajú aj jeho nástupcovia (*successores*).

V kapitolách 35 a 36 priznáva Cirkvi moc odpúšťania a cirkevných trestov exkomunikácie, suspenzie a interdiktu.

²⁷ FINK, K. A.: *Das abendländische Schisma und die Konzilien*. In: Handbuch der Kirchengeschichte III/2, Freiburg-Basel-Wien 1968, s. 576 – 577.

²⁸ [STOJKOVIČ], Iohannis de Ragusio: c. d.: *Introductio*, s. XI.

²⁹ Tamže, s. 64.

V tretej, záverečnej časti traktátu Stojkovič hovorí o piatich znakoch Cirkvi ako ich pred niekoľkými storočiami predniesol sv. Augustín v diele *Contra epistulam Manichaei quam vocant „fundamenti“*. Tieto znaky vymenúva a uvažuje o nich v takomto poradí. Prvý znak je nepoškvrnená múdrosť (*sincerissima sapientia*).³⁰ Druhý znak je zhoda ľudí a národov v jednej viere (*consensus populorum et gentium, videlicet in unam fidem*).³¹ Tretí znak: autorita zázrakov (*auctoritas miraculis*).³² Štvrtý znak: nástupníctvo veľkňazov na Petrovom stolci v Ríme (*successio sacerdotum in civitate romana in cathedra Petri*).³³ Piatym znakom Cirkvi je jej meno: katolícka Cirkev (*nomen Ecclesiae catholicae*).³⁴

Dvanásť kapitola záverečnej časti je obsiahlym záverom rozpravy Jána Stojkoviča s Jánom Rokycanom. Táto rozprava z Bazilejského koncilu je svedectvom, že odsúdením Jána Husa na Kostnickom koncile heréza husitov neskončila. Dostala sa na pretras aj na Bazilejskom koncile a vďaka tomu vzniklo toto významné ekzeziologické dielo chorvátskeho dominikána Ivana Stojkoviča. Jeho nekompromisné postoje voči heretikom boli pre nich istým katalyzátorom. Husiti sa reakciou na rokovania ukázali ako vnútorne nejednotní. Niektorí boli až príliš radikálni, iní mierni. Toto využil Stojkovič aj po návrate zo svojej misie v Carihrade. Hoci už od roku 1436 platili v Čechách kompakťaty ako krajinský zákon vyhlásený cisárom Žigmundom, Stojkovič stále sledoval situáciu v Čechách. Vo Viedni sa zoznamil s kanonikom Mikulášom Jindřichovom, ktorý bol chránencom Oldřicha z Rožmberka. V roku 1440 koncilná deputácia zrušila päť rokov starú kandidatúru Jana Rokycanu na post pražského arcibiskupa a na jeho miesto navrhla Mikuláša Jindřichova. Samozrejme členom rozhodovskej komisie, ktorá kandidatúru Jindřichova schválila, bol práve Ivan Stojkovič. Tak 30. júla 1440 koncil oznámil Čechám, že z jeho vôle novým pražským arcibiskupom bude Mikuláš Jindřichov. Jeho pôsobnosť však bola obmedzovaná najmä na južné Čechy a keď jeho zástanca Oldřich z Rožmberka sa stále viac prikláňal na stranu pravoplatného rímskeho pápeža Eugena IV., koncilná strana na čele so Stojkovičom postupne stracala vplyv na návrat Čiech z husitizmu ku Katolíckej cirkvi. Napokon Stojkovičova smrť v roku 1443 bola bodkou za celým úsilím zvrátiť sled udalostí v Čechách.³⁵

Písomné ekzeziologické dielo Jána Stojkoviča „*Tractatus de Ecclesia*“ však zostalo a vo svojej kompaktnosti tvorí ucelenú náuku o Cirkvi. Jeho autor sa v ňom prejavil ako vysoko erudovaný znalec Sv. písma, diel cirkevných otcov, ako obratný rétorik, fundovaný teológ a mysliteľ svojej doby. Svoje učenie oprel o výroky Sv. písma, o filozofický podklad Aristotela a o také teologické kapacity ako je sv. Augustín, sv. Ambróz, sv. Ján Zlatoústý, sv. Tomáš Aquinský a ďalší. Príjemne znie konštatovanie veľkého nemeckého teológa 20. storočia Karla Rahnera, že Ján Stojkovič je *často prekvapujúco moderný*.³⁶ Na druhej strane je treba tiež zdôrazniť, že Ján Stojkovič v diele „*Rozprava o Cirkvi*“ poukázal na hlavné sporné body, ktoré narušovali vzťahy medzi Katolíckou a Východnou cirkvou, ale aj vzťahy s českými husitmi. Protežoval úlohu univerzít, ktoré mali byť komplementárnymi pravej viery. Hľadal jednotu a zrovnoprávnenie všetkých kresťanov aj za cenu zníženia moci pápežského primátu vnútri spoločenstva, ktoré označil výrazom *Ecclesia militans*.³⁷

³⁰ [STOJKOVIČ], Iohannis de Ragusio, I.: c. d.: s. 216.

³¹ Tamže, s. 229.

³² Tamže, s. 245.

³³ Tamže, s. 255.

³⁴ Tamže, s. 284.

³⁵ KALČIC, M.: c. d., s. 5.

³⁶ [STOJKOVIČ] de Ragusio, I.: *Tractatus de Ecclesia*, Prefatio, s. 1.

³⁷ SEFEROVIĆ, RELJA: *Štvaćanje autoriteta u djelu Tractatus de Ecclesia Ivana Stojkovića*. In: Hrvatska znanstvena bibliografija, In: <http://bib.irb.hr/prikazi-rad?&rad=164741> (2.7.2005).

Ján Stojkovič patrí právom medzi velikánov ducha, ktorí svojím umom a dielom silne vplývali na cirkevné, kultúrne a politické dejiny obdobia, v ktorom žili.

Adresa autora: **Doc. ThDr. Peter Sedlák, PhD.**

Katedra cirkevných dejín, Teologická fakulta KU, Hlavná 89, SK - 042 03 Košice I

tel.: +421 (0)51 4572217

Těžká jednání. Sonda do diplomacie Svatého stolce

Martin WEIS

Difficult negotiations. A probe into the diplomacy of the Holy See

In this study, the author points out to the difficult situation of the Holy See in the course of World War Two in regard to filling dioceses in the Nazi occupied countries. The German Nazis, as is shown in archive documents, held the view that in all territories under German power, prominent positions including those in the Catholic Church, were to be held by born Germans only. The author demonstrates, by means of example of the diocese of České Budějovice, how impossible it was to occupy the freely vacated bishop seat, and the indeterminateness of diplomatic negotiations between the representatives of the Holy See and the German Empire.

Keywords: Diplomacy, World War Two, ecclesiastical history, Diocese of České Budějovice

Úvodem

Rok 2005 nám přinesl značné množství historických dat, které si připomínáme někdy s větší, jindy s menší pietou. Jedním z takovýchto dat byl i rok 1945 s koncem jedné z nejstrašlivějších válek v lidské historii. Druhá světová válka s sebou nepřinesla pouze oběti na životech či přímé hmotné škody jako dopad vojenských operací, ona výrazně poznamenala i náboženský život a činnost katolické církve. V této své studii hodlám na základě odborné literatury a archivních materiálů přiblížit jednu z méně známých kapitol církevních dějin – problematiku obsazení uprázdněného českobudějovického biskupského stolce, která ukazuje na bezvýchodnost a téměř nemožnost diplomatických jednání s brutální diktaturou německého národního socialismu.¹

Tři fáze nacistické politiky vůči katolické církvi

Nacistická církevní politika probíhala v několika fázích. První fáze, která trvala cca do roku 1935 se vyznačovala hledáním cesty k pokojnému soužití. Proto také ve vládním prohlášení Německa z 1. 2. 1933 se hovoří o „*přátelství k církvím, o křesťanství jako základu morálky a rodiny, základní buňce celého národního a státního tělesa*“.² Z téhož roku je také konkordát uzavřený mezi Svatým stolicem a Říší. Tento význačný dokument byl vnímán katolickou církví jako poslední možnost, jak si udržet určitou míru vlivu na vývoj v Německu ve prospěch křesťanů. Nacistický režim konkordát přivítal zase především ze zahraničně-politických důvodů. Jednak potřeboval podporu od katolické části obyvatelstva Německa a také hodlal prohloubit spolupráci s tradičně katolickými zeměmi jako byla Itálie, Španělsko a Portugalsko. Z taktických důvodů nacisté v této první fázi své církevní politiky proti křesťanským církvím nevystupovali otevřeně, ale snažili se skrytě o jejich postupnou izolaci a vyřazení ze

¹ Této problematice byly věnovány jen okrajové zmínky či stručné statě v několika málo monografiích. Srv. např. POLC, Jaroslav V.: Stručný přehled dějin českých a moravských diecézí po třicetileté válce. KTF UK Praha 1995, s. 74. KADLEC, Jaroslav: Českobudějovická diecéze, vydalo Sdružení sv. Jana Nepomuckého Neumanna České Budějovice 1995, s. 41 a HALAS, František X.: Fenomén Vatikán – idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán, CDK Brno 2004, s. 578.

² Srv. VAŠEK, František – ŠTĚPÁNEK, Zdeněk: Tmítá cesta moravského duchovenstva (1939 – 1945), v edici Brněnský legionář vydalo nakladatelství Šimon Ryšavý. Brno 2003 s. 15.

společnosti. Druhá fáze církevní politiky nacistického Německa probíhala v letech 1936 – 1940 a vyznačovala se již neskrývanou snahou o podřízení všech církví totalitnímu režimu a to i za pomoci represí vůči jednotlivým duchovním, kteří byli žalářováni. Na tuto vzniklou situaci reagoval papež Pius XI encyklikou *Mit brennende Sorge*³ ve které hájil křesťanství vůči nacistickému novopohanství. Hitlerova rasová politika vyvolala rozhodný odpor mnohých představitelů katolické církve v Německu. Připomínám např. neohrožená stanoviska katolických biskupů Michaela Faulhabera, Konráda Preysinga a C. A. Gahlena. Třetí fáze nacistické církevní politiky započala rozpoutáním válečného běsnění. Nacisté poznali, že křesťanské církve v Německu nebudou podporovat jejich válečné tažení a proto se „otázkou dne“ stala diskuze, zda křesťanství jako takové má být zničeno ihned, nebo se k tomuto kroku má přistoupit až po skončení války. Svou významnou roli zde sehrály i protesty čelných představitelů katolické církve proti provozované euthanasii a zvláště v zacházení s lidmi jiných národností nebo rasy.⁴

Nacistická politika vůči katolické církvi v Protektorátu Čechy a Morava

Po rozbití Československa a vzniku Protektorátu Čechy a Morava nacisté svou církevní politiku začali uskutečňovat i na našem území, kde ji řídil úřad říšského protektora. V této souvislosti je nutné podívat se blíže na postavu zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, který sehrál v koncipování církevní politiky nacistů velmi důležitou roli. Přestože byl vychován v náboženském duchu, roku 1936 vystoupil z katolické církve a ostře proti ní bojoval. Autoři knihy *Trnitá cesta moravského duchovenstva* uvádí velmi výstižnou charakteristiku Heydricha a to že „nepřátele nacismu redukoval do dvou duchovních a organizačních polí – Židy a politické duchovní“.⁵ Za jakousi „frontovou organizací“ mezinárodního židovstva považoval svobodné zednářství a u katolické církve obdobně vnímal řád jezuitů. Snad také právě proto již na začátku války uvažoval o tom, že jezuité budou posláni do koncentračních táborů na Východě. Po svém příchodu do Prahy smutně proslul Heydrich mimo jiné také tím, že vypracoval plán na proniknutí oddaných nacistů do řad katolické církve. Hodlal vybrat z příslušníků Hitlerjugend vhodné kandidáty, které chtěl dát pod falešnými jmény studovat teologii. Vážně počítal s tím, že za cca 15 let by mohli pak obsadit vedoucí pozice v katolické církvi. Obdobně se podle jeho plánu mělo postupovat i proti ostatním křesťanským církvím. Řada katolických duchovních odešla do zahraničí a zapojila se do zahraničního odboje, domácí organizovali pouti, které se změnily v protinacistické manifestace a nesmím opomenout ani statečná vlastenecká kázání mnohých duchovních. Odpor duchovenstva vůči nacistickému režimu přerostl v mnohých případech i do přímého zapojení do domácího organizovaného odboje, přechovávání zbraní, ilegálních tiskovin a osob pronásledovaných režimem. Odveta nacistů byla velmi krutá a ve velkém množství případů nepomohly ani intervence kardinála Kašpara státnímu prezidentu dr. Emilu Háchovi ve prospěch zatčených a perzekuovaných katolických duchovních či intervence olomouckého arcibiskupa dr. Leopolda Prečana.⁶

³ 17.3.1937.

⁴ Je nutné uvést např. neohrožená kázání německých biskupů Konráda Preysinga, Adolfa Bertrama, Gahlena či statečně vystoupení vídeňského arcibiskupa kardinála Theodora Innitzera proti perzekuci židovských spoluobčanů.

⁵ Srv. VAŠEK František – ŠTĚPÁNEK Zdeněk: *Trnitá cesta moravského duchovenstva (1939 – 1945)*, v edici Brněnský legionář vydalo nakladatelství Šimon Ryšavý, Brno 2003, s. 17 nn.

⁶ VAŠKO Václav ve své knize *Neumlčená* (I. díl) uvádí, že za okupace bylo gestapem zatčeno a vyšetřováno téměř 500 českých katolických kněží. Úřední list českobudějovické diecéze uvádí že „...jen z českobudějovické diecéze bylo žalářováno na 40 českých kněží v čele se svým ordinářem Msgr. Janem Caisem. Je to víc než 10% všech aktivních kněží. Devět jich našlo v koncentračních táborech smrt“ srv. ACEB 1945 z 10. května 1945. Podrobněji se osudy nacisty pronásledovaných českých katolických kněží zabírá např. monografie BENEŠ, Josef: *Kaine, kde je tvůj bratr?*, ČKCH Praha 1971. Vybrané osudy německých katolíků z odtržených pohraničních oblastí

Situace v českobudějovické diecézi

Těžká a zdoluhavá nemoc ukončila život českobudějovického biskupa Dr. Šimona Bárty dne 2. května 1940, na svátek Nanebevstoupení Páně. Pohřební obřady se konaly 7. května 1940, za účasti velkého množství věřících a kléru. Pohřební obřady vykonal, jako zástupce arcibiskupa-metropolit, Dr. Eltschkner, světitel biskup pražský. Přítomní dále byli: biskup litoměřický Dr. Weber, světitel biskup pražský Dr. Remíger, opat emauzský Dr. Vykoukal a opat strahovský Dr. Jarolímek. Protože se katedrála opravovala, zádušní mše svatá byla sloužena v klášterním kostele Panny Marie v Českých Budějovicích a po jejím skončení byl zesnulý biskup Bárta pochován na městském hřbitově v Českých Budějovicích. Již druhého dne po smrti biskupa Šimona Bárty se sešla českobudějovická katedrální kapitula k volbě kapitulního vikáře a zvolila jako kapitulního vikáře, preláta Msgre Jana Caise.⁷ Nově zvolený kapitulní vikář netušil, že úřad ordináře diecéze bude musit vykonávat téměř po celou dobu války a že bude příčinou i jeho uvěznění v několika věznicích a koncentračních táborech.⁸

Poměry, které vládly v době druhé světové války, na biskupské konsistoři v Českých Budějovicích nejlépe osvětlí osobní svědectví jednoho z tehdejších úředníků biskupské konsistoře. Jedná se o životopis kancléře konsistoře a biskupského sekretáře P. Karla Tomšů, který byl dotyčným vypracován v roce 1978 jako příloha k dotazníku pro OCT v Táboře. Mimo jiné v něm přibližuje poslední okamžiky života biskupa Bárty a také uvádí jednu z epizod války, jako dokumentaci německé justice. Jednalo se o případ pozměnění úředního textu přípisu Zemského úřadu v Praze. Jelikož tento obsahoval urážlivé invektivy na bývalé Č. S. legionáře, konzistoř text pro uveřejnění v ACEB č. 5 pozměnila aby neurážel cit diecézánů. Gestapo v odvetu zatkl konsistorního archiváře Msgre Antonína Maxu a zmíněný přípis musil být, co by tisková oprava v ACEB č. 6. otištěn v plném znění.⁹ Proč nebyl po celou dobu války do Českých Budějovic jmenován diecézní biskup, přiblíží níže uvedený popis velmi složitých diplomatických jednání mezi Svatým stolicem a Berlínem.

přibližuje např. monografie GRULICH Rudolf: Sudetoněmečtí katolíci jako oběti nacismu, jejíž český překlad vydalo roku 2002 Centrum pro náboženský a kulturní dialog při Husitské teologické fakultě UK v Praze.

⁷ ACEB 1940 z 20. května 1940, s. 33 – 34.

⁸ Zatčen byl gestapem ve vlaku jedoucím do Prahy na podzim roku 1944. Důvodli proč byl gestapem zatčen bylo mnoho, připomínám např. snahu zachránit „na poslední chvíli“ kněze odbojáře P. Jilka urychleným přeložením z Katovic do Čestice, nepřátelství nacistického kanovníka Msgre Neubauera a snad i přímou účast v některé odbojové skupině. Viz osobní svědectví autora práce od pamětníků P. Františka Sobiška, P. Františka Hobizala a P. Wolfganga Jilečka. Záznam rozhovoru na MC v archivu autora. Od 26. října 1944 až do konce války pak zastupoval kapitulního vikáře „ad mandatum capituli cathedralis“ kanovník Msgre Karel Boček. Srv. ACEB 1944 z 10. listopadu 1944, s. 55.

⁹ SOKA Tábor, Fond: ONV Tábor – církv., karton č. 593, složka Tomšů Karel, životopis – rukopis : „V roce 1936 jsem byl poslán jako mladý kněz na první místo do Veselí nad Lužnicí. Odtud jsem nastoupil také vojenskou službu a brzy po návratu jsem byl povolán, abych dělal jakéhosi ceremonáře u nemocného biskupa Dra. Šimona Bárty. Moje služba spočívala v tom, že jsem pro něho ráno sloužil v kapli mši svatou, potom jsem mu dělal společníka u stolu, četl breviář a jiné věci. Neviděl a nemohl chodit jako sedmdesátiletý stařec. Ostatní čas jsem trávil v kanceláři jako písař. Byl jsem v této službě nešťastný a o d prvního okamžiku jsem toužil dostat se zase ven do veřejné duchovní správy. Za rok se mi to podařilo. Byl jsem ustanoven kaplanem v Týně nad Vltavou. Pomohli mi Němci. Při jejich příchodu byl ustanoven zmocněnec také pro konsistoř, německý kanovník Neubauer. Rád jsem se z Budějovic ztratil. Bohužel ale již za rok zemřel sekretář konsistorní a kapitulní vikář Msgre Jan Cais prošel tak dlouho, až jsem se dal přemluvit, že na nějaký krátký čas toto místo budu zastávat. To bylo v říjnu 1941. Avšak nejhorší válečná léta jsem prožil na konsistoři. V ustavičném strachu, v stálém rozkládání a sprostém nadávání a neustále jednou nohou ve vězení. Malý obrázek německé justice: V úředním listě byl upraven článek zemského úřadu tak, aby neurážel cit českého člověka. Zvoní telefon, gestapo. Kapitulní vikář jest volán k výslechu. Kdo jest zodpovědným redaktorem úředního listu ? Já, říká kapitulní vikář. Vás zavítit nemůžeme, kdo jest s vámi v kanceláři ? Kapitulní vikář začne počítat: archivář, sekretář... Tak toho archiváře zavíme. A opravdu byl zavřen. Stařec bezmála sedmdesátiletý. Potom byl uvězněn i kapitulní vikář pro zapojení do ilegální skupiny a do konce války jsem nesl břímě agendy sám. Když byl nastolen biskup Hlouch, opět jsem žádal abych byl puštěn do duchovní správy, ale marně...“

Bezvýchodná jednání

Svatý stolec určil za nástupce biskupa Bárty pražského světitího biskupa Dr. Antonína Eltschknera, avšak dříve než bylo toto jmenování zveřejněno, německá vláda projevila se jmenováním svůj nesouhlas. Velvyslanec Německa Diego von Bergen 24. července 1940 sdělil Svatému stolci, že obdržel od své vlády telegram, ve kterém je dávana na vědomí žádost, aby do českobudějovické diecéze byl jmenován biskup německý, nebo alespoň německého původu, přičemž navržen německou vládou byl pražský světití biskup Dr. Remiger. Velvyslanci bylo sděleno mimo jiné, že Budějovice jsou v Čechách a tedy v Protektorátu Čechy a Morava a tak jako v Německu jsou jmenováni němečtí biskupové, tak v českém protektorátu je dobře jmenovat biskupy české. Velvyslanec navrhl jednání odložit na pozdější dobu a ještě téhož dne podal zprávu o rozhovoru do Berlína.¹⁰

Nuncius v Berlíně Orsenigo telegrafoval 9. srpna 1940 Svatému stolci, že proti zveřejnění jmenování biskupa v Budějovicích „*trvají nebezpečné obtíže*“.¹¹ Zároveň poslal hlášení kardinálu Maglione, ve kterém podrobněji rozebral stížnost německé vlády proti jmenování budějovického biskupa a navrhl prodloužit správu diecéze kapitulním vikářem „*až do dne, kdy bude možno dojít ke klidné dohodě a bude možno lépe rozhodnout.*“¹²

Kardinál Maglione zaslal 24. srpna 1940 nunciovi v Berlíně Orsenigovi podrobné informace o jednání velvyslance Německa Diega von Bergen se Státním sekretariátem Sv. stolce ohledně jmenování německého biskupa do Budějovic. Toto jednání nevedlo k žádnému závěru, neboť velvyslanec Německa trval na názoru své vlády, že nejen v Německu, nýbrž i v Protektorátu Čechy a Morava, a na obsazeném území mají být vůdčí osoby Němci, anebo alespoň německého původu a „*dal pocítit, že zde se poprvé uplatňuje zásada o nadřazenosti německé rasy, na základě které Němci by měli mít v oblastech, kam se rozšíří, první místa na všech polích, nevyklučujíc církevní.*“¹³

Nuncius v Berlíně Orsenigo ve svém raportu z 21. září 1940 kardinálu Maglione píše o jednání se státním sekretářem na ministerstvu zahraničních věcí von Weizsäckrem, které se velmi vyhrotilo.¹⁴ Vláda Německé říše považovala postoj Svatého stolce, ohledně jmenování nového biskupa do Budějovic za nepřátelský čin vůči Německu a hrozilo nebezpečí, že celá věc bude takto předložena hlavě státu. Kardinál Maglione zaslal 16. října 1940 depeši, ve které se nunciovi Orsenigovi přikazuje, aby německé vládě vysvětlil, že jmenování biskupa v Budějovicích, bez předchozí porady neznamena žádný nepřátelský čin ze strany Svatého stolce, neboť obdobně Svatý stolec postupoval při jmenování biskupů např. v Chile, Brazílii, Irsku, Holandsku, Belgii, Anglii a i v Rakousku před konkordátem z roku 1934.¹⁵

Posvátná kongregace pro zvláštní církevní záležitosti 31. října 1940 na plenárním zasedání posoudila celou problematiku jmenování biskupa v Českých Budějovicích a rozhodla neustupovat před nátlakem německé vlády a trvat na učiněném jmenování. Kardinál Maglione toto rozhodnutí tlumočil nunciovi v Berlíně Orsenigovi s tím, že poukazuje na případ jmenování biskupa Webera v Litoměřicích pro německou menšinu v Sudetech roku 1931.¹⁶

Nuncius v Berlíně Orsenigo ve svém jednání se zástupci německé vlády, ale neuspěl, neboť německá vláda trvala neústupně na svých názorech a napětí se jen stupňovalo. Musel

¹⁰ A. E. S. 6573 / 40, autogr., poznámky Msgre Tardiniho.

¹¹ A. E. S. 7257 / 40, autogr., poznámky Msgre Tardiniho.

¹² A. E. S. 7258 / 40, orig., rap. č.672 (34244).

¹³ A. E. S. 7258 / 40, koncept.

¹⁴ A. E. S. 8768 / 40, orig rap. č. 768.

¹⁵ A. E. S. 8930 / 40, koncept.

¹⁶ A. E. S. 9914 / 40, koncept.

proto ve svém hlášení z 17. ledna 1941 kardinálu Maglione sdělit že „vláda nehodlá ustoupit od svého původního názoru mít na tom biskupském stolci německého biskupa“ a že z tohoto jmenování „vytváří otázku národní cti“. Proto opakoval ve své depeši návrh z 9. srpna 1940, totiž „snažit se prodloužit v budějovické diecézi současnou správu kapitulního vikáře až do dne, kdy bude možné obsadit diecézi bez příliš velkého nebezpečí“. Ten den nastal až druhého roku po skončení války a zániku "německé říše" ...

Závěrem

Jako slov závěru, bych si dovolil použít citát z knihy zesnulého Svatého otce Jana Pavla II. ve kterém takto vzpomíná na těžká léta 2. světové války: „Ke konečnému dozrání mého kněžského povolání došlo za druhé světové války, během nacistické okupace. Jen prostá časová shoda? Nebo existovala nějaká hlubší souvislost mezi tím, co ve mně uzrávalo, a mezi historickým kontextem? Na takto položenou otázku je těžké odpovědět. V Božích plánech jistě není nic náhodného. Mohu jen říci, že válečná tragédie dodala procesu zrání mého životního rozhodnutí zvláštní zabarvení. Pomohla mi z nového hlediska pochopit hodnotu a důležitost povolání. Tváří v tvář záplavě zla a hrůz války se mi stále více ujasňoval smysl kněžství a jeho poslání ve světě...“¹⁷

A dresa autora: **Doc. ThLic. Martin Weis, ThD.**

Katedra církevních dějin a patristiky TF JU, Kněžská 8, CZ - 370 01 České Budějovice
tel.: +420 604 791 996, e-mail: weis@tf.jcu.cz

¹⁷ JAN PAVEL II.: Dar a tajemství, nakladatelství Nové město, Praha 1997, z italského originálu *Dono e mistero* přeložil P. Josef Koláček, SJ, s. 42.

Recenzie

KOLLÁR, Pavol: *Karol Anton Medvecký (1875 – 1937)*. Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku. Ružomberok 2005, ISBN 80-8084-016-4, ISSN 1336-2232, 68 s.

Marián Čižmár

Osobnosť katolíckeho kňaza Karola Antona Medveckého (1875 – 1937) nesporne patrí medzi významné postavy tak slovenských národných, ako aj cirkevných dejín prvej polovice 20. storočia. V istom zmysle táto postava stavia pred historika viaceré otázky. No i napriek rozličným kontroverziám a protikladom, ktoré evokuje táto postava, nemožno jej uprieť snahu o presadzovanie slovenskej veci v období, ktoré on sám nazval v názve svojej viacväzkovej publikácie ako *Slovenský prevrat*.

V roku 2005 v Edičnom stredisku Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku vyšla publikácia o tomto významnom slovenskom kňazovi pod názvom *Karol Anton Medvecký (1875 – 1937)*. Autor tejto práce, vysokoškolský pedagóg, historik ThDr. HELic Pavol Kollár, PhD, SchP v nej prezentuje túto osobnosť stručne no veľmi adresne a vecne.

Kniha je rozdelená do piatich kapitol. V prvej kapitole autor načrtáva rámec nábožensko-politickej situácie v medzivojnovom období ako priestor, v ktorom sa odvíjala činnosť K. A. Medveckého. Poukazuje na stupeň národného sebavedomia Slovákov v tomto období a tiež na náboženský život na Slovensku. V druhej kapitole autor venuje pozornosť obdobiu počiatkovej formácie K. A. Medveckého, približuje prostredie v ktorom sa odvíjalo jeho detstvo, roky štúdií až po kňazskú vysviacku. V tretej kapitole Pavol Kollár čitateľovi približuje prvé roky kňazského učinkovania mladého kňaza, ktoré boli naplnené aj mnohými prikormami, nepochopením aj zo strany cirkevných predstavených a to z dôvodu jeho angažovania sa v oblasti národnej. Zmena pre neho nastala po roku 1918 vznikom ČSR. Túto etapu života a činnosti K. A. Medveckého približuje štvrtá kapitola publikácie. Z iniciatívy Kňazskej rady, ktorá sa zišla v Ružomberku dňa 28. novembra 1918 a za podpory Andreja Hlinku bol K. A. Medvecký nominovaný do funkcie referenta pre záležitosti Cirkvi pri Ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska. Toto ministerstvo riadil dr. V. Šrobár. Autor publikácie uvádza mnohé citácie, ktorými verne popisuje činnosť K. A. Medveckého v tejto jeho funkcii, ktorá so sebou prinášala aj mnohé nepríjemnosti, nepochopenia. Je treba objektívne poznamenať, že K. A. Medvecký pri vyvíjaní aktivít vo svojej funkcii referenta pre cirkevné veci prejavil niekedy istú netaktnosť voči niektorým biskupom, konkrétne pokiaľ ide o jeho angažovanie sa vo veci preloženia a neskôr dokonca odstránenia biskupa Augustína Fischera-Colbrieho z postu košického sídelného biskupa, čo vyvolalo vlnu nevôle v košickom presbytériu. Pavol Kollár ďalej približuje činnosť K. A. Medveckého po skončení činnosti vo funkcii referenta pre cirkevné veci pri ministerstve. Bola to jeho angažovanosť v Československej strane lidovej. V poslednom decéniu jeho života je u neho zjavný ochabujúci záujem o politiku a popri pastoračnej práci farára v Bojniciach venuje sa muzeálnej, etnografickej a spisovateľskej činnosti. Tejto činnosti je venovaná celá piata kapitola publikácie. Vhodným doplnkom práce je aj obrazová príloha, ktorá umožňuje čitateľovi zhliaďnuť portrét K. A. Medveckého v oficiálnom oblečení titulárneho prepošta Prepozitúry sv. Jána Krstiteľa v Huncovciach. Autorom portrétu je maliar Janko Alexy. Súčasťou prílohy sú aj reprodukcie titulných strán niekoľkých publikácií, ktorých autorom je K. A. Medvecký, ako aj ukážky z jeho rukopisov.

Kniha Pavla Kollára zaujme čitateľa nielen témou, ale predovšetkým obsahom. Neodrádza čitateľa rozsahom, ale naopak núti čitateľa prečítať text na jeden dúšok. Je ďalším pestrým kameňom v mozaike obrazu slovenských národných i cirkevných dejín, začo je treba autorovi vyjadriť uznanie.

KONIČEK, Jiří: *Modus vivendi v historii vztahů Svatého stolce a Československa. Společnost pro dialog církve a státu. Olomouc 2004, ISBN 80-239-4223-9, 306 s.*

Marián Čizmár

Nedávno uzrela svetlo sveta nielen zaujímavá ale predovšetkým významná publikácia kňaza Olomouckej arcidiecézy, sudcu Metropolitného tribunálu v Olomouci, Mgr. ThLic., ICLic. Jiřího Konička, pod názvom *Modus vivendi v historii vztahů Svatého stolce a Československa*. Táto publikácia nielen odborníkom v oblasti práva, historikom, ale aj širšej verejnosti poskytuje vyčerpávajúci prehľad na zložitosť vzťahov Svätej stolice s ČSR hneď v počiatkoch jej vzniku. Završením zložitých jednaní bolo podpísanie dohody medzi Svätou stolicou a ČSR v r. 1928. Táto dohoda je známa pod názvom *Modus vivendi*.

Autor publikácie svojim dielom čitateľovi poskytuje možnosť oboznámiť sa s procesom vyjednávania na oboch stranách a tiež aj prezentuje spôsob realizácie tejto dohody v jej konkrétnostiach v dopade na život Cirkvi v ČSR. Kniha sa neobmedzuje iba na obdobie medzivojnového Československa, ale ide ďalej, až po rok 1993, kedy vznikla samostatná Slovenská republika. Autor konštatuje, že *Modus vivendi* prešiel vývojom poznačeným zásadnými historickými udalosťami tak na strane ČSR – predovšetkým zmenami politických systémov, tak na strane Svätej stolice a Katolíckej cirkvi – predovšetkým reformou II. vatikánskeho koncilu. Jiří Koniček celú túto problematiku čitateľovi približuje v desiatich obsiahlych kapitolách. Fakt, že ide naozaj o veľmi cennú publikáciu, dosvedčuje skutočnosť, že uvodné slovo k nej napísal arcibiskup mons. Karel Otčenášek, a tiež minister zahraničných vecí Českej republiky JUDR. Cyril Svoboda.

Prvé dve kapitoly knihy majú viac menej introductívny charakter. Autor v nich čitateľovi približuje problematiku konkordátu z právneho hľadiska ozrejmjuje základné pojmy, ktoré umožnia čitateľovi lepšie pochopiť podstatu vecí. Druhá kapitola mapuje problematiku značne komplikovaných vzťahov medzi novo vzniknutým štátom ČSR a predovšetkým Katolíckou cirkvou v tomto štáte. V tretej kapitole autor Jiří Koniček popisuje úroveň diplomatických vzťahov medzi ČSR a Svätou stolicou až po rok 1928, kedy tieto vzťahy boli stabilizované dohodou *Modus vivendi*. Ťažiskom celej publikácie je štvrtá kapitola, v ktorej autor približuje nielen procedúru formovania *Modu vivendi*, ale uvádza a podrobne rozoberá jednotlivé kapitoly tejto dohody. V záverečných bodoch poukazuje na jej význam z hľadiska cirkevno-politického, konfesijného a konkordatného práva, a tiež z hľadiska medzinárodných vzťahov. Otázkam praktického uplatňovania dohody *Modus vivendi* v živote štátu a Cirkvi je venovaná celá piata kapitola knihy. V tomto procese významnú úlohu zohrala apoštolská konštitúcia pápeža Pia XI. *Ad ecclesiastici regiminis incrementum* z dňa 2.9.1937. Touto apoštolskou konštitúciou bol – až na malé výnimky pre odpor Nemecka – naplnený I. článok *Modus vivendi*, ktorým sa Svätá stolica a ČSR zmluvne zaviazali, že pohraničné diecézy ČSR budú ohraničené tak, aby sa ich hranice kryli so štátnymi hranicami ČSR. Vznik druhej svetovej vojny a celé jej obdobie je poznačené aj zložitou vzájomných vzťahov medzi Svätou stolicou a územiami, ktoré vznikli po rozpade ČSR. Jiří Koniček vo svojej publikácii o týchto vzťahoch píše v šiestej kapitole svojej práce. Rovnako zložitá situácia vznikla aj po skončení druhej svetovej vojny. Vtedy síce bola obnovená ČSR, i keď v zmenenej podobe. Na problémy spojené s realizáciou princípov *Modu vivendi* po druhej svetovej vojne poukazuje siedma kapitola knihy Jiřího Konička. No rokom 1948, kedy sa k moci dostal totalitný komunistický režim, aktivitami proti Svätej stolici a proti Katolíckej cirkvi v ČSR *de facto* konal kroky, ktoré nerešpektovali ba boli v rozpore so znením dohody *Modus vivendi*. Autor publikácie obdobie komunistického režimu a jeho vzťah k Svätej stolici a Katolíckej cirkvi vo svojej publikácii nazýva *modus moriendi* keďže zámerom komunistického režimu v Československu nebola snaha o dobré vzťahy ale o likvidáciu Katolíckej cirkvi. Zvlášť tvrdé a ťažké boli roky 50-te. Túto situáciu mapuje ôsma kapitola publikácie. Šesťdesiate roky sú poznačené významnou udalosťou v živote Katolíckej cirkvi, ktorou bol II. vatikánsky koncil (1962 – 1965). O tom, aké dôsledky mal koncil na formovanie vzťahov Svätej stolice k jednotlivým štátom hovorí deviaty kapitola publikácie. Autor v nej popisuje aj dôsledky politiky Svätej stolice vo vzťahu ku komunistickým režimom, známej pod názvom *východná politika*, ktorej protagonistom bol predovšetkým arcibiskup a neskôr kardinál Agostino Casaroli. Jej skromným ovocím bolo menovanie štyroch biskupov pre diecézy v ČSSR v roku 1973 (Jozef

Vrána pre Olomouc, Ján Pasztor pre Nitru, Július Gábriš pre Trnavu a Jozef Feranec pre Banskú Bystricu). Celá deviata kapitola pomene obsiahlo približuje nielen z právneho hľadiska situáciu Katolíckej cirkvi v ČSSR, ale je hodnotná aj z hľadiska štúdia dejín cirkvi v ČSSR. Záverečná, desiata kapitola knihy Jiřího Konička prezentuje vývoj a situáciu vzťahov medzi Svätou stolicou a Československom po roku 1989, kedy došlo k pádu totalitného komunistického režimu a v jeho dôsledku aj Katolícka cirkev mohla slobodne plniť poslanie, ktoré jej zveril Kristus. Kniha je doplnená hodnotnou prílohou, tak obrazovou ako aj textovou; sú v nej uvedené významné dokumenty, súvisiace s dohodou *Modus vivendi*.

V závere je treba zdôrazniť, že publikácia Jiřího Konička je významným prínosom pre rozvoj poznania života Katolíckej cirkvi tak v Čechách, na Morave ako aj na Slovensku. Je knihou, ktorá by rozhodne nemala chýbať v knižnici nielen tých, ktorí sa venujú štúdiu práva či histórie, ale aj tých, ktorí sa seriózne zaujímajú o život cirkvi v našich krajinách. Mgr. ICLic. ThLic. Jiří Koniček svojou knihou *Modus vivendi v histórii vzťahů Svatého stolce a Československa* vykonal kus poctivej práce, z ktorej cítiť jeho lásku k Cirkvi. Môžem vyjadriť iba potešenie z toho, že na svete je ďalšia cenná publikácia, ktorá pomáha prehĺbiť naše poznanie o živote Katolíckej cirkvi v Čechách, na Morave a na Slovensku, čo umožní tiež lepšie sa zorientovať v zložitých vzťahoch dnešného sveta.

SPIRITUÁLNE O OTÁZKACH ETIKY, ETICKEJ VÝCHOVY A SPOLOČNOSTI

HREHOVÁ, H.: *Etika, spoločenské vzťahy, spoločnosť*. Bratislava: SAV – odbor VEDA, 2005, 337 s.

Anna Klimeková*

Etika a spoločnosť má nohu tváří, pre tých, ktorých ešte stále ovláda nejaký druh „*monómánie*“ (filozofický fundamentalizmus či absolutizmus) rozhodne prekvapí, že k problémom etiky, etickej výchovy, spoločenských vzťahov a spoločnosti je možné pristupovať i z iného uhla pohľadu, na ktorý boli zvyknutí pozerať sa oni.

Monografia H. Hrehovej, je bezpochyby novým prístupom k vyššie uvedeným problémom, práve dnes, v novom miléniu a v procese globalizácie, tak aktuálnym. Logické a neformálne členenie monografie samo osebe navráva, že autorka sa skutočne pokúsila (čo sa jej v konečnom dôsledku i podarilo) o nový pohľad na problémy uvedené v názve recenzie. Samotné členenie monografie, tak obsahovo rozsiahlej, každého čitateľa o tom presvedčí, ale i prekvapí – a to v pozitívnom zmysle slova, pretože čitateľ zistí, že k uvedeným otázkam sa dá pristupovať aj z iného uhla pohľadu.

A nie je to náhodné. Na spoločenskom trhu ducha sa ozývajú témy veľmi aktuálne, prítlačlivé, no často nejednoznačné, viac významové, hlavne zo strany subjektívneho vnímania. Spomeniem len tie najbežnejšie témy – *pozitívne* či *kreatívne myslenie, sloboda, ľudské práva, demokracia, politika, úloha cirkvi a náboženstva, manželstvo a rodina, medzil'udské vzťahy, morálka, zodpovednosť* a mnohé ďalšie, ktorých by sme mohli vymenovať oveľa viac.

Čo sa týka štruktúry monografie, práca, i keď má veľmi široký záber v rozsahu 337 strán, je logicky a neformálne rozčlenená. Začína úvodnými úvahami, ktoré sa týkajú otázok *sociálnej etiky*, jej *predmetu a cieľa, sociálnej dimenzie osoby a spoločnosti* (s. 15 – 56.). Práve tieto časti práce sú zaujímavé a sú novým pohľadom na človeka ako *osobu*. Človek je individuum, individuálna podstata racionálneho charakteru, hypostatický subjekt, autonómny vo svojom bytí a konaní, je *osobou*, teda niekým, kto sa zúčastňuje na bytí, *kto koexistuje, teda je*. Vo svete existuje ako jednotlivá podstata, vnútorne zjednotená, ale zároveň aj prekračujúca vlastnú osamotenosť.

Historicky vzaté, autorka začína Platónovým, Aristotelovým učením o etike, morálke, spoločnosti, sociálnej etike cez názory stoikov, obdobím stredoveku (sv. Augustín, T. Akvinský), cez novoveké názory: Th. Hobbes, J. Locke, J. J. Rousseau, A. Smith, I Kant, J. G. Fichte, G. W. F. Hegel, K. Marx – učenie N. Berd'ajeva, E. Floretskeho až po súčasnosť (spomínajúc množstvo encyklik, ktoré majú čo

* Prof. PhDr. Anna Klimeková, CSc., FHPV PU v Prešove, Katedra občianskej a etickej výchovy.

povedať k daným otázkam (s. 143 – 221). Človek ako osoba je schopný vytvárať prirodzený vzťah a kontaktovať sa s inými; človek utvára spoločnosť v snahe zlepšiť a zabezpečiť si kvalitu života.

A práve táto potreba ho privádza k prirodzenej sociálnosti a spolupráci, ktoré sú víťazstvom nad egoizmom. Je to práve sociálnosť, ktorá podľa autorky, umožňuje rozvíjať vlastné morálne bytie v spoločensťve s ostatnými. Čo je však veľmi zaujímavé, to je nový prístup k pojmu *osoba*. Autorka správne konštatuje, že v ľudskej osobe sa stretávajú akoby štyri dimenzie: *konečná, večná, prirodzená a transcendentálna*. Na týchto miestach si dovoľím podotknúť, že na stránkach našej filozofickej a etickej produkcie sme sa s takýmto vymedzením osoby nestretli, ba čo viac, používali a používame skôr pojem *osobnosť*. *Osoba* je personálnou identitou, ktorá je otvorená voči všetkému, ale je zároveň aj tajomstvom.

Tajomstvom pre seba i pre iných, akoby človek ako *osoba*, bytosť racionálna, často stráca pôdu pod nohami a začína strácať istotu o sebe. To je reálny fakt, o ktorom môžeme vypovedať rôzne sudy, ale vyriešiť ich nemôžeme s istotou.

Dá sa však konštatovať, že i napriek tomu, že človek je *osobou*, ktorá je zároveň aj subjektom neodvolateľných práv, ktoré nedostáva zvonku, ako tvrdí autorka, ale naopak, vychádzajú z neho samotného (s. 183 – 191). Všetky spomenuté fakty sú základom aj cieľom sociálneho poriadku. Nič a nikto nemôže zničiť práva osoby, ani žiadna vonkajšia sila, iba *duša samotná*. Ľudské telo možno zničiť, zabíť, ale *duša sa vymyká* z tohto obsahu. Ak sa hlbšie zamyslíme nad uvedenými otázkami, môžeme iba jednoznačne súhlasiť s autorkou, že o človeku – ako o *osobe* – môžeme povedať aj to, že cesta k personálnej identite sa začína riskantným darom seba samého iným a končí v naplnení inými osobami, s ktorými uzatvára vzťah. Práve na tejto ceste sa stáva čoraz väčšmi osobou tým, že rozvíja svoje *osobné schopnosti*, ovláda sa a eticky vyzrieva v procese života ako bytie *bio-psycho-sociálne* na základe vlastného sebauvedomenia a sebarealizácie.

Ľudská osoba má charakter prirodzený, sociálny, otvorený, dynamický, naplňujúci sa a kompletizujúci sa, v monografii povedané veľmi explicitne a výstižne slovami autorky. A s týmto konštatovaním možno po dobrom zvážení iba súhlasiť.

Na tieto otázky, jasne vyjadrené v práci nadväzujú nemenej zaujímavé otázky, ktoré sa dotýkajú problémov *existenciálnej samoty, formy spoločensťva, Ľudských práv z pohľadu etiky, otázky slobody a etického konania, etických hodnôt, ekologickej etiky, spoločenského pokroku, harmónie, ale i Ľudskosti a neĽudskosti* (s. 153 – 169). Zaujímavú časť práce tvorí pasáž, ktorá sa dotýka otázok *novej etiky a novej Európy*. Autorka v týchto súvislostiach jasne konštatuje, že starý európsky kontinent sa v súčasnosti usiluje o to, aby zostal mladým. Scenár novej, mladej a zároveň zjednotenej Európy s víziou svetovej jednoty na jednej strane otvára nové možnosti, ale na druhej strane aj nové otázky. Je pravdou, že všetci sa usilujeme predovšetkým o materiálne bohatstvo, ale práve s týmto trendom paradoxne narastá *morálno-duchovná chudoba*. Otázka teda znie: k akej jednotnej a modernej Európe dnes kráčame? Zostalo ešte niečo zo Schumanových ideálov služby, čestnosti, obetavosti etc.?

Odpoveď by sme snád našli v *nádeji*, lebo bez nej niet pokroku. Ale nádej musí byť pevne zakotvená v slobodnom spoložití ľudí, tvrdí autorka. Preto i veľká výzva pre európsku i svetovú budúcnosť závisí od schopností zjednotiť obchodný systém v súlade so spravodlivosťou – a v solidarite – a na strane druhej závisí od úsilia o humanizáciu ekonómie na základe morálnych požiadaviek.

Práve toto konštatovanie vedie autorku k záveru, že nová Európa má zostať otvorená voči národom, kultúram a jej cieľom má byť prekonanie individuálnej kultúry, vrátiť sa k otvoreným tradičným hodnotám (a to *morálnym a kresťanským*) a rešpektovať individuálnu slobodu vo vzťahu k pravde a nadprirodzenému cieľu, ktorý má človek zakódovaný v ontologickej štruktúre svojho bytia, uzatvára autorka (s. 247 – 261).

Na týchto miestach sa autorka správne – a pritom dôrazne – odvoláva na myšlienky *K. Rahnera* a jeho prácu: *Metafyzická antropológia*, kde konštatuje, že človek je bytosť otvorená voči všetkému bytiu, pretože patrí k bytostnej determinácii existencie ľudského bytia (s. 253).

Bezprostredne na tieto úvahy nadväzujú ďalšie časti monografie, ktoré sa dotýkajú otázok *sociálnej etiky a náboženstva*, ako i *katolíckej sociálnej náuky a jej prínosu pre Ľudskú spoločnosť*. Tieto časti monografie sa venujú otázkam morálneho života človeka a sociálnemu učeniu katolíckej cirkvi,

kde sa autorka odvoláva na pápeža Leva XIII. a encykliky *Diuturnum illud* (Klamné trvanie – ktorá sa zaoberá otázkami občianskej moci), *Immortale Dei* (O nesmrteľnom Bohu – ide o vzťahy medzi občianskou mocou a cirkvou), *Libertas* (táto encyklika pojednáva o falošných interpretáciách ľudskej slobody), *Sapientiae christianae* (ide o základné ľudské, kresťanské povinnosti) a encyklika *Rerum Novarum*, ktorá je prvou sociálnou encyklikou a vo svete spôsobila veľký rozruch. Bola zverejnená 15. mája v roku 1891, v ktorej pápež Lev XIII. podáva návod na múdru sociálnu politiku, problémy rodiny, štátu, zmiernenie konfliktov medzi ľuďmi, formovanie života a správania ľudí, a v neposlednom rade sa venuje i otázkam výchovy k zodpovednosti za život a svet (s. 275 – 291).

Vo všetkých prípadoch ide o aktualizovanie učenia T. Akvinského o to, že človek nemá mať vonkajšie dobrá ako svoje vlastné, ale ako spoločné, aby ich mohol ľahko rozdeľovať v čase núdze.

V závere práce sa autorka odvoláva na učenie pápeža Pia XII. – II. vatikánsky koncil a jeho sociálne dokumenty, benátskeho kardinála Angelo Giuseppe Rincalli (1881 – 1958), ktorý prijal meno Ján XIII., pápeža Pavla VI. a jeho deklaráciu *Dignitatis humanae* a pastorálnu konštitúciu *Gaudium et spes* z roku 1965, ktorá nabáda na veľkú sociálno-kultúrnu transformáciu v prospech služby a sociálnu encykliku *Populorum progressio* (O rozvoji národov, ktorá sa zaoberá integrálnym rozvojom človeka, právmi na väčšie istoty živobytia, zdravia, vzdelania, kultúry a zodpovednosti všetkých občanov za spoločenské dianie).

V týchto myšlienkach autorka nezabúda ani na pápeža Jána Pavla II. a riešenie otázok *človeka, filozofie osoby, individuálneho "ja"*, ktoré spoznáva *iné "ja"* ako seberovné v hodnote. Wojtylova filozofia a etika sú rovnako filozoficko-antropologicky orientované, obracajú sa k človeku ako ľudskému individu. V tomto myšlienkovom slede vzniká wojtylovská antropológia ako *imago Dei*, kde morálne cnosti nazýva *"lampami kresťanského života"*, lebo nimi človek realizuje svoj život podľa hlasu *vlastného svedomia* a podľa požiadaviek *morálnej morálky*, a nie *etiky bez morálky* (s. 284 – 291).

Záverom možno jednoznačne konštatovať, že monografia H. Hrehovej je vzácnym príspevkom jednak do mnohých odborných dišpút v oblasti sociálno-etických vied, ale zároveň podáva úplne nový pohľad na riešené otázky (tak širokého diapazónu) v oblasti sociálno-etických vied, ale zároveň je i novým pohľadom na riešené otázky a prináša mnoho nových názorov a ich etické hodnotenie.

Monografia H. Hrehovej upúta každého čitateľa, zvlášť toho, ktorý sa chce v danej sociálnej realite správať skutočne morálne. A najväčším zadostučinením a zároveň aj vďakou pre autorku a jej prácu bude to, ak čitateľ prácu odloží až vtedy, keď dočíta poslednú stránku monografie.

Ján Pavol II.: Pamäť a identita. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2005; ISBN 80-7162-537-X, 1. vyd., 168 s.

Peter Zubko

Dnes už môžeme definitívne povedať, že Svätý Otec Ján Pavol II. napísal počas svojho pontifikátu päť kníh: *Prekročiť prah nádeje* (1994), *Dar a tajomstvo* (1996), zbičku poézie *Rímsky triptych* (2003), *Vstaňte, podme!* (2004) a *Pamäť a identita* (2005). Kniha bola prvý raz oficiálne predstavená v Taliansku 23. februára 2005, ale súbežne vyšla v asi 14 vydavateľstvách po celom svete, medziiným aj u nás. Slovensko svojou rýchlosťou dokonca predstihlo obvykle pohotové české kresťanské vydavateľstvá. Na Slovensku vydal poslednú pápežovu knihu Spolok svätého Vojtecha a verejne ju predstavil riaditeľ SSV Mons. Vendelín Plevza dňa 10. marca 2005. Slávnostná prezentácia sa potom konala v bratislavskom pastoračnom centre Quo vadis dňa 16. marca 2005. Knihu predstavil emeritný biskup a bývalý predseda SSV Mons. Štefan Vrablec. Následne bola kniha distribuovaná po celej krajine (v Taliansku sa medzitým predalo asi 400 tisíc exemplárov).

Kniha na Slovensku vyšla v rovnakom formáte ako predposledná publikácia *Vstaňte, podme!*, čo treba oceniť. Súčasne treba poďakovať Slavomírovi Ondicovi za dobrý preklad z poľštiny.

Kniha predstavuje jej autora nielen ako hlavu Cirkvi, ale aj ako filozofa a teológa. Kniha je formálne na päť veľkých častí, ktoré sa delia dovedna na 26 kapitol, ktoré majú formu odpovedí na otázky, ktoré počas leta 1993 v Castel Gandolfo kládli poľskí filozofi Józef Tischner († 28. 6. 2000) a Kr-

zysťof Michalski. V lete 2004 sa k týmto rozhovorom Ján Pavol II. vrátil, doplnil ich poznámkami a prichystal na uverejnenie.

Prvá časť knihy má názov *Miera vymedzená zlu* a má šesť kapitol. Pápež na pozadí udalostí 20. storočia vysvetľuje jedno z najzáhadnejších tajomstiev: Boj dobra a zla. Koreň nedávnych udalostí pápež iste vidí v dedičnom hriechu, ale konkrétne historicky v osvietenstve, ktoré splodilo aj Reného Descartesa, ktorý svojou axiómou: „*Cogito, ergo sum*“ zvrátil dejiny filozofického myslenia, pretože centrom a teda aj normou všetkého už nebol Boh, ale človek. Zvrátením dovtedajšieho prirodzeného poriadku sa otvorila väčšia cesta pre zlo, ktoré sa prejavilo nielen ideológiami nacizmu a komunizmu, ale prejavuje sa aj potratmi a ďalšou kultúrou smrti. Teologicky sa priestor zlu umožnil preto, aby viac vyniklo dobro. Svätý Otec konkrétne vraví: „*Na zakúsené zlo sa ľahko nezabúda. Možno iba odpustiť*“ (s. 23). Morálne zlo je väčšie než fyzické, preto je človek vyzvaný na nasledovanie Evanjelia. Boh nad zlami 20. storočia zvíťazil svojím Milosrdenstvom skrze sestru Faustínu Kowalsku.

Druhá časť má názov *Sloboda a zodpovednosť* a obsahuje 4 kapitoly. Pád totality a príchod slobody nastolil problém správnej voľby, človek si totiž už nevolí morálne dobro, ale iné, osvietenské modifikácie dobra, ktoré reprezentuje liberalizmus. Zaujímavo vyznieva konštatovanie, že Východ bol viac skúšaný než Západ, a to preto, lebo bol viac morálne pripravený vydať svedectvo zakorenenia v Bohu. Viera v Božie Milosrdenstvo môže pomôcť definitívne zvíťaziť nad zlom.

Tretia časť s názvom *Keď myslím vlast'...* (*Vlast' – národ – štát*) obsahuje 5 kapitol. Ide o osobitnú tému vlastenectva, ktoré osobitným prínosom Jána Pavla II. univerzálnej Cirkvi. Svätý Otec na pojmoch vlast', patriotizmus, národ, dejiny, kultúra vysvetľuje zmysel národnej hrdosti. Ide o prirodzené hodnoty, ktoré mnohé národy získali christianizáciou a ich bránenie znamenalo aj bránenie kresťanstva. Všetky udalosti, ktoré národ zocelili, stoja na nadprirodzených kresťanských alebo aj prirodzených ľudských hodnotách. Kto si ich pamätá a pripomína, upevňuje svoju identitu. Kresťanská identita sa prejavuje vysokou kultúrou. Platí však aj opačne, že kultúra môže formovať svedomie človeka. Všetko dobré a krásne totiž v konečnom dôsledku poukazuje na svojho tvorcu – Boha.

Štvrtá časť má názov *Keď myslím Európa...* (*Poľsko – Európa – Cirkev*) a obsahuje 6 kapitol. Európa je vlasťou mnohých národov a jej osudy neboli priamočiare. Svätý Otec zvlášť spomenul byzantských vierozvestov sv. Cyrila a Metoda a viaceré ďalšie udalosti, ktoré dali európskemu kontinentu dnešnú tvár. Medzi nimi aj osvietenstvo, ktoré malo aj pozitíva, ak stáli na Evanjelii, najmä ideu slobody, rovnosti a bratstva, otvorila sa sociálna otázka. Ján Pavol II. zdôraznil: „*Cirkev musí byť v poslaní, ktoré dostala od Krista, neúnavná. Musí byť pokorná a statočná, ako bol Kristus a jeho apoštoli. Dokonca ani vtedy, keď naráža na odpor alebo keď ju rozličnými spôsobmi obviňujú [...], sa nesmie dať znechutiť*“ (s. 113 – 114). Misijné poslanie Cirkvi sa uskutočňuje na území určitého štátu a tu vystupujú do popredia vzťahy so štátom. Cirkev je nezávislou a autonómnou a jej poslanie je večné, hoci sa uskutočňuje v dejinách. Len dobrá spolupráca so štátom môže prospieť veriacim, ktorí sú súčasne občanmi štátu. Len marxisti chápali odľuku ako zatlačenie Cirkvi a absolútne uchvátenie človeka. Toto komunistické zlo spôsobilo veľké spustošenie v podobe ateizácie a veľmi zdevastovalo kontinent. Odkresťančovanie Európy núti Cirkev konať, aby sa Európa znovu stala kontinentom, ktorý môže pomôcť ostatným kontinentom, najmä v tzv. treťom svete.

Posledná piata časť knihy má názov *Demokracia: možnosti a ohrozenia* a obsahuje 4 kapitoly. Svätý Otec v úvahách o európskej súčasnosti nespochybňuje demokraciu, ktorá sa v dnešnej situácii javí ako najvýhodnejší model, pripúšťa však aj iné formy, a to na základe skúsenosti Cirkvi. Nebezpečenstvá vládnutia predstavuje vláda jedného človeka, ako to bolo v totalitnom Poľsku, ale aj ochlokracia, vláda davu. Spoločnosť prechádza vývojom a parlamenty môžu prijímať len také zákony, ktoré neodporujú prirodzenému zákonu. Inak sa môže stať to, čo v 30. rokoch 20. storočia v Nemecku: legálne zvolený parlament otvoril Hitlerovi cestu k plnej moci, ktorej vrcholom bol holokaust. Dnešným legalizovaným nebezpečenstvom sú potraty. Čo sa týka návratu Poľska (a iných východoeurópskych krajín) do Európy, pápež nezastáva mienku, že ide o návrat, lebo Poľsko už v Európe bolo a je a obohatilo európske dejiny. On sám ako pápež-Poliak je toho svedectvom. A teraz Poľsko prináša ďalšiu skúsenosť – vyhralo boj o svoju identitu: „*Pamäť je sila, ktorá vytvára identitu ľudských bytostí, a to tak v osobnej, ako aj v kolektívnej rovine*“ (s. 140). V Cirkvi sa takáto spomienka realizuje v Eucharistii (s. 141). „*Pamäť Cirkvi je materinská pamäť, lebo Cirkev je matka, ktorá pamätá*“ (s.

144) a Ján Pavol II. túto pamäť prirovnáva Máriinej pamäti. Zmysel európskych dejín má vertikálny rozmer a realizuje sa v teológii Kríža. V ňom je nádej prekračujúca pozemské bytie, siahajúca za hranice času.

Záver knihy tvorí jedna kapitola, v ktorej svoje odpovede pridáva aj pápežov osobný tajomník Stanisław Dziwisz. Ide o udalosť z 13. mája 1981. Svätý Otec prvýkrát priznáva osobné teologické presvedčenie, že atentátnikovu guľku viedla Božia ruka. Zlo bolo porazené, lebo taký je jeho osud.

Knihy je písaná ťažším štýlom než predchádzajúce diela Svätého Otca, jej prečítanie si vyžaduje viac námahy a štúdia, je to čosi ako malá príručka teológie. Na druhej strane jasný štýl a jasné konzekvencie vyznievajú veľmi nebezpečne pre naše prostredie, pretože si môžeme zodpovedať otázku, kde je naše miesto podľa tejto knihy. Či si to uvedomujeme alebo nechceme uvedomiť, mnohé naše prístupy a zvyky sú osvietenského rázu, ktorý – podľa knihy – priniesol len málo dobra. Kniha pobáda slovenského čitateľa spytovať si svedomie, rozpamätať sa na svoje kresťanské korene, jasne si uvedomiť svoju identitu a aktívne pracovať na spásu sveta, napr. v službách Cirkvi, lebo tá sa nesmie spreneveriť svojmu misionárskemu poslaniu.

TUROWSKI, Gabriel: *Jan Paweł II. dzień po dniu. Ilustrowane Kalendarium Wielkiego Pontyfikatu 1978 – 2005. Tom 1 – 2.* SOSNOWSKA, Jolanta (red.). Kraków : Biały Kruk, 2005; ISBN 80-88918-67-2; 1. vyd.; 632 s. (1. diel), s. 633 – 1328 (2. diel).

Peter Zubko

Nestáva sa často, aby knihy prekračovali hranice svojej domoviny a vydávali sa na púť okolo sveta, a to kvôli mnohorakosti používaných národných jazykov. Toto dielo však aj napriek tomu, že vyšlo v poľštine, zrejme budú poznať po celom svete, pretože na spôsob kroniky mapuje jeden z najväčších pontifikátov deň za dňom a je tak prameňom jedinečných informácií. Rodáci Jána Pavla II. už tri roky pripravovali túto publikáciu; mal to byť dar k 85. narodeninám; smrť Jána Pavla II. ich motivovala urýchlene dokončiť svoju prácu a krátko po pápežovej smrti ju aj vydať v reprezentačnom vydaní. Kniha oficiálne vyšla 28. apríla 2005 a bola prezentovaná vo Varšave. Ide o prácu svetového významu, ktorá sa krátko po vydaní stala v Poľsku bescelerom.

Na 1328 stranách sa nachádza 26,5 roka pontifikátu vo forme kalendária v chronologickom poradí deň za dňom od 16. októbra 1978 do 8. apríla 2005, čiže od dňa zvolenia za pápeža až do dňa pohrebu. Dielo uzatvára testament Jána Pavla II. Pri každom dátume sú uvedené dôležité udalosti dňa pontifika, ako sú zahraničné alebo domáce (talianske) návštevy, audiencie, príhovory, vydané dokumenty, názvy všetkých pápežových homílií, príhovorov a posolstiev, kanonizácií a beatifikácií, stretnutí, významných liturgických ceremónií, pobožností a súčasne dokumentuje činnosť Apoštolskej stolice v tomto období. Tento prehľad doplnia 540 farebných fotografií pápežových fotografov Adama Bujaka a Artura Mariho. Zostavovatelia čerpali z talianskych a poľských vydání L'Osservatore Romano, viacerých iných periodík, internetových stránok, knižníc a stredísk.

Knihy poukazuje na ohromnú činnosť jediného muža v Božích službách a stane sa zdrojom námetov pre generácie a generácie nasledovníkov. Je to svedectvo jeho starostlivosti o univerzálnu Cirkev, o jeho plnom odovzdaní sa do Božích služieb, o nezlomnosti ducha, hľbokej nábožnosti, lásky k blížnemu, obety utrpenia, nezlomnosti ducha a diplomatického talente. V knihe sú zvláštnou grafickou značkou (*) označené miesta priamo zviazané s Poliakmi (audiencie pre Poliakov, poľské púte, menovania poľských biskupov, stretnutia s poľskými politikmi).

Aj napriek jedinečnosti a všetkým pozitívam však treba knihe vytknúť jednu vec. V závere chýbajú prehľadové zoznamy domácich a zahraničných ciest pápeža, chýba prehľadový zoznam encyklik a ďalších pápežských dokumentov vydaných Jánom Pavlom II., prípadne zoznam beatifikovaných a kanonizovaných. Na niekoľkých miestach sú tiež nepresne uvedené dátumy vydania niektorých dokumentov. Na záver jedno pozitívum. Vzhľadom na rozsah i obsah obidva zväzky stoja v rôznych kníhkupectvách 156 – 203 zlotých, čo je približne 1560 – 2030 Sk, čo nie je vysoká cena.

Dokument č. 1

Pamätný spis vyhotovený pri príležitosti pohrebu Svätého Otca Jána Pavla II., ktorý bol vložený do jeho truhly v deň pohrebu 8. apríla 2005. Dokument v stručnosti hodnotí význam a prínos osobnosti a pontifikátu Jána Pavla II.

Obitus, depositio et tumulatio Ioannis Pauli pp II Sanctae memoriae

V svetle zmŕtvychvstalého Krista, dňa druhého apríla roku Pána 2005, o 21. hodine, 37. minúte, večer, keď sobotný deň sa schýlil ku koncu a započali sme deň Pána, oktávu Veľkej noci, ako aj nedeľu Božieho Milosrdenstva, milovaný pastier Cirkvi, Ján Pavol II. odišiel z tohto sveta k Otcovi. Jeho prechod sprevádzala modliac sa celá Cirkev, najmä mládež.

Ján Pavol II. bol 264. pápežom. Jeho pamiatka pretrvá v celej Cirkvi a všetkých ľudských srdciach.

Karol Wojtyła, ktorý bol dňa šesťnásteho októbra 1978 zvolený za Najvyššieho veľkňaza, vo Wadowiciach, mieste, ktoré je 50 kilometrov vzdialené od Krakova, narodil sa dňa osemnásteho mája roku 1920 a po dvoch dňoch bol pokrstený vo farskom kostole kňazom Františkom Žakom. Vo veku deväť rokov prijal prvé sväté prijímanie a majúc osemnásť rokov bol pobirmovaný.

Prerušiac štúdiá z dôvodu zatvorenia univerzity nacistickými okupantmi, pracoval v kameňolomoch od roku 1940 do roku 1944 a následne v chemickej fabrike Solvay.

Od roku 1942, keď rozpoznal volanie ku kňazstvu, vstúpil do tajného seminára v Krakove. Dňa prvého novembra roku 1946 prijal skrze vkladanie rúk kardinála Adama Sapiehu kňazskú vysviacku v Krakove. Následne bol vyslaný do Ríma, kde získal najprv licenciát, potom doktorát posvätnéj teológie, napíšuc rozpravu s názvom *Doctrina de fide apud Sanctum Ioannem a Cruce*.

Následne sa vrátil do Poľska, kde plnil rôzne dušpastierske záväzky a súčasne prednášal posvätné disciplíny. Dňa štvrtého júla 1958 ho Pius XII. ustanovil za pomocného krakovského biskupa a do tohto sídla ho Pavol VI. vymenoval za arcibiskupa v roku 1964. Ako krakovský arcibiskup sa zúčastnil Druhého ekumenického vatikánskeho koncilu. Pavol VI. dňa dvadsiateho šiesteho júna roku 1967 ho pripočítal do kolégia otcov kardinálov.

V konkláve dňa šesťnásteho októbra roku 1978 bol otcami kardinálmi zvolený za Najvyššieho veľkňaza a vybral si meno Ján Pavol II. V nasledujúci deň dvadsiateho druhého októbra, v deň Pána, slávnostne sa ujal svojej Petrovej služby.

Pontifikát Jána Pavla II. bol jedným z najdlhších v dejinách Cirkvi. V tomto období nastali mnohé rozličné udalosti v provinciách. Treba sa zmieniť o páde režimov, na čom sa mnoho podieľal sám Najvyšší veľkňaz. Aby ohlasoval evanjelium, vykonal nespočetné cesty k rôznym národom.

Petrovu službu plnil neúnavne vo svojom misijnom duchu, obetujúc všetky svoje sily, hnaný starosťou o všetky cirkvi – *sollicitudo omnium Ecclesiarum* – a láskou objímajúcou všetkých ľudí. Častejšie než ktokoľvek z jeho predchodcov stretával sa s Božím ľudom a vodcami štátov – počas slávností, na generálnych aj súkromných audienciách, ako aj pas-toračných návštevách.

Z lásky k mládeži inicioval, aby sa konali svetové dni mládeže, ktoré zhromaždili bezpočty mladých z rôznych národov.

Rozvíjal dialóg so Židmi a mnohými inými náboženskými spoločenstvami, zvolajúc niekoľkokrát stretnutia naplnené modlitbami za mier, predovšetkým v Assisi. Kardinálske kolégium výrazne rozšíril, keď ním bolo vymenovaných dvestotridsaťjeden kardinálov (a jeden *in pectore*). Zvolal pätnásť biskupských synod, sedem riadnych všeobecných a osem špeciálnych. Založil mnoho diecéz a cirkevných teritoriálnych jednotiek, predovšetkým vo východnej Európe. Reformoval Kódex kánonického práva a Kódex kánonov východných Cirkví, ako aj Rímsku kúriu.

Ako *sacerdos magnus* v Rímskej diecéze a na celom svete plnil liturgickú službu, v plnej vernosti Druhému vatikánskemu koncilu. Príkladným spôsobom prehlboval aj duchovný a liturgický život, ako aj kontemplatívnu modlitbu, predovšetkým eucharistické adorácie a tajomstvá svätého ruženca (porov. apoštolský list *Rosarium Virginis Mariae*).

Pod vedením Najvyššieho veľkňaza Cirkve vošla do tretieho tisícročia a oslávila Veľké jubileum roku 2000, podľa noriem ním vydaného apoštolského listu *Tertio millennio adveniente*. Následne sa začala nová epocha, pre ktorú Cirkev dostala odkaz v apoštolskom liste *Novo millennio ineunte*, ktorý ukazuje veriacim cestu do budúcnosti.

Skrze Rok vykúpenia, Mariánsky rok a Rok Eucharistie pričínal sa o duchovnú obnovu Cirkvi. Podporoval mnohé procesy blahorečení a svätorečení, aby nespočetné príklady svätosti ukázal dnešným časom, aby vzbudil smäd po nej u ľudí. Teréziu od dieťaťa Ježiš vyhlásil za učiteľku Cirkvi.

Doktrínálnu náuku Ján Pavol II. veľmi obohatil. Ako strážca pokladu viery, opatrne a oduševnene ku katolíckej náuke, zastával teológiu, morálku a duchovnosť a horlil za prvotnú tradíciu Cirkvi rovnako počas celého pontifikátu proti protiviacim sa tendenciám.

Z hlavných dokumentov treba vymenovať štmásť encyklik, pätnásť apoštolských adhortácií, jedenásť apoštolských konštitúcií, štyridsaťpäť apoštolských listov a takisto katechézy prednesené počas generálnych audiencií a príhovory prednesené vo všetkých kútoch sveta. Svojím učením Ján Pavol II. uisťoval Boží ľud v oblasti náuky teologickej (najmä v prvých troch veľkých encyklikách – *Redemptor hominis*, *Dives in misericordia*, *Dominum et vivificantem*), antropologickej a spoločnej (encyklyky *Laborem exercens*, *Sollicitudo rei socialis*, *Centesimus annus*), morálnej (encyklyky *Veritatis splendor*, *Evangelium vitae*), ekumenickej (encyklika *Ut unum sint*), misijnej (encyklika *Redemptoris missio*), mariologickej (encyklika *Redemptoris Mater*).

Katechizmus Katolíckej cirkvi, vypracovaný vo svetle Zjavenia podľa autoritatívnej interpretácie Druhého vatikánskeho koncilu, bol ním promulgovaný. Vydal tiež niekoľko vlastných kníh.

Jeho náuka dosiahla najvyšší vrchol v encyklike *Ecclesia de Eucharistia* a v apoštolskom liste *Mane nobiscum Domine* v Roku Eucharistie.

Nezvyčajné svedectvo zbožnosti, svätosti života a všeobecného otcovstva vydal všetkým ľuďom Ján Pavol II.

TELO JÁNA PAVLA II P.M.
 ŽIL 84 ROKOV 10 MESIACOV 15 DNÍ
 VŠEOBECNÚ CIRKEV VIEDOL
 26 ROKOV 5 MESIACOV 17 DNÍ

Nech stále žiješ v Kristovi, Svätý Otče!
(Nasledujú podpisy svedkov slávnosti)

Preklad z latinčiny: Peter Zubko

Prameň: *Acta Apostolicae Sedis* XCVII, 17 Aprilis 2005, Supplementum. Typis Vaticanis 2005. s. 468 – 470.

Dokument č. 2

Modlitba za obdržanie milosti skrze príhovor Božieho služobníka pápeža Jána Pavla II., uverejnená po začatí oficiálneho procesu beatifikácie, ktorý sa začal 28. júna 2005.

Taliansky:

O Trinità Santa, ti ringraziamo per aver donato alla Chiesa il Papa Giovanni Paolo II e per aver fatto risplendere in lui la tenerezza della tua paternità, la gloria della Croce di Cristo e lo splendore dello Spirito d'amore. Egli, confidando totalmente nella tua infinita misericordia e nella materna intercessione di Maria, ci ha dato un'immagine viva di Gesù Buon Pastore e ci ha indicato la santità come misura alta della vita cristiana ordinaria quale strada per raggiungere la comunione eterna con te. Concedici, per sua intercessione, secondo la tua volontà, la grazia che imploriamo, nella speranza che egli sia presto annoverato nel numero dei tuoi santi. Amen.

Con approvazione ecclesiastica CAMILLO Card. RUINI *Vicario Generale di Sua Santità per la Diocesi di Roma*

Poľsky:

Bože w Trójcy Przenajświętszej, dziękujemy Ci za to, że dałeś Kościołowi Papieża Jana Pawła II, w którym zajaśniała Twoja ojcowska dobroć, chwała krzyża Chrystusa i piękno Ducha miłości. On, zawierając całkowicie Twojemu miłosierdziu i matczynemu wstawiennictwu Maryi, ukazał nam żywy obraz Jezusa Dobrego Pasterza, wskazując świętość, która jest miarą życia chrześcijańskiego, jako drogę dla osiągnięcia wiecznego zjednoczenia z Tobą. Udziel nam, za jego przyczyną, zgodnie z Twoją wolą, tej łaski, o którą prosimy z nadzieją, że Twój Sługa Papież Jan Paweł II, zostanie szybko włączony w poczet Twoich świętych. Amen.

Za zgodą władzy kościelnej CAMILLO Kard. RUINI, *Wikariusz Jego Świątobliwości dla Diecezji Rzymskiej*

Česky:

Ó Nejsvětější Trojice, děkujeme ti, že jsi církvi darovala papeže Jana Pavla II. a dala v něm zazařit něžnosti svého otcovství, slávy Kristova kříže a nádheře Ducha lásky. On nám svou bezmeznou důvěrou v tvé nekonečné milosrdenství a v mateřskou přímluvu Panny Marie zosobnil obraz Ježíše, Dobrého pastýře a ukázal nám tak svatost jako vysokou míru rádného křesťanského života, jako cestu k dosažení věčného společenství s tebou. Podle své vůle nám na jeho přímluvu uděl milost, o kterou prosíme, v naději, že bude brzy přiřazen k zástupu tvých svatých. Amen.

S církevním schválením kardinál CAMILLO RUINI, *generální vikář Jeho Svatosti pro Římskou diecézi*

Prameň: <http://www.vicariatusurbis.org> (29.06.2005)

Slovensky:

Ó, Najsvätejšia trojica, ďakujeme ti, že si dala Cirkvi milosť daru pápeža Jána Pavla II., ďakujeme ti za nežnosť tvojej otcovskej lásky, za slávu Kristovho kríža, za žiaru Ducha Svätého, ktorá cez neho prežaruje. S dôverou v tvoje nekonečné milosrdenstvo a na materinský príhovor Panny Márie, nám poskytol živý obraz Ježiša, Dobrého pastiera, a ukázal nám, že svätosť je potrebným rozmerom kresťanského života a cestou dosiahnutia večného spoločenstva s tebou. Daj nám na jeho príhovor a podľa tvojej svätej vôle milosti, o ktoré žiadame s nádejou, že bude čoskoro pripočítaný medzi tvojich svätých. Amen.

Prameň: <http://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20050628015> (30.06.2005)

**Absolventi študijného odboru katolícka teológia v akademickom roku 2004/2005
a témy predložených a obhájených diplomových prác podľa predmetov**

1. Bašista, Matúš: Psychologické aspekty pastoračných problémov mladých ľudí – adolescentov; doc. PhDr. Stanislav Hvozdič, CSc.
2. Brečka, Martin: Katechetická príprava snúbencov na prijatie sviatosti manželstva; ThLic. Ján Jenčo
3. Bujdoš, Peter: Cirkev a handicapovaní v Košiciach; RNDr. Rudolf Fiby
4. Halas, Marián: Učeníci v loďke za búrky – tri „búrlivé“ Matúšove scény o maloverosti učeníkov v Mt 8, 23-27, 14, 22-33, 16, 1-12; ThLic. Angelo Lemme
5. Hatok, Peter: Oltár ako stred liturgického priestoru; Ing. arch. Marián Sitarčík
6. Hospodár, Marek: Príprava prvoprijímajúcich detí vo farskej katechéze; ThLic. Ján Jenčo
7. Hudák, Ján: Svedectvo Jána Krstiteľa o Ježišovi Kristovi v evanjeliu sv. Jána; ThDr. Peter Šoltés, PhD.
8. Krivda, Andrej: Porovnanie základných rysov a významných sviatkov liturgického kalendára členov Ekumenického spoločenstva cirkví v Košiciach so zreteľom na požiadavku vydať ekumenický kalendár; prof. ThDr. Ing. Anton Konečný, PhD.
9. Krovina, Milan: Johannes Tauler a jeho duchovná cesta; ThDr. Jozef Ondovčák
10. Kurilla, Peter: Problematika spiritizmu a mágie; ThDr. Juraj Semivan, PhD.
11. Mačura, Juraj: Odpoveď Katolíckej cirkvi na Linské dokumenty; doc. ThDr. PaedDr. Pavol Dráb, PhD.
12. Nemeč, Peter: Formovanie obrazu Boha v katechéze detí predškolského veku; ThLic. Ján Jenčo
13. Nemeč, Vladimír: Eucharistia v kánonickom práve; JCDr. Juraj Kamas
14. Novotný, Martin: Lumen Gentium a Ježiš Kristus; doc. ThDr. PaedDr. Pavol Dráb, PhD.
15. Polča, Branislav: Teologické chápanie dedičného hriechu v 20. storočí; ThLic. František Katriňák
16. Stanko, Marcel: Formácia klerikov; JCDr. Juraj Kamas
17. Sýkora, Peter: Význam malých spoločenstiev vo farnosti; prof. ThDr. JCDr. Anton Fabian, CSc.
18. Tirpák, Peter: Súčasná sociálna starostlivosť Rímskokatolíckej cirkvi o Rómsku menšinu na území Košickej arcidiecézy; RNDr. Rudolf Fiby
19. Visokai, Peter: Dielo svätého Dominika ako prostriedok pre spásu duší; ThDr. Jozef Ondovčák

Údaje z Teologického inštitútu v Spišskom Podhradí sa našej redakcii nepodarilo získať do uzávierky tohto čísla, preto sa ospravedlňujeme za neúplnosť informácií za celú Teologickú fakultu.

Noví profesori a docenti v odbore katolícka teológia

Rektor Katolíckej univerzity v Ružomberku doc. PhDr. Boris Banáry, CSc. vymenoval s účinnosťou od 1. októbra 2005 za univerzitných docentov v odbore katolícka teológia po úspešnej habilitácii na Teologickej fakulte v Košiciach Katolíckej univerzity v Ružomberku:

ThDr. Anton Adam, PhD.

(habilitácia dňa 19.05.2005)

ThDr. Marián Čižmár, PhD.

(habilitácia dňa 06.09.2005)

ThDr. RNDr. ICLic. Jana Moricová, PhD.

(habilitácia dňa 19.05.2005)

ThDr. Peter Sedlák, PhD.

(habilitácia dňa 06.09.2005)

ThDr. Jozef Trstenský, PhD.

(habilitácia dňa 19.05.2005)

ThLic. Martin Weis, ThD.

(habilitácia dňa 19.05.2005)

Zmeny v Akademickom senáte Teologickej fakulty

Akademický senát Teologickej fakulty v Košiciach bol zvolený vo voľbách v dňoch 9. (Košice a Ružomberok – zamestnanci), 12. (Košice – študenti), 18. (Spiš – študenti) a 20. septembra 2003 (Spiš – zamestnanci). Výsledky volieb boli zverejnené podpísaním zápisnice 20. septembra 2003. Predsedom Volebnej a mandátovej komisie pre vykonanie volieb do Akademického senátu TF bol ThDr. Gabriel Ragan, ktorý na ustanovujúcom prvom zasadnutí AS TF dňa 21. septembra 2003 odovzdal zvoleným členom mandáty. Členmi AS TF sa stali:

Matúš Bašista (študent, Košice) – 2. podpredseda (za študentskú časť), Mgr. Stanislav Brtoš (študent, Spišské Podhradie), doc. JCDr. ThDr. Anton Fabian, CSc. (K), Matúš Imrich (študent, K), Milan Kerdík (študent, S), ThLic. Alojz Kostelanský (Ružomberok), ThDr. Jozef Ondovčák, PhD. (K), PhDr. Ján Pramuka (S), doc. ThDr. Dr. Ľubomír Stanček, PhD., CM (S) – predseda, doc. ThDr. PhDr. Stanislav Stolárik, PhD. (K) – 1. podpredseda (za zamestnaneckú časť), JCLic. Dušan Škrabek (S), ThDr. Peter Zubko, PhD. (K) – zapisovateľ.

Dňa 8. mája 2004 došlo k naplneniu zákona 131/2002 Z.z., § 26, ods. 6, písm. c, preto prestali byť členmi AS TF: prof. JCDr. ThDr. Anton Fabian, CSc., doc. ThDr. PhDr. Stanislav Stolárik, PhD. a PhDr. ThDr. Peter Zubko, PhD. Členstvo Mgr. Stanislava Brtoša zaniklo v júni 2004 v súlade so zákonom 131/2002 Z.z., § 26, ods. 6, písm. c. Ďalej prestal byť členom AS TF prof. ThDr. Dr. Ľubomír Stanček, PhD., CM, pretože bol naplnený zákon 131/2002 Z.z., § 26, ods. 3. V októbri 2004 skončilo aj členstvo p. Matúša Imricha na základe zákona 131/2002 Z.z., § 26, ods. 6, písm. d. Pán PaedDr. ThLic. Alojz Kostelanský svoje členstvo v AS TF neiplatňoval. Kvôli tejto situácii zostali v AS TF piati právoplatní členovia a zákon 131/2002 Z.z., § 26, ods. 1 žiadal doplnenie chýbajúceho počtu členov, pretože AS bol nefunkčný.

Z miest náhradníkov sa členmi AS TF okamžite stali PhDr. Imrich Degro (K), ThDr. Ján Kuboš, PhD. (S), Róbert Móres (študent, S) a ThLic. František Reguly (S), čím bol počet členov zvýšený na deväť. Tí, ktorí boli oslovení, dostali sa na kandidátku a v podstate boli zvolení priamo za členov alebo náhradníkov AS TF. Doplnujúce voľby sa uskutočnili až začiatkom roku 2005. Na ich základe došlo k doplneniu počtu členov AS TF a AS TF začal pracovať v tomto zložení, ktoré je doteraz aktuálne:

PhDr. Imrich Degro (K) – tajomník, doc. PaedDr. ThDr. Pavol Dráb, PhD. (K) – predseda, doc. ThDr. Cyril Hišem, PhD. (K), Milan Kerdík (študent, S), ThDr. Ján Kuboš, PhD. (S) – 1. podpredseda (zamestnanecká časť), Ing. Roman Matisovský (študent, K), Róbert Móres (študent, S), ThDr. Jozef Ondovčák, PhD. (K), PhDr. Ján Pramuka (S), ThLic. František Reguly (S), Ing. Juraj Sabadoš (študent, K), JCLic. Dušan Škrabek (S).

Ioannes Paulus pp. II
Karol Józef Wojtyła
18.5.1920 — 2.4.2005